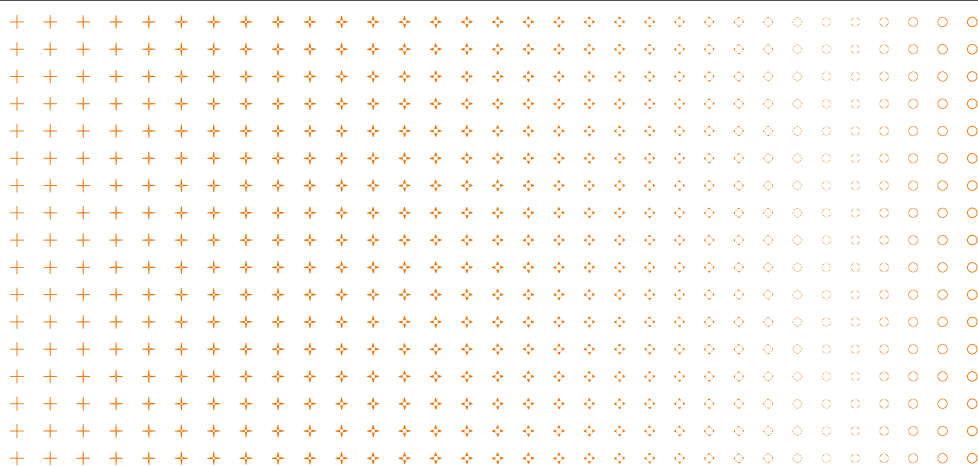
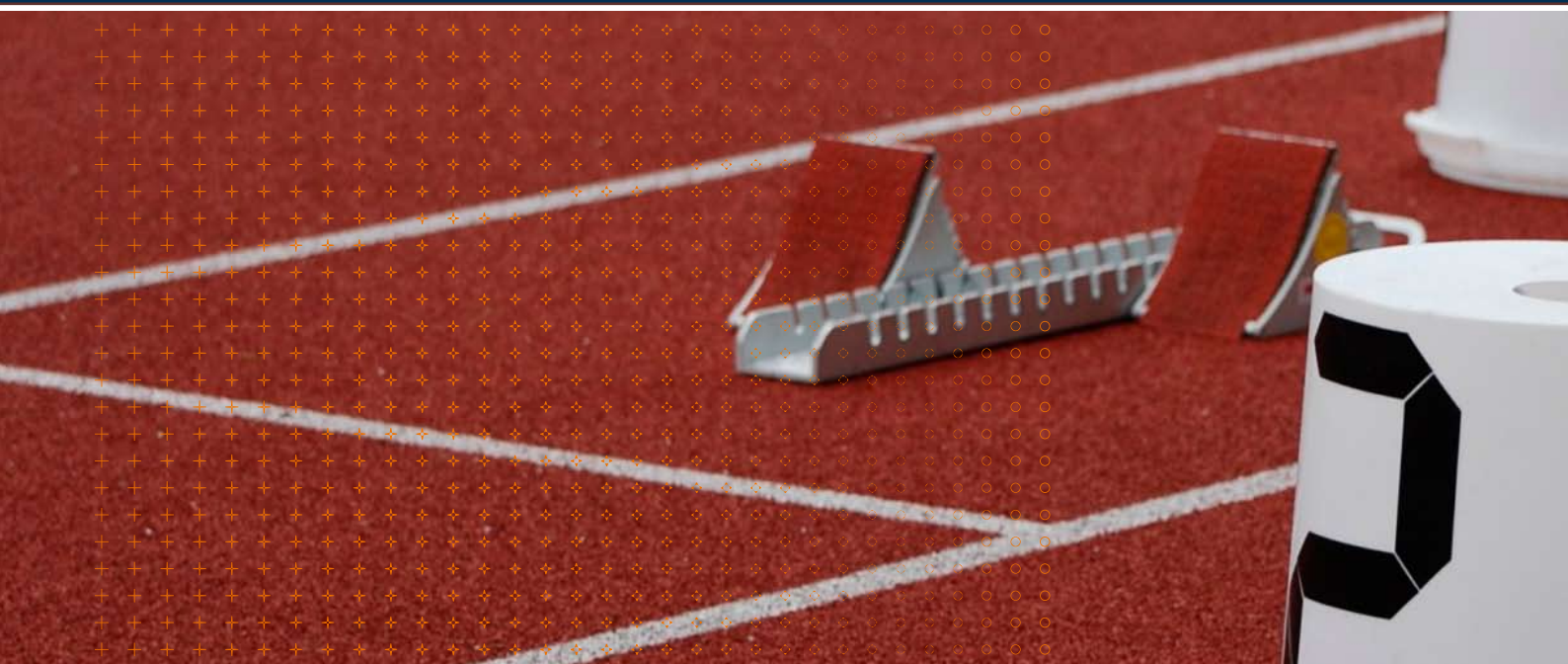

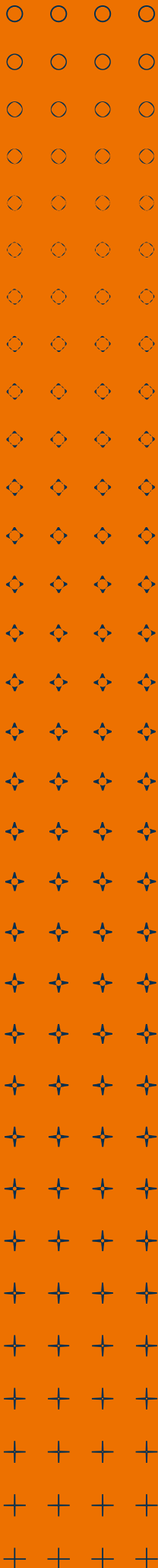
Likestilling og mangfold i norsk idrett:

– bedre med flere på banen!

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

LDO og NIH ønsker å takke alle i norsk idrett som på en eller annen måte har bidratt i forbindelse med datainnsamlingen til denne rapporten.

Forskningsleder: Kari Fasting

Forskningsgruppe: Trond Svela Sand
Mari Kristin Sisjord
Trine Thoresen
Trygve Beyer Broch

Utgitt i 2008 av:
Likestillings- og diskrimineringsombudet

ISBN 978-82-92852-23-1

Innhold

Forord	5
Sammendrag	9
Summary in English	13
1. Bakgrunn for og gjennomføring av undersøkelsen	19
1.1 Kjønnfordeling i idretten	19
1.2 Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen	22
1.2.1 Utvalg idrettskretser og lag	25
2. Fysisk aktivitet og idrett blant kvinner og menn	29
2.1 Fysisk aktivitet og idrett i befolkningen	29
2.2 Aktivt medlemskap i NIF	31
2.2.1 Særforbund	31
2.2.2 Kjønnfordelingen i idrettslag	37
2.3 Landslag og representasjon	39
2.3.1 Antall landslag	39
2.3.2 Antall representasjonsutøvere	39
2.3.3 Antall landkamper og samlingsdøgn	40
2.3.4 Støtteapparatet rundt representasjonslag	41
2.3.5 Representasjonsutøvere og økonomi	43
2.4 Sammendrag	44
3. Trenerne, ledere og dommere	47
3.1 Trenerne	47
3.1.1 Trenerne på forbunds nivå	47
3.1.2 Trenerne på lagsnivå	50
3.2 Ledelse	52
3.2.1 Ledelse og verv på forbunds nivå	52
3.2.2 Ledelse og verv på krets- og lagsnivå	58
3.3 Dommere	62
3.3.1 Dommere – internasjonalt og nasjonalt	62
3.4 Sammendrag	63
4. Rekruttering og tiltak for bedre kjønnsbalanse	65
4.1 Rekruttering av aktive – særforbunds nivå	65
4.1.1 Gutter og menn	65
4.1.2 Jenter og kvinner	66
4.2 Rekruttering av aktive – klubb nivå	70
4.3 Rekruttering av kvinnelige ledere, trenere, og dommere	72
4.4 Utdanning av trenere, ledere og dommere	77
4.5 Sammendrag	78
5. Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn	81
5.1 Særforbunds nivå	81
5.2 Ikke-vestlig etnisk bakgrunn – krets og lagsnivå	84
5.3 Sammendrag	89
6. Idrett uavhengig av funksjonsevne	91
6.1 Særforbund	92
6.2 Krets og lagsnivå	97
6.3 Sammendrag	102

7. Forebygging av hets og trakassering i idretten	105
7.1 Seksuell trakassering	105
7.2 Homofobi	110
7.3 Rasisme	113
7.4 Etiske retningslinjer	115
7.4.1 Retningslinjer for oppførsel	115
7.5 Sammendrag	119
Referanseliste	121
Fotnoter	125

Forord

Fysisk aktivitet og deltakelse i idrett er helsefremmende og kan være en viktig kilde til glede og mestring. I tillegg fungerer idretten som en sosial møteplass og viktig sosialiseringarena; for mange barn og unge er idretten deres første møte med norsk organisasjonsliv, og holdningene som formes her tas med resten av livet. Idrett har en sentral rolle i norsk kultur og den norske selvforståelsen. I idrettens egenverdi ligger også sentrale verdier av stor betydning for dagens konkurransesamfunn som "fair play" og viktigheten av å spille på lag.

Til tross for at en stor andel av befolkningen deltar i en eller annen form for organisert idrett, ser vi at det fortsatt er grupper som deltar i mindre grad. Nettopp fordi idretten har en så viktig rolle, er det nødvendig å se nærmere på hvorfor noen befolkningsgrupper er underrepresenterte, og iverksette målrettede tiltak for å styrke rekrutteringen av disse gruppene.

Denne rapporten er den første i sitt slag og er resultat av en undersøkelse om likestilling og mangfold i norsk idrett på flere nivåer. Tallmaterialet og funnene viser at kvinner er underrepresentert. Dette gjelder både som utøvere, trenere, ledere og dommere. I den andre enden av skalaen har vi de tradisjonelt kvinnedominerte idrettene hvor menn er sterkt underrepresenterte.

Personer med ikke-vestlig bakgrunn, særlig jenter og kvinner, og personer med nedsatt funksjonsevne er også underrepresenterte i idretten. Idretten har et stort forbedringspotensial i forhold til rekruttering blant etniske minoriteter. Det ligger også store utfordringer i det å få lagene til å ta ansvar når det gjelder integrering av personer med nedsatt funksjonsevne, selv om idretten i flere år har arbeidet med dette.

Det er gjort mye for å redusere trakassering og hets i idretten, men det er store variasjoner særforbund imellom. Idretten må arbeide mer aktivt for å redusere seksuell trakassering, rasisme og homohets.

Begrepet "likestilling" tar utgangspunkt i individets rett til likeverdig behandling tilpasset den enkeltes situasjon og behov, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, alder, funksjonsevne eller seksuell orientering. Full likestilling mellom kjønnene er umulig uten et bredere mangfoldsperspektiv; det å være kvinne eller mann innebærer også å ha en etnisk bakgrunn, seksuell orientering, funksjonsevne og alder, for å nevne noen nyanser. Det er derfor naturlig å knytte arbeidet med kjønnslikestilling til øvrig mangfolds- og antidiskrimineringsarbeid.

Et bredere perspektiv i likestillingsarbeidet bidrar dessuten til at nye løsninger kan åpne seg. Et godt tiltak for å øke aktivitetstall blant kvinner generelt kan nettopp være å styrke rekruttering av kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn

Det har vært igangsatt mange tiltak for å øke likestilling og mangfold i norsk idrett. Det er behov for å bygge videre på de gode erfaringene og å lære fra de erfaringene som ikke har vært så gode. Det er nødvendig at arbeidet forankres i alle ledd. Likestillings- og mangfoldsarbeid må bli en del av det vanlige organisasjonsarbeidet og kan ikke utelukkende overlates til ildsjeler. Det er viktig at igangsatte tiltak blir evaluert, slik at man kan lære av de erfaringene som er gjort. Det er nødvendig at gode intensjoner følges opp med klare målsettinger og tydelig ansvarsfordeling.

Erfaringer fra likestillings- og mangfoldsarbeid på andre samfunnsområder tilsier at det er viktig å ha fokus på flere prosesser parallelt for å kunne lykkes. Noen av disse er:

Integrering – Idretten må være åpen for at alle underrepresenterte grupper deltar og stiller krav på lik linje med majoriteten. Dette kan utfordre måten idretten tradisjonelt har blitt organisert på, og kan også innebære å det må skapes en ny felles identitet og kultur.

Rekruttering – Idretten må ta i bruk ulike virkemidler for å øke andelen av personer fra underrepresenterte grupper. Dette krever nytenkning, strategisk planlegging og konsekvent handling.

Tilrettelegging – Idretten har et ansvar i forhold til å imøtekomme ulike behov slik at alle har et likeverdig treningstilbud. Tilrettelegging er ikke bare noe som angår personer med nedsatt funksjonsevne. Det gjelder også i forhold til kjønn, alder, ulike behov på grunn av språkbarrierer, religiøse forpliktelser eller kulturell bakgrunn.

Forebygging og håndtering av hets og trakassering – Idretten skal ikke akseptere at noen blir utsatt for hets og trakassering. Hets kan komme til uttrykk på ulike måter, men innføring av konkrete tiltak og rutiner vil kunne være effektive for å motarbeide alle former for hets og trakassering.

Opplæring og bevisstgjøring – Det er behov for mer kunnskap om situasjonen med hensyn til likestilling og mangfold i idretten. Utdanning og opplæring som fører til bevissthet i alle ledd og på alle nivåer er helt nødvendig for å sikre at målrettede tiltak blir iverksatt og fulgt opp.

Denne rapporten gir et blikk på noen av de likestillings- og mangfoldsutfordringene som idretts-Norge står overfor i dag. Sammen

med de funn som er gjort, beskriver rapporten også noen av alle de tiltak som er igangsatt, og som forhåpentligvis kan gi inspirasjon til andre på tvers av idretter. Rapporten gir også forslag til konkrete tiltak som bør igangsettes, uavhengig av hvilken idrettsgren det dreier seg om. Imidlertid viser den også at det er behov for mer forskning på flere av de områder som rapporten omtaler.

Beate Gangås
Likestillings- og diskrimineringsombud

Sammen drag

Hensikten med denne rapporten var å få en dokumentasjon om likestilling i norsk idrett, spesielt når det gjelder kjønn. I tillegg har en innhentet informasjon om likestilling i idretten for personer med ikke vestlig etnisk bakgrunn og med nedsatt funksjonsevne. Videre ønsket en å få kunnskap om vellykkede prosjekter som kan være til nytte og inspirasjon for alle idrettens organisasjonsledd i arbeidet med å realisere idrettens hovedmål for 2007–2011: *En åpen og inkluderende idrett*. Gjennom undersøkelsen ønsket en å få svar på følgende spørsmål:

- Hvordan er fordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder deltagelse i uorganisert og organisert idrett?
- Hvordan er ressursfordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder landslags/representasjonsaktivitet, antall lag og landskamper, stevner etc., støtteapparat og økonomi?
- Hvordan er kvinner og menn representert i norsk idrett på ulike organisasjonsnivå (lag, krets og forbund), spesielt med tanke på styrer, komiteer og utvalg, dommere og trenere for toppidretten?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med rekruttering for å skape en bedre kjønnsbalanse blant aktive, ledere, trenere og dommere?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med forebygging av trakassering spesielt i forhold til seksuell trakassering, rasisme og homofobi og homonegativisme?

Likestillings- og diskrimineringsombudet tok initiativ til undersøkelsen og har finansiert driften av prosjektet, som er utviklet i samarbeid med en forskergruppe ved Norges idrettshøgskole, ledet av Professor Kari Fasting. I alt 24 særforbund, 6 idrettskretser og 43 idrettslag er blitt intervjuet. I tillegg er tilgjengelige årsrapporter, strategiske planer og handlingsplaner benyttet. Datainnsamlingen ble foretatt høsten 2007 og våren 2008.

Kvinner driver mer uorganisert trening og mosjon enn menn, mens det er flere aktive menn enn kvinner (39,3 %) som er medlem av og trener med et idrettslag. Blant de 56 særforbund som er organisert i Norges idrettsforbund, Olympiske og Paralympiske komite (NIF) er

det store forskjeller i aktivitetstall, og forholdstallet mellom kvinner og menn varierer mye mellom særforbund og mellom grupper innad i et særforbund. Størst forskjell mellom kjønnene finner vi i Skytter- Luftsport- og Ishockeyforbundet, hvor kvinnene bare utgjør ca 10 %.

Jenter/kvinner og gutter/menn konkurrerer atskilt i nesten alle idretter, men i individuelle idretter er det svært vanlig at treningsgrupper ikke skiller på kjønn, men heller på alder, og flere mener dette er positivt.

Det generelle bildet er at særforbundene har likt antall landslag/representasjonsgrupper for kvinner og menn. Når det gjelder individuelle idretter er det imidlertid ofte flere menn enn kvinner på landslagene eller i representasjonsgruppene. Både kvinner og menn er omgitt av et støtteapparat bestående av nesten bare menn når de er ute og konkurrerer. Kjønnrepresentasjon i støtteapparatet diskuteres både på forbunds- og lagsnivå. Det synes å være en praksis at man prøver å få med minst en kvinne når det er jenter/kvinner med i troppen/laget. Det motsatte, dvs. ønske om flere kvinner i støtteapparatet for menn synes å være et ikke-tema.

Kun 8,3 % av de trenerne som var engasjert av et særforbund i 2006 var kvinner. Men det er ikke bare "de beste" som er trent av menn, også idrettslagene har en overvekt av mannlige trenere.

Andelen kvinnelige styremedlemmer i særforbund er mye høyere enn andelen trenere. I 2008 var den på 37 %, mens kvinnelige presidenter utgjorde 17,9 %. Begge disse tall er de høyeste i norsk idretts historie.

Paragraf 2-4 om kjønnsrepresentasjon i NIFs lovhefte innebærer at det skal være minst to medlemmer av det underrepresenterte kjønn i styrer, utvalg og komiteer. Undersøkelsen viser at det er god kunnskap om denne paragrafen i alle idrettens organisasjonsledd. Paragrafen synes også å fungere når det gjelder særforbunds- og kretsstyrer, men når man ser på komiteer i særforbund og styrer i idrettslag finnes mange brudd på regelen. Halvparten av alle komiteene/utvalgene i særforbundene oppfyller ikke minimumskravene i § 2-4, og 41 % av lagene i undersøkelsen har ikke to medlemmer av det underrepresenterte kjønn i sine styrer.

Flere av særforbundene har spesielle tiltak for å rekruttere jenter/kvinner, ofte synliggjort i målformuleringer i virksomhetsplaner, strategiplaner, årsplaner og/eller kommentert i årsmeldinger. Fotballforbundet peker seg ut som det forbundet som arbeider mest systematisk og med klart definerte mål, både når det gjelder rekruttering av kvinnelige aktive spillere, trenere, ledere og dommere. Rekruttering av flere jenter og kvinner synes å være integrert i all virksomhet.

De fleste kvinnedominerte idrettene på forbundsnivå har ingen spesielle tiltak for å rekruttere flere menn. På lagsnivå var det omvendt, her fant vi kun spesielle tiltak for å rekruttere flere gutter.

Når det gjelder rekruttering av kvinnelige trenere, er det to forbund (Tennis- og Basketballforbundet), som gjennom sine prosjekter påpeker at gutter/menn og jenter/kvinner er forskjellige, og at man for å få til en økt rekruttering, bør ta hensyn til dette. I praksis kan dette bety en endring av kulturen i idretten, noe som prosjektet *Powder Puff Girls* i Snowboardforbundet også arbeider for. Fotballforbundet nevner også at en *kraftig endring av organisasjonskulturen ... gjør at flere kvinner motiveres inn*.

Andelen aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er relativt lav, og at det gjøres lite på forbundsnivå for å rekruttere og tilrettelegge med tanke på denne målgruppen. Det er imidlertid to unntak: Fotballforbundet og Klatreforbundet, som har egne prosjekter for rekruttering og tilrettelegging. Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er også i svært liten grad engasjert som tillitsvalgte og/eller trenere. I idrettslagene gjøres det også sjeldent noe aktivt, eller igangsettes spesielle tiltak, i forhold til rekruttering av barn og unge med ikke-vestlig etnisk bakgrunn. Men også her er det unntak: Drammen Svømmeklubb som har rekruttert flere barn med ikke-vestlig etnisk bakgrunn og Kristiansand Turnforening som blant annet har et Åpen Hall tilbud samt arrangerer en kulturfestival.

Det arbeides mye med tilrettelegging og rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne i idretts-Norge. Dette har sammenheng med at Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund ble oppløst 1. sept. 2007, etter at særforbundene hadde fattet vedtak om å overta ansvaret for idrett for funksjonshemmede. Det virker som det er stor variasjon i hvor mye arbeid som legges ned på denne sektoren, selv om det er høy grad av bevissthet når det gjelder integreringen. Flere forbund nevner at rekruttering er et stort problem, da det er vanskelig å få kontakt med funksjonshemmede og nå ut med informasjon. Enkelte forbund påpekte også at det var en stor utfordring å få lagene til å ta ansvar når det gjaldt integrering av personer med nedsatt funksjonsevne. Mange av lagene nevner utfordringer knyttet til engasjement og kompetanse hos trenere og støttepersonell, mens økonomi sjeldent blir nevnt som en begrensning for aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne. Et generelt inntrykk er at i mange av lagene som har aktive med nedsatt funksjonsevne gjelder dette først og fremst barn, og mye tyder på at tilrettelegging og inkludering oppfattes som vanskeligere for eldre utøvere. Det synes også å være få personer med nedsatt funksjonsevne som er aktive som styremedlemmer, trenere og dommere.

Idrettsstyret vedtok i 2000 retningslinjer for seksuell trakassering. Resultatene viser at nesten alle særforbund har kjennskap til disse, i den forstand at de visste om dem, men de hadde lite kunnskap om innholdet. De fleste særforbund har heller ikke spesielle retningslinjer og/eller prosedyrer for behandling av anklager om kjønns- og seksuell trakassering. Det virker heller ikke som om temaet tas opp i trener- og lederutdanningen. Kunnskap om retningslinjene om seksuell trakassering har imidlertid ikke nedfelt seg på samme måte på grasrota i organisasjonen, idet over halvparten av lagene ikke har hørt om NIFs

retningslinjer. Ingen av lagene hadde klare retningslinjer eller rutiner for håndtering av seksuell trakassering.

Når det gjelder svar på spørsmålet om forebygging av homofobi, synes dette på mange måter å være et ikke-tema i idretten. Det generelle bilde, selv om det også her er unntak, uavhengig av nivå i organisasjonen, er at det er lite åpenhet rundt homofili og at det gjøres relativt lite for å forebygge homofobis. En holdning om at man vil vente med "å gjøre noe" inntil man har en sak, synes å gjøre seg gjeldene både når det gjelder seksuell trakassering og homofobi.

Vedrørende forebygging av rasisme er det store variasjoner særforbund imellom. Noen jobber veldig aktivt med dette, mens for andre har det aldri vært noe tema. Måten temaet tas opp, er i forhold til holdninger og verdier generelt, ofte i forbindelse med fair play. Som eget tema synes det sjeldent å være tatt opp i trener- og leder utdanningen. Blant idrettslagene som ble intervjuet har nesten ingen lag verken opplevd rasisme eller er forberedt på å håndtere det hvis slikt skulle oppstå. Generelt synes det å være mange flere tiltak når det gjelder å forebygge rasisme enn når det gjelder forebygging av seksuell trakassering og/eller homofobi.

Alle særforbundene har etiske retningslinjer, skrevne eller uskrevne, knyttet til alkohol og doping, men det finner også sted en rekke holdningsskapende tiltak i norsk idrett, ikke minst i lagene. Eksempler på kampanjer i regi av særforbund er *Shut up and Play* (Basketballforbundet) og *Fargerik Fotball* (Fotballforbundet).

En fellesnevner for de ulike tema som tas i rapporten er at det er stor variasjon. Dette gjelder både mellom særforbund, kretser og lag. Noen vil kanskje synes det er få entydige funn, fordi selv om det er noen fellestrekk er det alltid unntak. Men det er kanskje slik "virkeligheten" er. Den organiserte idretten er den største frivillige organisasjonen i landet og omfatter 56 ulike idretter med varierende medlemstall, økonomi og profesjonalisering. Men nettopp fordi det er så stor variasjon er det også mange "gode" eksempler og erfaringer som bør kunne deles med og være til nytte og inspirasjon for andre i idretts-Norge enten det er på forbunds, krets eller lagsnivå.

Summary

This report documents certain aspects of the current state of equality within Norwegian sports and fitness activities, especially with regard to gender. In addition, data has been collected on equality in sport with regard to ethnic background and those with disabilities. This report also attempts to highlight projects that might provide inspiration with regard to realising the goal of achieving open and inclusive sports during the period 2007–2011. This report seeks to answer the following questions:

- What is the distribution between women and men regarding participation in informal physical activity and formally organised sport?
- How are resources divided between women and men with regard to participation in national teams, the number of local, national, and international competitions and meets, etc, as well as with regard to support systems and finances?
- How are women and men represented in Norwegian sport at various organisation levels – teams and clubs (lag), regional organisations (krets), and national sport associations (forbund) – especially with regard to participation in boards and committees, and as officials and trainers for athletes at the top level?
- To what extent is work being done at the various organisational levels in terms of recruitment to create a better gender balance among athletes, leaders, coaches and officials?
- To what extent is work being done at the various organisational levels to facilitate and recruit people with non-Western ethnic backgrounds?
- To what extent is work being done at the various organisational levels to facilitate and recruit people with disabilities?
- To what degree is work being done at the various organisational levels for the prevention of harassment, particularly sexual harassment, racism, homophobia and negative attitudes towards gays and lesbians?

The Equality and Anti-Discrimination Ombud took the initiative for, and financed, this research project, which was developed in cooperation with, and undertaken by, researchers affiliated with the Norwegian School of Sport Sciences, headed by Professor Kari Fasting. In total, representatives from 24 individual sport associations, 6 regional confederations and 43 clubs have been interviewed. In addition, the researchers have reviewed annual reports, strategy documents and action plans. Data was collected in Autumn 2007 and Spring 2008.

Women exercise privately, outside of formally organized sport activities, to a larger extent than men. Men, on the other hand, have a higher rate of representation than women in formally organised sport activities (women make up 39.3 % of those engaged in formally organised athletics). Among the 56 national sport associations organised within The Norwegian Olympic and Paralympic Committee and Confederation of Sports (NIF), there are great differences in the numbers of active participants and the proportion of women and men varies greatly between national associations and between groups organised within national associations. We find the greatest gender differences in the national associations engaged in shooting, hang-gliding and parachuting, and ice hockey, where women make up no more than 10% of all active participants.

Despite the fact that girls/women are under-represented in most sports, most of the discussion about unequal gender division appears to take place in clubs where boys/men are in the minority, such as in handball. Girls/women and boys/men compete separately in nearly all sports, but in individual sports, training groups are not often divided in terms of gender, but in terms of age, which many have a positive attitude towards.

The general picture that emerges is that the sport associations put together an equal number of national teams to compete internationally in male and female events. When it comes to sports characterised by individual competition, however, there are often more men than women who are chosen to represent Norway in international events. During competition, male and female athletes are surrounded by a support system almost exclusively consisting of men. Gender representation in the support apparatus is discussed at the association and club/team levels. However, although there seems to be a general attempt to have at least one woman accompanying female athletes during competitions, the lack of women in the support system for male athletes is regarded as a non-issue.

Just 8.3 % of the coaches that were engaged by a national sport association in 2006 were women. It is not only "the best" that are coached by men; all sports teams have a predominance of male trainers.

The proportion of female board members of athletic associations is much higher than the proportion of trainers. In 2008, it was 37%, while there were 17.9 % female presidents. Both these numbers are the highest in the history of Norwegian sport.

Paragraph 2-4 in NIF's rule book, regarding gender representation, states that there shall be at least two members of the under-represented gender on boards, as well as elected and selected committees. The survey shows that there is a good degree of knowledge regarding this paragraph on all organisational levels. The requirement also seems to be effective when it comes to composition of boards of national associations and regional organizations, but when one looks at the composition of specific committees in associations or boards in clubs one finds many examples of violations of the rule. Half of all committees/elected committees in the

national associations do not fulfil the minimum requirements of §2-4, and 41% of clubs included in the survey do not have at least two members of the under-represented gender on their boards.

Several national associations have implemented special measures to recruit girls/women, often apparent in the formulations of targets in activity plans, strategic plans, annual plans and/or commented upon in annual reports. The Football Association distinguishes itself as the sport association that works most systematically, and with the most clearly defined goals, both with respect to recruitment of female active players, coaches, leaders and officials. Recruitment of more girls and women seems to be integrated in all activities.

Within most traditionally female-dominated sports, no special measures have been implemented at the association level in order to recruit more men. At the club level, however, the opposite was found: here we found only special measures to recruit more boys.

As regards measures to recruit female coaches, there are two associations (the Tennis Association and Basketball Association), whose projects display an awareness of the fact that boys/men and girls/women are different and that this must be taken into account in order to get increased recruitment. This could potentially lead to a change in the culture surrounding these sports, a goal which the Powder Puff Girls project organised by the Snowboarding Association is explicitly working towards. The Football Association also notes that *a significant change in organisational culture ... will result in more women being motivated to join.*

The proportion of organised athletes with non-Western ethnic backgrounds is relatively low, and little is done by associations to recruit and accommodate this group. There are, however, two exceptions: The Football Association and the Climbing Association, both have their own projects for recruiting and accommodating diversity. People with non-Western ethnic backgrounds are also under-represented as elected representatives and/or coaches. There is rarely any active effort or any special measures implemented at the club level in terms of recruiting children and young people with non-Western ethnic backgrounds. Here there are also exception: Drammen Swimming Club has recruited several children with non-Western ethnic backgrounds and Kristiansand Gymnastics Association has a successful Open Hall policy in addition to organizing a culture festival.

A great deal of work is done in order to accommodate and recruit people with disabilities. This is related to the fact that the Norwegian Sports for the Disabled Association was dissolved on 1. September 2007, after the national sporting associations passed a resolution that they would commit to taking responsibility for organising sports for the disabled. It seems, however, that there are large variations with regard to how much work has been invested in this endeavour, even if there is a high degree of awareness with regard to the articulated goal of integration. Several associations refer to the fact that recruitment among people with

disabilities represents a big challenge, and point to difficulty in making contact with people with disabilities and reaching them with information. Some associations also pointed out that it was a big challenge to get the clubs to take responsibility for the integration of disabled people. Many of the teams mention challenges connected to the involvement and competence of trainers and support staff, while finances are rarely mentioned as a limiting factor. It appears that many of the disabled people that are active in teams are children, while the accommodation and inclusion of disabled adults is perceived to be a great deal more difficult. There appear to be few disabled people who are active as board members, coaches and officials.

In 2000, the NIF's Board implemented guidelines for combating and dealing with sexual harassment. Today nearly all national sports associations are aware of these guidelines, in the sense that they know they exist, although there is little knowledge of their actual content. Most national sport associations do not have specific guidelines and/or procedures for handling complaints concerning gender and/or sexual harassment. Furthermore, the topic does not appear to be included in the education of trainers and managers. Nor has knowledge of the national guidelines regarding sexual harassment trickled down to the grassroots of the organisation; over half of the teams had not heard of the guidelines issued by NIF. None of the teams had clear guidelines or procedures for handling sexual harassment.

The question of preventing and counteracting homophobia seems in many ways to be regarded as a non-issue in the sporting community. The general picture that emerges is that there is little openness about homosexuality at any level of the organisation, although there are some exceptions. In addition, only a relatively small effort is made to prevent harassment of individuals on the basis of sexual orientation. The attitude of waiting until a case arises before "taking action" seems to be prevalent both with regard to sexual harassment and homophobia.

As regards activity to counteract racism, there is a great deal of variation between the individual sporting associations. Some are actively engaged in tackling this issue, while others have never addressed it. When racism is addressed, it is done within the context of discussion concerning attitudes and values in general, often in connection with expectations related to fair play. It is rarely dealt with as a separate topic in the education of coaches and managers. Among the clubs that were interviewed almost none reported any experience of racism, and almost none had any guidelines or routines in place for dealing with the problem should it arise. This being said, there nevertheless appears to be a lot more measures in place for counteracting racism than counteracting sexual harassment and/or homophobia.

All the national sport associations have ethical guidelines, written or unwritten, although these focus primarily on alcohol and doping. There have been some campaigns designed to promote tolerance and diversity, however, particularly at the team and club level. Examples of such

campaigns organised by national associations are Shut up and Play (The Norwegian Basketball Association) and Colourful Football (The Norwegian Football Association).

A common denominator for the various topics addressed in this report is that there is a great deal of variation. This is true for national associations, regional organisations, and clubs. Some may say there are few unambiguous findings, because there will always be exceptions even if there are some common features. But perhaps that is how things "really" are. NIF is the largest voluntary organisation in the country and includes 56 different sports with varying numbers of members, different financial situations and varying levels of professional activity. The very fact that there is so much variation, however, provides many "good" examples and experience that might provide useful ideas and inspiration with the rest of the organisation, whether it is on a national, regional or local level.

1. Bakgrunn for og gjennomføring av undersøkelsen

1.1 Kjønnfordeling i idretten

Idretten har tradisjonelt sett vært en arena dominert av menn. Inntil den såkalte "idrettsrevolusjonen" som kan tidfestes fra slutten av 1960 tallet og til begynnelsen av 1980 årene, utgjorde kvinner bare en liten del av medlemsmassen i norsk idrett. At kvinnene i dette tidsrommet kom så sterkt med i idretten, kan tilskrives endringer i idrettsbevegelsen og samfunnet rundt. Opplevelsen av mangel på likestilling i idretten, kom til syne i enkelte episoder som fikk stor pressedeckning på 70-tallet. Etter flere års aksjoner fikk kvinnene i 1975 lov til å delta i Holmenkollstafetten, og Birkebeinerrennet ble åpnet for kvinner året etter. Det var i denne perioden likestillingskampen fikk vind i seilene, med debatter både innad i idretten, i det offentlige rom, og gjennom politiske vedtak og lovreguleringer. Likestillingsloven ble vedtatt av Stortinget i 1978 og trådte i kraft i 1979, samtidig som Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling ble opprettet.

Kvinneutvalg

For å styrke kvinneidretten i en mannsdominert organisasjon, har man i flere perioder operert med kvinneutvalg. Før krigen nyttet Arbeidernes Idrettsforbund denne organisatoriske modellen, og etter at Norges Idrettsforbund (NIF)¹ ble dannet i 1946, opprettet idrettsstyret samme år et sentralt kvinneutvalg, som ble nedlagt i 1953². Som et resultat av likestillingsdebatten i samfunnet generelt på 70- og 80- tallet, var det et fokus i idretten på breddeidrett og særlig på det rekrutteringspotensial som i mange sammenhenger ble omtalt som "idrettens spesielle grupper; kvinner, barn og funksjonshemmede". Dette førte blant annet til at det i 1985 igjen ble opprettet et sentralt kvinneutvalg, samtidig som det ble ansatt en kvinneansvarlig konsulent i NIF. Det langsiktige målet til dette utvalget var at: *kvinner og menn i praksis skal sikres like muligheter til idrettslig utfoldelse, lederoppgaver og tillitsverv*³. I perioden frem til 1994, da også dette kvinneutvalget ble nedlagt, ble det iverksatt diverse prosjekter med tanke på skolering og rekruttering av kvinner til ulike

funksjoner og posisjoner i idrettsorganisasjonen⁴. Utgangspunktet for dette kvinneutvalget var at kvinner og menn ofte har forskjellige erfaringer og verdier, og man prøvde gjennom ulike tiltak å konkretisere hva man mente med "idrett på kvinners premisser" og det å ha "et kvinneperspektiv" på idretten.⁵ Bakgrunnen for nedleggelsen i 1994 var en forestilling om at likestillingsarbeidet skulle integreres i den alminnelige idrettslige virksomheten i NIF, dvs. at hele organisasjonen nå skulle ta ansvar for at både kvinner og menns erfaringer, verdier og prioriteringer skulle prege organisasjonsarbeidet⁶. NIF har imidlertid ikke gjennomført kjønnspolitiske evalueringer i etterkant av integreringsvedtaket i 1994. Jorid Hovden kommenterer dette slik i sin doktorgradsavhandling: *Korleis det kollektive og kjønnsnøytrale ansvaret for likestilling og kjønnsutjamning har blitt handtert og implementert, er det dermed lite kunnskap om*⁷.

Etter ca. ti år uten særlige tegn til en bredere satsing på kvinner i norsk idrett, kom dette på dagsorden på Idrettstinget i 2003. I idrettspolitisk dokument for tingperioden 2003–2007 heter det: *Det er nødvendig med særskilte planer for å sikre jenter og kvinners fremtidige plass i norsk idrett både som aktive, som ledere og som trenere. Alle organisasjonsledd bør selv lage strategier for å oppnå dette*⁸. Siden den gang har det vært en viss aktivitet både lokalt og sentralt i norsk idrett på dette området, noe som også vises i denne rapporten.

I 2004 ble det opprettet et kvinnenettverk som hadde samling én gang per år⁹. Etter idrettstinget i 2007, der NIF fikk sin første kvinnelige president, Tove Paule, har det nye idrettsstyret opprettet det tredje kvinneutvalget etter krigen, et utvalg som også har som mål å bidra til at andelen kvinnelige medlemskap skal øke, og at andelen jenter og kvinner som ledere, trenere og dommere også skal øke¹⁰.

Forskning om idrett og kjønn

Men hva slags kunnskap har vi egentlig om kjønn i idretten? Kjønnsforskning anvendt på idrett, vil være opptatt av den betydningen biologisk kjønn får eller har i idretten, samt en kritisk refleksjon over hvordan kjønn utformes i idretten og hvilken betydning makt og undertrykking kan ha i denne sammenheng. Når det gjelder kjønnsforskning som er relevant for denne undersøkelsen, finnes det noe informasjon som viser at kvinner utsettes for seksuell trakassering, og at både jenter og gutter, kvinner og menn er utsatt for homohets og mobbing¹¹. Det finnes også forskning som viser at kvinner opplever diskriminering og forfordeling i idretten¹². Videre finnes det forskning som viser at kvinner i langt mindre grad enn menn er med i organisasjonen, om en ser på aktivitet, ulike verv og posisjoner¹³. Blant jenter og kvinner med ikke-vestlig bakgrunn er deltakerandelen markant lavere enn blant etnisk norske, og kjønnsforskjellen i idrettsdeltakelse er større i minoritetsbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen¹⁴. Idrettsdeltakelse, spesielt i såkalte "maskuline" idretter, synes også å komme i konflikt med rådende feminitetsidealer, kjønnsidentiteter og forventninger til unge kvinner i mange minoritetsmiljøer¹⁵. Det faktum at kunnskapsgrunnlaget er relativt lite, anskueliggjør behovet for mer omfattende dokumentasjon når det gjelder likestilling, kjønn, seksualitet og etnisitet i idretten.

Nedsatt funksjonsevne

I 1996 vedtok idrettstinget, etter forslag fra Norges Handicapidrettsforbund, å starte en prosess for å integrere funksjonshemmede, samtidig som Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund ble opprettet for å drive denne prosessen fremover. Dette forbundet ble til ved en sammenslåing av Norges Handicapidrettsforbund, Norges Døveidrettsforbund og en komité for idrett for utviklingshemmede som lå under NIF. Hovedmålet med prosessen var at særforbundene skulle ta ansvar for å gi tilbud til funksjonshemmede gjennom sine lag, og at funksjonshemmede skulle få flere og bedre tilbud i sitt nærmiljø¹⁶. Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund ble derfor oppløst 1. sept. 2007, etter at særforbundene hadde fattet vedtak om å overta ansvaret for idrett for funksjonshemmede. Vi har imidlertid svært lite kunnskap om hvordan denne integreringspolitikken har fungert i praksis.

I § 1-2 i NIFs lov heter det at *NIF skal arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov*. At idretten selv er opptatt av integrering, inkludering og likestilling, kommer klart til syne i Idrettspolitisk Dokument for perioden 2007-2011 hvor hovedmålet er *En åpen og inkluderende idrett*¹⁷. I et punkt om toleranse og likeverd heter det at målet er: *Å utvikle toleranse, forståelse og skape erkjennelse av menneskers likeverd for å unngå diskriminering, trakassering og hets*, samt at *det er nulltoleranse for diskriminering og trakassering uansett kjønn, etnisk bakgrunn, livssyn, seksuell orientering og funksjonshemming*¹⁸. I punkt 2.3 om kompetanseutvikling nevnes som en strategi for å utvikle idrettsfaglig kompetanse, at *det må iverksettes tiltak for å øke andelen jenter og kvinner som aktive trenere, ledere og dommere*. Det påpekes også at særforbundene har ansvar for funksjonshemmedes idrettsutøvelse og må sørge for at dette arbeidet prioriteres i idrettslagene¹⁹.

Mål for undersøkelsen

I tillegg til å få en dokumentasjon om likestilling i norsk idrett, spesielt når det gjelder kjønn, personer med nedsatt funksjonsevne og personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, er vi også interessert i kunnskap om vellykkede prosjekter som kan være til nytte og inspirasjon for alle idrettens organisasjonsledd i arbeidet med å realisere punkt 1.6 om toleranse og likeverd som nevnt over. De overordnede problemstillingene for undersøkelsen som presenteres i det følgende, ble derfor formulert slik:

Hvordan er forholdene i norske særforbund, idrettskretser og idrettslag når det gjelder kjønnsmessig ressursfordeling, representasjon og rekruttering?

I hvilken grad arbeides det aktivt for å fremme likestilling mellom kjønn, personer med nedsatt funksjonsevne og personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn?

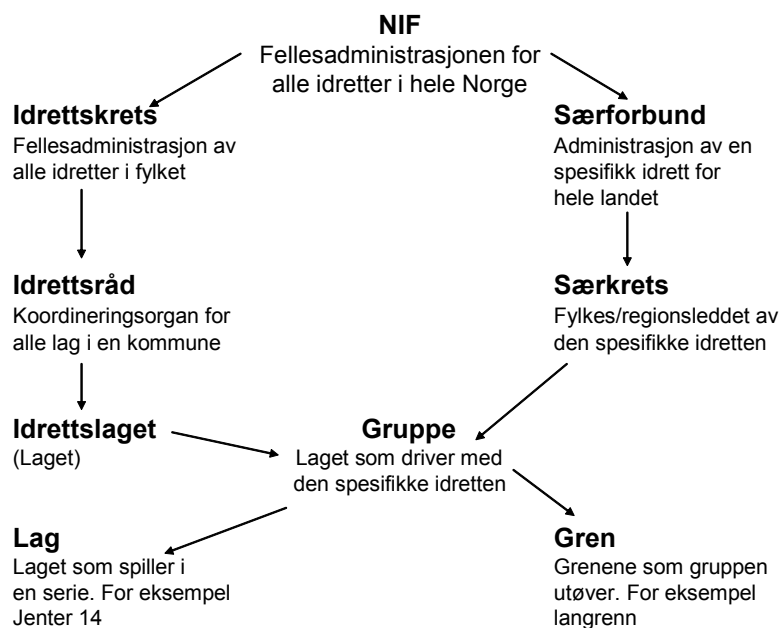
Disse ble konkretisert i følgende spørsmål som vi håpet vi kunne få svar på:

- Hvordan er fordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder deltagelse i uorganisert og organisert idrett?
- Hvordan er ressursfordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder landslags/representasjonsaktivitet, antall lag og landskamper, stevner etc., støtteapparat og økonomi?
- Hvordan er kvinner og menn representert i norsk idrett på ulike organisasjonsnivå (lag, krets og forbund), spesielt med tanke på styrer, komiteer og utvalg, dommere og trenere for toppidretten?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med rekruttering for å skape en bedre kjønnsbalanse blant aktive, ledere, trenere og dommere?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne?
- I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med forebygging av trakassering spesielt i forhold til seksuell trakassering, rasisme og homofobi og homonegativisme?

1.2 Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen

Likestillings- og diskrimineringsombudet tok initiativ til undersøkelsen og har finansiert driften av prosjektet, som er utviklet i samarbeid med en forskergruppe ved Norges idrettshøgskole, ledet av professor Kari Fasting. Opprinnelig var hensikten med denne rapporten å få en dokumentasjon om likestilling i norsk idrett, spesielt når det gjelder kjønn. Dette er derfor hovedfokus for undersøkelsen. Men ettersom prosjektet utviklet seg, ble det også bestemt at en skulle innhente noe informasjon om likestilling i idretten for personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn og med nedsatt funksjonsevne.

NIF er en paraplyorganisasjon og fellesadministrasjonen for "all idrett" i Norge. Alle særforbund som har ansvar for en spesifikk idrett for hele landet, er medlem av NIF. De største idrettene har også særkretser som er fylkes/regionsleddet i den spesifikke idretten. Idrettskretsene er NIFs forlengede arm i fylkene, og idrettsrådene er koordineringsorgan for alle idrettslag i en kommune. På grasrota finner vi idrettslagene, som kan ha flere grupper som driver med ulike idretter, og dermed kan tilhøre flere særkretser og særforbund. Som det fremgår av problemstillingene, over har vi valgt i denne undersøkelsen å samle inn data fra særforbund, idrettskretser og idrettslag.

Figur 1. NIFs organisasjon

Undersøkelsen ble gjennomført i to perioder. Den første omfattet særforbund (høsten 2007–08), den andre idrettskrets og lag (våren 2008)²⁰. Basert på kjennskap til den store variasjonen og det mangfold som eksisterer i norsk idrett, var det mest hensiktsmessig å benytte intervju i datainnsamlingen. I tillegg ble tilgjengelige dokumenter som årsrapporter, strategiske planer og handlingsplaner benyttet. I særforbund intervjuet vi primært generalsekretær, i idrettskretser organisasjonssjef. Både i særforbund og idrettskrets var det imidlertid tilfeller der andre fra administrasjonen også deltok. Når det gjaldt idrettslagsundersøkelsen, intervjuet vi daglig leder der hvor det fantes, leder av laget, eller den han/hun foreslo til intervju. Intervjuene varte fra ca 45 minutter til ca to timer. I alt ble 93 personer intervjuet, 63 menn og 30 kvinner. På alle organisasjonsnivå har vi intervjuet flere menn enn kvinner. Fordelingen i særforbund var 21 menn og 12 kvinner, i idrettskretser 6 menn og 4 kvinner og i idrettslag 36 menn og 14 kvinner²¹.

Medlemsstatistikk

NIF opererer med to typer medlemsstatistikker: Antall medlemskap og aktive medlemmer, ofte kalt aktivitetstall. Med "antall medlemskap" menes alle som har betalt medlemskontingent i et idrettslag. Dette betyr at dersom man er medlem av flere idrettslag, teller samme person flere ganger. Aktive medlemmer omfatter antall personer som er rapportert som aktive medlemmer (konkurransedeltagere, mosjonister og ledere/andre) i de enkelte særvidrettsgrupper i idrettslagene. Driver man med for eksempel både fotball og ski i samme idrettslag, teller samme individ to ganger.

I relasjon til kjønn, er begge statistikkene problematiske: Hvis det for eksempel er slik at flere gutter/menn enn jenter/kvinner er medlem av mer enn ett idrettslag, og/eller at flere gutter/menn er med i mer enn en idrett i samme lag enn det jenter/kvinner er, kan det bety at forholdet mellom kvinner og menn som er med i idretten ser annerledes ut enn de statistikker som foreligger i dag, for eksempel kan det hende at forskjellen mellom kvinner og menn faktisk er mindre enn det ser ut til.

Utvalg særforbund

Hvem har så deltatt i undersøkelsen, og ut fra hvilke kriterier og medlemsstatistikker?²² Når det gjaldt særforbund, ble det tatt utgangspunkt i de som var registrert i NIF per august 2007, i alt 55. Av disse ble seks stykker ansett som mindre aktuelle.²³ Blant de resterende 49 var det av ressursmessige hensyn nødvendig å foreta et utvalg. For å finne frem til et mest mulig hensiktsmessig og representativt utvalg, ble følgende kategorier brukt:

- Kategori 1: Særforbund med flest kvinnelige aktive medlemmer og særforbund med flest mannlige aktive medlemmer – i alt seks.²⁴
- Kategori 2: Særforbund med størst prosentvis andel kvinnelige aktive medlemmer – i alt to.
- Kategori 3: Særforbund med størst prosentvis andel mannlige aktive medlemmer – i alt to.
- Kategori 4: Alle særforbund med kjønnsfordeling innenfor intervallet 40–60 % – i alt to.
- Kategori 5: Utvalgte særforbund som representerer nye særforbund i NIF – i alt to.

I tillegg valgte vi å ta med to prøveintervju. Disse tilhørte kategori 3 og 5. Til sammen utgjorde utvalget 24 særforbund (se tabell 1)²⁵. Disse representerte i alt 1 161 553 aktive medlemskap, nærmere bestemt 84,8 prosent av alle aktive medlemmer i de 49 særforbundene som danner grunnlaget for undersøkelsen.

Som tabell 1 viser, er det syv lagidretter og 17 individuelle idretter, som utgjør en blanding av store og små, tradisjonelle og nyere idretter. Det er stor variasjon i kjønnsmessig fordeling, fra 87,7 % kvinner og 12,3 % menn i Norges Rytterforbund til 7,8 % kvinner og 92,2 % menn i Norges Ishockeyforbund. Andelen kvinner i utvalget er 42,2 %, litt høyere enn i de 49 særforbundene vi tok utgangspunkt i (39,3 %). Til sammen skulle utvalget kunne gi et ganske dekkende bilde av norske særforbund.

Tabell 1. Oversikt over utvalg - særforbund

Aktivitetstall per 31.12.2006	Kvinner	Menn	TOTAL	Andel K	Andel M
Norges Fotballforbund (1)	107 859	267 227	375 086	28,8 %	71,2 %
Norges Fri-idrettsforbund (1)	20 651	25 845	46 496	44,4 %	55,6 %
Norges Golfforbund (1)	32 334	86 294	118 628	27,3 %	72,7 %
Norges Gymn.- og Turnforbund (1)	59 528	20 093	79 621	74,8 %	25,2 %
Norges Håndballforbund (1)	68 618	30 529	99 147	69,2 %	30,8 %
Norges Skiforbund (1)	64 112	94 058	158 170	40,5 %	59,5 %
Norges Danseforbund (2)	14 604	4 603	19 207	76,0 %	24,0 %
Norges Rytterforbund (2)	26 365	3 683	30 048	87,7 %	12,3 %
Norges Basketballforbund (3)	3 429	7 363	10 792	31,8 %	68,2 %
Norges Ishockeyforbund (3)	821	9 728	10 549	7,8 %	92,2 %
Norges Skytterforbund (3)	2 359	22 705	25 064	9,4 %	90,6 %
Norges Am.Fot. og Cheerleading Forbund (4)	756	1 132	1 888	40,0 %	60,0 %
Norges Gang- og Mosjonsforbund (4)	20 167	19 719	39 886	50,6 %	49,4 %
Norges Hundekjørerforbund (4)	1 685	1 946	3 631	46,4 %	53,6 %
Norges Kickboxing Forbund (4)	1 734	2 443	4 177	41,5 %	58,5 %
Norges Klatreforbund (4)	4 487	6 143	10 630	42,2 %	57,8 %
Norges Orienteringsforbund (4)	9 978	14 557	24 535	40,7 %	59,3 %
Norges Skøyteforbund (4)	3 362	3 621	6 983	48,2 %	51,9 %
Norges Svømmeforbund (4)	22 074	20 680	42 754	51,6 %	48,4 %
Norges Tennisforbund (4)	8 674	12 798	21 472	40,4 %	59,6 %
Norges Volleyballforbund (4)	14 123	12 331	26 454	53,4 %	46,6 %
Norges Rugbyforbund (5)	279	928	1 207	23,1 %	76,9 %
Norges Snow boardforbund (5)	937	2 197	3 134	29,9 %	70,1 %
Norges Triathlonforbund (5)	714	1 280	1 994	35,8 %	64,2 %
Totalt	489 650	671 903	1 161 553	42,2 %	57,8 %

1.2.1 Utvalg idrettskretser og lag

Når det gjaldt idrettskretser og idrettslag foretok vi et totrinns utvalg, først ved å velge ut seks av totalt 19 idrettskretser med ønske om best mulig *geografisk* spredning. Følgende seks idrettskretser ble valgt ut: Hedmark, Buskerud, Vest-Agder, Hordaland, Nord-Trøndelag og Finnmark.

Det viste seg at den geografiske utvelgelsen av idrettskretser innebar at både store og små idrettskretser ble valgt ut (tabell 2). Når det gjelder antall medlemmer i de seks kretsene, utgjorde disse 27 % av alle medlemmene i alle kretsene. Andelen kvinnelig medlemskap var 40,2 %, omtrent det samme som den totale andelen kvinnelig medlemskap i kretsene (39,5 %).

Tabell 2. Oversikt over utvalg - idrettskretser

Medlemskap per 31.12.2006							
	Kvinner	Menn	TOTAL	Andel K	Andel M	Rang antall	Rang andel K
Hordaland Idrettskrets	65 910	94 338	160 248	41,1 %	58,9 %	3.	8.
Buskerud Idrettskrets	30 695	54 631	85 326	36 %	64 %	7.	17.
Hedmark Idrettskrets	29 573	46 206	75 779	39 %	61 %	10.	19.
Nord-Trøndelag Idrettskrets	25 760	32 809	58 569	44 %	56 %	13.	1.
Vest-Agder Idrettskrets	21 330	31 669	52 999	40,25 %	59,75 %	15.	11.
Finnmark Idrettskrets	11 317	14 913	26 230	43,15 %	56,85 %	19.	3.
	184 585	274 566	459 151	40,2 %	59,8 %		

I utvalget av lag ble det lagt vekt på dimensjonen by- og landkommuner med utgangspunkt i Statistisk Sentralbyrå (SSB) sin syvdelte standard for kommuneklassifisering, som ble delt i to.²⁶

Basert på kommuneklassifiseringen ble det i hver idrettskrets valgt ut den *bykommunen* og den *landkommunen* med høyest *aktivitetstall*²⁷ for å sikre et visst aktivitetsomfang og antall idrettslag i kommunen. Av ressursmessige hensyn ble det bestemt å intervjuer ca 40 idrettslag. Med tanke på at det kunne være vanskelig å få arrangert intervju med enkelte idrettslag, ble det valgt ut 5 lag i hver kommune, altså til sammen 60 idrettslag. I hver av de 12 kommunene tok en først ut de idrettslagene som hadde *aktivitetstall* på over 100, for å sikre et visst aktivitetsomfang²⁸. Ut fra denne gruppen idrettslag ble det i hver kommune trukket ut fem²⁹ idrettslag etter tre kriterier:

- Det idrettslaget i kommunen med høyest *aktivitetstall*.
- Dernext det idrettslaget i kommunen med høyest andel *aktivitetstall* for kvinner og det idrettslaget i kommunen med høyest andel *aktivitetstall* for menn.
- Dernext de to idrettslagene med mest mulig lik fordeling av *aktivitetstall* mellom kvinner og menn, hvor av disse to ble idrettslaget med høyest totale *aktivitetstall* rangert først.

I alt ble det gjennomført 43 intervjuer. Men på grunn av tekniske feil i forbindelse med opptaket måtte fire utelates, slik at resultatene er basert på 39 idrettslag (18 fleridrettslag og 21 særvidrettslag). Disse representerte 21 260 aktive medlemmer, og andelen kvinner var 48,7 %. (se tabell 3 som gir en oversikt over krets, kommuner og idrettslag som undersøkelsen omfatter). Til sammen inngår det 33 særvidretter i lagsutvalget. Resultater som presenteres er følgelig basert på intervju med 24 særforbund, 6 idrettskretser og 39 idrettslag.

Tabell 3: Oversikt over utvalg - idrettslag

Hamar kommune - Hedmark Idrettskrets	Menn	Kvinner	TOTAL	Andel K	Andel M
Hamar IL	873	421	1 294	67,5 %	32,5 %
Øvre Vang Ride og Kjørekлубb	11	96	107	10,3 %	89,7 %
Vang Fotballag	155	137	292	53,1 %	46,9 %
Kongsvinger kommune - Hedmark Idrettskrets					
Kongsvinger IL Fotball	536	325	861	62,25 %	37,75 %
Jump Break & Hip Hop Klubb	0	370	370	0 %	100 %
Kongsvinger IL Ishockey	103	4	107	96,3 %	3,7 %
Granli IL	149	86	235	63,4 %	36,6 %
Drammen kommune - Buskerud Idrettskrets					
SI Freestyle Discojazzklubb	0	151	151	0 %	100 %
Drammen Svømmeklubb	117	96	213	54,9 %	45,1 %
Hol kommune - Buskerud Idrettskrets					
Geilo Idrettslag	1 199	918	2 117	56,6 %	43,4 %
Hol IL	156	98	254	61,4 %	38,6 %
Kristiansand kommune - Vest-Agder Idrettskrets					
Kristiansands Turnforening	362	912	1 274	28,4 %	71,6 %
Kristiansand og Søgne Ridekl.	18	176	194	9,3 %	90,7 %
Kristiansand JFF, Castinggr.	340	16	356	95,5 %	4,5 %
Varodd Svømmeklubb	89	83	172	51,7 %	48,3 %
Farsund kommune - Vest-Agder Idrettskrets					
Farsund IL	397	362	759	52,3 %	47,7 %
Lista IL	73	81	154	47,4 %	52,6 %
Bergen kommune - Hordaland Idrettskrets					
Gneist, IL	1 531	1 520	3 051	50,2 %	49,8 %
Løv-Ham Håndball	0	170	170	0 %	100 %
Fjellkameraterne, IL	226	0	226	100 %	0 %
Hop Basketballklubb	165	167	332	49,7 %	50,3 %
Voss kommune - Hordaland Idrettskrets					
Voss IL	419	598	1 017	41,2 %	58,8 %
Voss Handballklubb	10	122	132	7,6 %	92,4 %
Voss Taekw on-Do Klubb	75	26	101	74,3 %	25,7 %
Viljar, IL	211	242	453	46,6 %	53,4 %
Levanger kommune - Nord-Trøndelag Idrettskrets					
Sverre, IL	652	560	1 212	53,8 %	46,2 %
Levanger Fotballklubb	186	25	211	88,15 %	11,85 %
Ytterøy IL	262	258	520	50,4 %	49,6 %
Steinkjer kommune - Nord-Trøndelag Idrettskrets					
Sparbu IL	514	522	1 036	49,6 %	50,4 %
Steinkjer Turnforening	56	231	287	19,5 %	80,5 %
Steinkjer Golfklubb	192	58	250	76,8 %	23,2 %
Rygg IL	78	77	155	50,3 %	49,7 %
Alta kommune - Finnmark Idrettskrets					
Bossekop UL	825	785	1 610	51,2 %	48,8 %
Alta Turnforening	95	174	269	35,3 %	64,7 %
Alta Snøscooterforening	114	6	120	95,0 %	5,0 %
Nerskogen IL	117	121	238	49,2 %	50,8 %
Sør-Varanger kommune - Finnmark Idrettskrets					
Kirkenes IF	395	220	615	64,2 %	35,8 %
Kirkenes AK	121	64	185	65,4 %	34,6 %
Kirkenes & Omegn Skiklubb	77	83	160	48,1 %	51,9 %
Totalt	10 899	10 361	21 260	51,3 %	48,7 %

Tiltaksforslag - 2. Fysisk aktivitet og idrett blant kvinner og menn

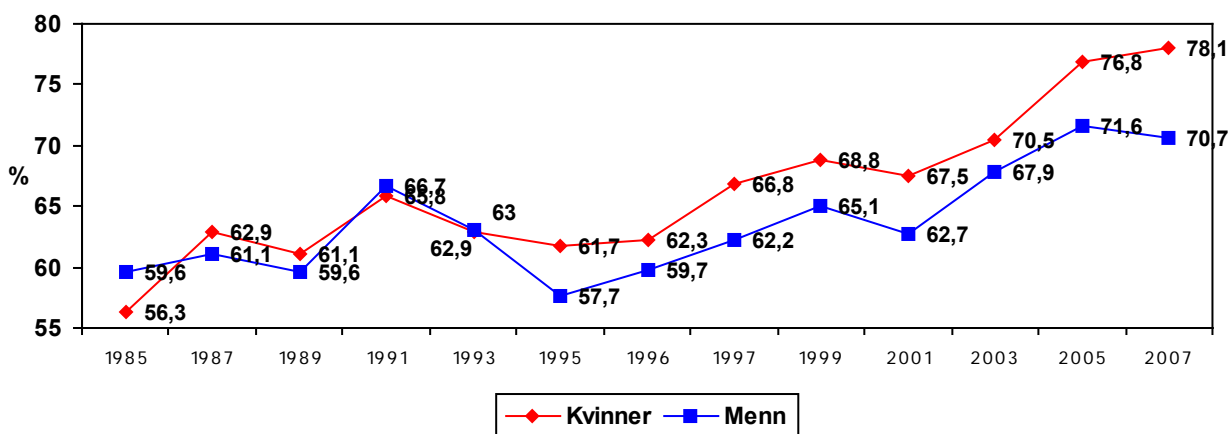
Funn	Tiltak	Addressat
Selv om kvinner generelt er mer fysisk aktive i form av trening og mosjon er de underrepresenterte i NIF på alle nivå	- Utvikle flere og mer fleksible treningstilbud i NIF-regi - Øke rekruttering av kvinner til NIF	NIF Kultur- og kirke departementet
Stor kjønnsubalanse i mange særforbund	Utvikle strategier med fokus på bevisstgjøring, holdningsendring og rekruttering av det underrepresenterte kjønn	Særforbund
Mangelfull statistikk på medlemmer over 26 år	Utvide statistikk ifht informasjon om alle grunnlag	NIF Statistisk Sentralbyrå
Det er relativt likt antall landslag og representasjonsgrupper for kvinner og menn, men mange flere menn enn kvinner blir tatt ut til å representere Norge	- Bredere og mer målrettet satsing på juniornivå for jenter / kvinner - Mer kunnskap i trenerutdanningen om trening og kjønn	NIF Særforbund
Støtteapparat til landslag er mannsdominerte	Rekruttere flere kvinner - også når det gjelder støtteapparat for mannlige utøvere	NIF Særforbund
Vanskelig å se hvordan resurser fordeles mellom kjønnene i individuelle idretter, samt hvor mye som brukes på mangfoldsarbeid	Synliggjøring i budsjett av ressursfordeling etter kjønn og i forhold til mangfoldsarbeid	NIF Særforbund

2. Fysisk aktivitet og idrett blant kvinner og menn

I dette kapitlet besvares spørsmål 1 og 2 som ble stilt i innledningen. Det første handler om hvordan fordelingen er mellom kvinner og menn når det gjelder deltakelse i uorganisert og organisert idrett. Med uorganisert idrett menes deltakelse i fysisk aktivitet i form av trening og mosjon uten at det foregår i regi av et idrettslag, mens organisert idrett refererer til at man er aktiv i et idrettslag. Det andre spørsmålet som besvares handler om landslags/representasjonsaktivitet, hvordan fordelingen mellom kvinner og menn er med hensyn til antall lag, landskamper, støtteapparat og økonomi.

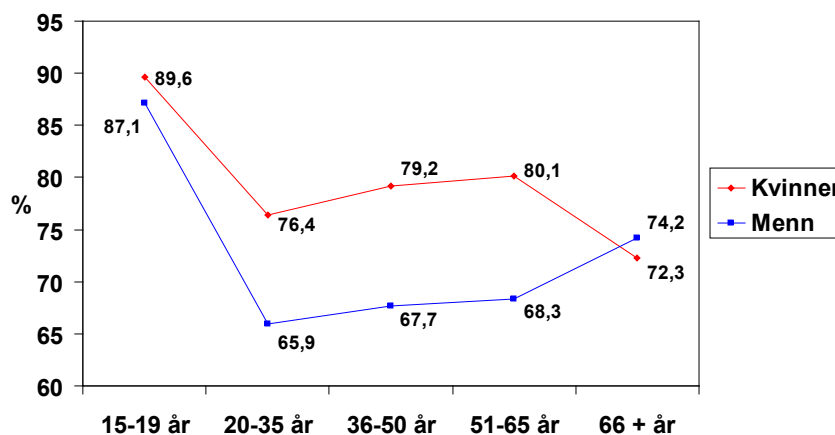
2.1 Fysisk aktivitet og idrett i befolkningen

Tall fra Norsk Monitor³⁰ viser at i 2007 var det flere kvinner (78,1 %) enn menn (70,7 %) over 15 år i den norske befolkning som drev med fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon en gang i uka eller oftere.³¹ Dette fremgår av figur 2.

Figur 2. Fysisk aktivitet i form av trening og mosjon blant kvinner og menn i perioden 1985-2007

FUNN: Figur 3 viser at det særlig er i alderen 20–66 år at kvinner er mer aktive enn menn. I disse aldersgruppene er det ca 10–12 % flere kvinner enn menn som driver med trening og mosjon minst 1 gang per uke.

Figur 3. Fysisk aktivitet i form av trening og mosjon blant kvinner og menn sett i forhold til alder (2007).

FUNN: I alt er det bare 6 % av de aktive kvinnene og 12,3 % av de aktive mennene som deltar i idrettskonkurranser.

Figur 3 viser at det særlig er i alderen 20–66 år at kvinner er mer aktive enn menn. I disse aldersgruppene er det ca 10–12 % flere kvinner enn menn som driver med trening og mosjon minst 1 gang per uke. Kjønnforskjellen når det gjelder aktivitet blir omvendt når deltakelse i konkurranser i regi av idrettslag kartlegges. I alt er det bare 6 % av de aktive kvinnene og 12,3 % av de aktive mennene som deltar i idrettskonkurranser.

Tabell 4 gjenspeiler delvis dette i det både kvinner og menn trener mest på egen hånd, og sammen med familie. Bare 12,4 % (menn) og 10,1 % (kvinner) har trent i idrettslag det siste året. Motsatt tendens finner vi for kategoriene *i privat treningsstudio, private kurs og sammen med venner/ nabo etc.*, hvor ca 10 % flere kvinner enn menn oppgir at de har trent sist år.

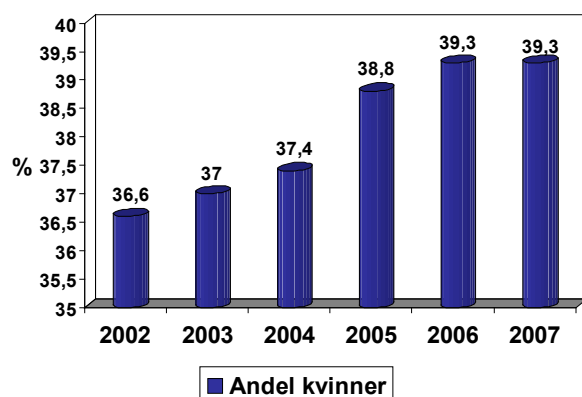
Tabell 4. I hvilken sammenheng har du drevet fysisk aktivitet og idrett det siste året?

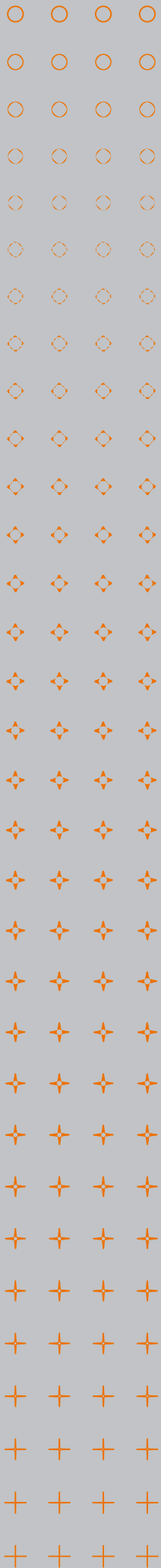
Sammenhenger hvor en har drevet fysisk aktivitet og idrett	Andel menn	Andel kvinner
I idrettslag	12,4	10,1
I bedriftsidrettslag	6,2	3,1
I privat treningsstudio, squashhall el.lign.	16,7	26,6
På privat kurs/parti/klasser	3,1	13,3
Sammen med venner/nabo/arbeidskamerater	28,5	39
Sammen med familie	40,3	41,6
På egenhånd	76,2	71,3

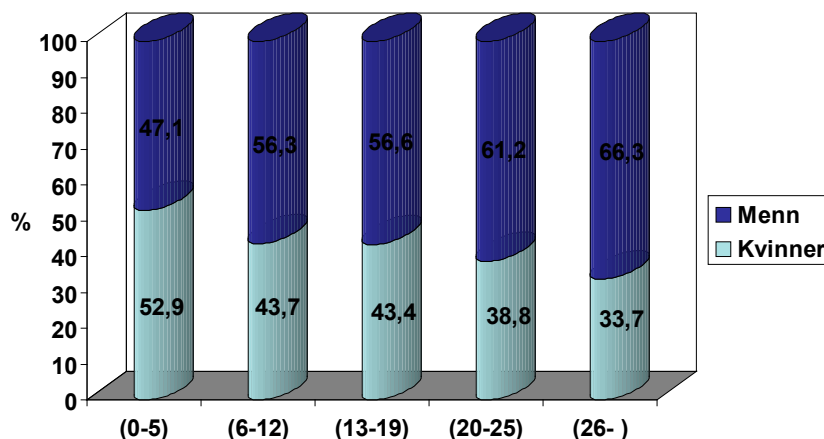
2.2 Aktivt medlemskap i NIF

2.2.1 Særforbund

Kvinnene i den organiserte idretten utgjør nesten 40 % av den aktive medlemsmassen. Denne andelen har ikke endret seg vesentlig de siste årene. Dette fremgår av figur 4.

Figur 4. Andel aktive kvinner i NIF 2002-07

Figur 5. Andel (%) aktive kvinner og menn i NIF i forhold til alder (2007)

Kvinneandelen varierer imidlertid med alder. Færrest aktive kvinner finner vi blant de eldste, og flest blant de aller yngste. Dette fremgår av figur 5.

NIF skiller ikke i sin registrering på ulike aldersgrupper etter 26 år. Det er derfor ikke mulig å vite hvordan kvinner og menn over 26 år fordeler seg på ulike aldersgrupper. Figur 5 viser imidlertid at forskjellen mellom kvinner og menn er størst blant de eldste medlemmene, og det er nesten dobbelt så mange menn som kvinner i denne aldersgruppa, dette til tross for at kvinner over 20 år trener og mosjonerer mer enn menn (jfr. figur 3).

Det er derfor ikke overraskende at antallet aktive kvinner i NIF har økt, mens antallet aktive menn faktisk har gått tilbake i perioden fra 2005 til 2007. Dette fremgår av tabell 5. Imidlertid viser det seg at denne økingen først og fremst har funnet sted i aldersgruppen 6-12 år. Blant de eldste dvs. personer over 26 år har det faktisk vært en tilbakegang på nesten 3000 medlemmer blant kvinner i denne perioden. Dette er noe overraskende når en tenker på hvor fysisk aktive norske kvinner er, jfr. figur 1.

Tabell 5. Antall aktive medlemmer i NIF fra 2005-2007 fordelt på kjønn

År	Kvinner	Menn
2005	589 427	929 081
2007	601 230	928 555
Utvikling	11 803	-526

Kjønnsspesifikke regler/praksis pr. 2008

Kvinner har i dag anledning til å delta i alle idretter, men det arrangeres ikke konkurranser for kvinner i kombinert på ski, ei heller for menn i rytmisk sportsgymnastikk og synkronsvømming. Imidlertid er øvelsesutvalget i enkelte idretter forskjellig for kvinner og menn. Dette er særlig i forhold til tid og distanse, som for eksempel i tennis hvor menn spiller best av 5 sett, mens kvinner spiller best av 3, eller i langrenn hvor kvinner blant annet går 30 km samt 4 x 5 km stafett, mens menn går 50 km samt 4 x 10 km. Ut i fra den kunnskapen man i dag har om fysiske forutsetninger, er det ingen grunn til at ikke kvinner i disse idrettene

skulle ha det samme øvelsesutvalget som menn. Siden tendensen er at menn har lengre distanser og/eller spilletid, signaliserer dette at kvinner er "svakere" enn menn, og slik sett kan dette bidra til en forsterkning av de tradisjonelle kjønnsstereotypene.

Kvinner og menn konkurrerer i atskilte klasser i nesten alle idretter. Unntak er blant annet ulike former for ryttersport, der det internasjonale forbundet har forbud mot rene kjønnsklasser. I enkelte grener har man både felles og separate klasser, for eksempel i troppsgymnastikk. I Cheerleading, som er dominert av jenter, har man ofte gutter i "basen", og en av hvert kjønn i såkalte "partnerstunt". I hundekjøring har man separate klasser i nordisk stil, mens i slede er kvinner og menn sammen. Det er heller ikke uvanlig når lag ikke har nok aktive til å stille jentelag, at jenter får spille på guttelag, som i ishockey og fotball. I ishockey spiller også kvinnelag i gutteserie fordi det er så få kvinnelag.

Minoriteter

Som nevnt innledningsvis er jenter og unge kvinner med ikke-vestlig etnisk bakgrunn mindre med i organisert idrett enn etnisk norske. Undersøkelsen *Aktiv Oslo-ungdom*³² har kartlagt etnisk norske og minoritetsungdoms deltakelse i idrett i 1996 og 2006. Det generelle bildet er at jenter er mindre aktive enn gutter, men at kjønnsforskjellene er mye større blant minoritetsungdom. Særlig er minoritetsjenter klart underrepresentert blant medlemmer i idrettslag. I 2006 var kun 16 % av minoritetsjentene med i organisert idrett, mens tilsvarende tall for majoritetsjentene var 42 %. Blant gutter var de tilsvarende tall 42 % og 54 %.

Disse resultatene indikerer at idrettens tilbud og tilrettelegging ikke tiltrekker seg voksne kvinner og minoritetsjenter³³. For Oslo sitt vedkommende, som har hatt flere prosjekter for ungdom med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, er det mye som tyder på at disse ikke har klart å fange opp jenter med en slik bakgrunn. Evalueringen av Storbyprosjektet for eksempel, viser til varierende erfaringer³⁴. Selv om tilbudene skulle være åpne for *alle*, er det, som det står i rapporten, ingen garanti for at det i praksis appellerer til og retter seg inn mot spesifikke ungdomsgrupper. Spesielt nevnes problemer knyttet til oppslutning om aktivitet fra tenåringsjenter med innvandrerbakgrunn. Den samme argumentasjonen kan brukes i forhold til voksne kvinner generelt, siden så mange foretrekker ikke å trene i regi av et idrettslag. Dette må da bety at idretten ikke har noe tilbud for disse gruppene, og/eller at de tilbudene som eksisterer ikke er tiltrekkende nok.

Kjønnsfordelingen i særforbund

Det er store forskjeller i aktivitetstall mellom de 56 særforbundene som pr 31.12.07 er medlem i Norges idrettsforbund, og forholdstallet mellom kvinner og menn varierer mye.

Størst kvinneandel har Norges Rytterforbund med 87,6 % kvinnelige aktive, mens Norges Skytterforbund har 90,3 % mannlige aktive. Menn er sterkt underrepresentert i følgende særforbund: Norges Rytterforbund (12,4 %), Norges Fleridrettsforbund (19,2 %), Norges Danseforbund (23,5 %), Norges Gymnastikk- og Turnforbund (25,9 %) og Norges Håndballforbund (31,4 %). Noen få særforbund har ganske lik kjønnsfordeling, slik som Norges Volleyballforbund (47,6 %), Norges Skøyteforbund (48,9 %), Norges Svømmeforbund (48,9 %), Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund (49,1 %) og Norges Gang- og Mosjonsforbund (50,1 %).

Kjønnsbalanse i aktivitetsstall kan imidlertid tilsløre reelle kjønnsforskjeller i aktivitet. For eksempel i Norges Skøyteforbund består kunstløp av over 90 % kvinner, kortbane og langløp har henholdsvis 70 % og 32 % kvinner. I Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund utgjør menn ca 99 % av de som driver med tacklefotball og ca 3 % av de som driver med cheerleading. Hele 38 særforbund har en kvinneandel som er mindre enn gjennomsnittet, dvs. at kvinnene i disse idrettene utgjør mindre enn 39,3 %. 21 særforbund har en kvinneandel på under 25 %.

FUNN: Det er store forskjeller i aktivitetstall mellom de 56 særforbundene som pr 31.12.07 er medlem i Norges idrettsforbund, og forholdstallet mellom kvinner og menn varierer mye.

Tabell 6. Aktive kvinner og menn i de 10 største idrettene i Norge (2007)

	Antall K	Antall M	Totalt	Andel K
Norges Fotballforbund	106 754	261 781	368 535	29,0 %
Norges Skiforbund	65 877	95 888	161 765	40,7 %
Norges Bedriftidrettsforbund	44 882	101 839	146 721	30,6 %
Norges Golfforbund	29 271	78 321	107 592	27,2 %
Norges Håndballforbund	69 057	31 543	100 600	68,6 %
Norges Gymnastikk- og Turnforbund	63 045	22 044	85 089	74,1 %
Norges Fri-idrettsforbund	20 789	25 631	46 420	44,8 %
Norges Svømmeforbund	22 301	21 318	43 619	51,1 %
Norges Fleridrettsforbund	24 648	5 873	30 521	80,8 %
Norges Kampsportforbund	9 166	19 172	28 338	32,3 %

Fotball er den største idretten i Norge for både kvinner og menn, men med sine 106 754 aktive kvinner utgjør dette kun 29 % av de aktive medlemmene i Fotballforbundet. Tatt i betraktning at fotball av mange blir oppfattet som en "maskulin" idrett, og at kvinner først i 1975 offisielt ble opptatt i NFF, er det interessant å se hvordan Fotballforbundet har arbeidet for at fotball også skulle bli den største kvinneidretten i Norge. Allerede i 1976 oppnevnte NFF et kvinneutvalg, som satte i gang mange tiltak. Ikke bare med hensyn til rekruttering av aktive, men også utdanningstiltak for kvinnelige ledere, trenere og dommere, i tillegg til at det etter hvert ble startet ulike serier og mesterskap for jenter og kvinner. Kvinneutvalget ble lagt ned i 1992, da kvinnefotballen skulle integreres

i all virksomhet. I motsetning til i andre fora, hvor kvinner "glemmes" og særtiltak for kvinner forsvinner når "kvinneutvalg" blir lagt ned, har dette ikke skjedd i Norges Fotballforbund, noe som også fremgår når "gode" prosjekter presenteres i kapittel 4.³⁵ I tillegg til fotball, er de største særforbundene blant menn Bedrift, Ski, Golf og Håndball. Blant kvinner er det Håndball, Ski, Gymnastikk og Turn samt Bedrift. Andelen kvinner i de 10 største idrettene varierer fra 81 % (Norges Fleridrettsforbund) til 27 % (Norges Golfbundet) (Tabell 6).

Tabell 7: Aktive kvinner og menn i de 10 minste idrettene i Norge (2007)

	Antall K	Antall M	Totalt	Andel K
Norges Triathlonforbund	847	1538	2385	35,5 %
Norges Squashforbund	504	1531	2035	24,8 %
Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund	948	913	1861	50,9 %
Norges Cricketforbund	295	1469	1764	16,7 %
Norges Vannskiforbund	662	1092	1754	37,7 %
Norges Rugbyforbund	327	899	1226	26,7 %
Norges Fekteforbund	382	830	1212	31,5 %
Norges Frisbeeforbund	226	834	1060	21,3 %
Norges Ake-, Bob- og Skeletonforbund	120	350	470	25,5 %
Norges Softball og Baseball Forbund	58	335	393	14,8 %

Også blant de 10 minste idrettene varierer andelen kvinner fra 51 % (Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund) til 15 % (Norges Softball og Baseball Forbund) (Tabell 7).

Tabell 8: De 10 særforbund med størst kjønnsforskjell (aktive 2007)³⁶

	Antall K	Antall M	Totalt	Andel K	Kjønn
Norges Skytterforbund	2226	20663	22889	9,7 %	K
Norges Luftsportsforbund	1459	12654	14113	10,3 %	K
Norges Ishockeyforbund	1097	9364	10461	10,5 %	K
Norges Biljardforbund	524	4007	4531	11,6 %	K
Norges Castingforbund	490	3674	4164	11,8 %	K
Norges Rytterforbund	24343	3458	27801	12,4 %	M
Norges Motorsportforbund	2778	17144	19922	13,9 %	K
Norges Softball og Baseball Forbund	58	335	393	14,8 %	K
Norges Cricketforbund	295	1469	1764	16,7 %	K
Norges Fleridrettsforbund	24648	5873	30521	19,2 %	M

Størst forskjell mellom kjønnene finner vi blant de aktive i Skytter-, Luftsport- og Ishockeyforbundet, hvor kvinnene bare utgjør ca 10 % (Tabell 8).

De 10 største idrettene utgjør i alt 73 % av alle aktive, hvilket betyr at det er svært mange små idretter. De 10 største kvinneidrettene utgjør 77 % av alle aktive kvinner, mens det tilsvarende tallet for menn er 73 %.

2.2.2 Kjønnfordelingen i idrettslag

De idrettslagene hvor vi har foretatt intervju er primært breddeidrettslag med hovedfokus på barn og unge, selv om enkelte lag hadde utøvere på internasjonalt nivå. Kjønnfordelingen i de ulike lagene gjenspeiler ganske godt slik bildet generelt er på særforbunds nivå. Imidlertid er det en del eksempler hvor dette ser annerledes ut, ikke minst i forhold til fotball hvor flere lag har 50-50 fordeling blant sine unge medlemmer.

Mange idrettslag reflekterer ikke særlig over aktivitetstall som viser tydelig kjønnsbalanse, mens andre peker på dette som et problem eller en uønsket situasjon.

Ellers er det flere som forklarer kjønnsbalansen ut i fra kulturen i idretten, spesielt når det gjelder gutter, for eksempel hvorfor gutter ikke rir eller danser.

Det ene er at litt sånne hestetting det er, altså helt fra ungene er små, så er det en sånn jenteting. Ikke når de er veldig små, men fra de er en åtte år og oppover, så skjønner ungene at sånne hestetting det er sånn dille ting og sånn pusse sånn og stelle. Så guttene "Ååå driver du med hester du liksom". Altså, gutter blir fort ertet hvis de driver med hest – når de er fra 8, 9, 10 år og oppover. For det skal være en jente ting. Akkurat som at rosa er jentefarge og blått er guttefarge – sånn er det bare.

Ja, altså hvis du tenker at du er en jente i et sportsdanspar, så har du et gutt-jente forhold ikke sant, jentene er det feminine og guttene er det maskuline, men i freestyle så er det bare den feminine delen, hvor du danser rundt i ring da. [...] Men i England så er dansegrenen enda større, og der er det mange gutter som danser, der er det nok mer mentalt rom for at gutter danser også, enn her hjemme i Norge hvor gutt skal være gutt, i England så er det ikke det. Der er det mer lov for guttene å kunne dans. Ja, det er mer akseptert, det er mer maskulint å danse der borte enn her hjemme ...

Refleksjoner rundt ulik kjønnfordeling synes å gjøre seg mer gjeldende i lag hvor gutter er i mindretall til tross for at jenter er underrepresentert i langt flere idretter.

Der hvor en har tanker om underrepresentasjon, er det flere som trekker frem problematikken rundt rollemodeller for gutter og jenter, særlig der hvor trenerens kjønn anses som viktig for å rette opp kjønnsbalansen.

FUNN: Mange idrettslag reflekterer ikke særlig over aktivitetstall som viser tydelig kjønnsbalanse, mens andre peker på dette som et problem eller en uønsket situasjon.

FUNN: Refleksjoner rundt ulik kjønnfordeling synes å gjøre seg mer gjeldende i lag hvor gutter er i mindretall til tross for at jenter er underrepresentert i langt flere idretter.

Det henger jo litt sammen med hva vi har av type instruktører. Nå har vi jo ansatt en ny hovedtrener, mannlig hovedtrener, som også da kan ha rene guttepartier. Hvis du har en kvinnelig hovedtrener som er heltidsansatt, så er det vanskeligere å ha guttepartier, altså til å tiltrekke gutter. Guttene liker å ha gutter som trenere. Det er jo bare sånn. For jentene er det kanskje ikke så farlig, men guttene er jo, ikke sant. Og da velger de heller å gå til fotball hvis de, hvis de må trene med jenter.

... når jeg tar det fram så er det fordi at, da får man en lokal foregangs jente/kvinne på en måte, å se opp til. Og det er klart det er viktig. Jeg tror nok også det at vi har et damelag betyr en del, og det at vi faktisk talt har gode trenere til jentesiden også betyr mye. Vi har veldig dyktige folk rundt jentelagene også. Vi har jo på guttesiden, men det er liksom ganske vanlig det, det er ikke noe særegent.

FUNN: Et annet funn viser at i individuelle idretter er det svært vanlig at treningsgrupper ikke skiller på kjønn, men heller på alder.

Et annet funn viser at i individuelle idretter er det svært vanlig at treningsgrupper ikke skiller på kjønn, men heller på alder.

Når det gjelder lagidrett, og da primært fotball, er det mange eksempler på fellestrening og lag for både gutter og jenter, selv om det virker som om laginndeling etter kjønn er det en ønsker. Dette uttrykkes eksplisitt av flere. For de aller yngste er det imidlertid mye fellesaktivitet, hvor en ikke vil dele inn etter kjønn før barna blir eldre. Begrunnelser for fellesaktivitet illustreres slik:

Jentene som er litt eldre da, trener da med guttene for at de skal få litt nivå på treningen sin. Mens på de helt små jentepartiene, der lar vi jentene trene med hverandre. Og de jeg snakker om da, det er fra 10 og opp til 14 år der. Og fra 14 år og opp, så lar vi de trene med guttene. Det er liksom for å få mer nivå på treningen både for jentene og for guttene. Og det viser seg at det tjener jentene på for guttene er litt hardere for å si et sånn da. Og derfor har vi hatt da, nasjonale mestere, for jentene har fått trene mye med guttene, sånn sett.

Nei, i utgangspunktet så synes vi det er naturlig at gutter og jenter trener sammen, vi ser ikke noe problem med det altså, det er jo kun trenerens fantasi å legge utfordringer til den enkelte i treningsøkten som styrer det her, så det tror vi faktisk bare er positivt at gutter og jenter trener sammen, og det er også viktig at gode og mindre gode trener sammen, altså bredden er avhengige av toppen og toppen er avhengig av bredden, og guttene er avhengig av jentene så, sånn ser vi det, så ...

2.3 Landslag og representasjon

2.3.1 Antall landslag

Det generelle bildet er at særforbundene har likt antall landslag/representasjonsgrupper for kvinner og menn.

Dersom det er avvik er det flere landslag/representasjonsgrupper for gutter og menn junior enn for jenter og kvinner junior. Forklaringen på dette er at det internasjonalt konkurreres i lavere aldersklasser for gutter enn for jenter på juniorsiden, derfor flere gutte-/herrelag, eller at idretten ikke har et stort nok rekrutteringspotensial på jente/kvinnesida. Flere individuelle idretter opererer med felles landslag for kvinner og menn, selv om de konkurrer hver for seg: *det er jo individuelle idretter, så hvorfor skulle du dele individuell idrett på kjønn?* Her vektlegges også det positive ved at begge kjønn er sammen:

Det er jo det at du får utrolig trykk i lagene eller du får bra samhold i lagene, og så får du, jentene får en litt mer, jeg tror det skjer noe i begge miljøene, men spesielt på jentesiden så tror jeg de får et ekstra løft når de trener med gutter.

Både i dette og de foregående sitat påpekes det at det er positivt at jenter og gutter trener sammen. Men det vektlegges at det først og fremst er jenter som tjener på å trene med gutter. Det er ingen som nevner det motsatte. Dette indikerer også at det er gutter som er "best", dvs at "gutter" er normen, og derfor vil jenter tjene på å være sammen med gutter. Det kan også bety at det først og fremst er de fysiske prestasjonene, og ikke andre forhold for eksempel miljøet som er viktig.

2.3.2 Antall representasjonsutøvere

I motsetning til antall landslag/representasjonsgrupper for kvinner og menn, er det store forskjeller i antall utøvere.

Langt flere menn enn kvinner representerer norsk idrett internasjonalt, dette gjelder først og fremst individuelle idretter.

For eksempel hadde Skiforbundet, som i alle grener hvor begge kjønn deltar (alpint, freestyle skicross, freestyle kuler, freestyle halfpipe, hopp, langrenn og telemark) færre kvinner enn menn i 2006–2007 sesongen. Totalt representerte 54 mannlige og 27 kvinnelige utøvere Skiforbundet i internasjonale sammenhenger.

Men det er også unntak fra det generelle bildet. Eksempelvis har Klatreforbundet like mange kvinnelige som mannlige landslagsutøvere, og i friidrett var kjønnsfordelingen 36 menn og 40 kvinner. Det er kvaliteten på utøverne som avgjør om de kommer i en landslags/representasjonsgruppe, slik det uttrykkes her:

FUNN: Det generelle bildet er at særforbundene har likt antall landslag/representasjonsgrupper for kvinner og menn.

FUNN: Langt flere menn enn kvinner representerer norsk idrett internasjonalt, dette gjelder først og fremst individuelle idretter.

FUNN: Her viste det seg å være store variasjoner, fra forbund som har relativt likt antall representasjonskonkurranser og samlingsdøgn for kvinner og menn (for eksempel hundekjøring, lengdeløp skøyter, triathlon), til relativt store forskjeller mellom kvinner og menn.

... når vi mener at kvaliteten ikke er god nok til deltakelse, da dropper vi det. Det kan være å droppe gutter og sende jenter og det kan være vise versa. Der går vi helt på kvalitet av utøverne og har ikke noe likestillingstanke i det hele tatt. Så det er ikke slik at hvis vi sender jenter så må vi sende gutter.

2.3.3 Antall landkamper og samlingsdøgn

Vi var også interessert i hvordan deltakelse i antall internasjonale mesterskap, landskamper og antall samlingsdøgn fordelte seg på kjønn.

Her viste det seg å være store variasjoner, fra forbund som har relativt likt antall representasjonskonkurranser og samlingsdøgn for kvinner og menn (for eksempel hundekjøring, lengdeløp skøyter, triathlon), til relativt store forskjeller mellom kvinner og menn.

Ishockeylandslaget for menn spilte i sesongen 2006/07 28 kamper til forskjell for kvinnelandslaget som bare spilte 13 landskamper. Tilsvarende kjønnsforskjell finner vi for volleyball hvor landslaget for herrer senior spilte 18 kamper, mens kvinner senior bare spilte 6. Men det finnes også idretter hvor det i denne sammenheng er mer aktivitet for kvinnelandslaget enn for herrelandslaget. Fotball kan nevnes som eksempel på dette. Kvinnelandslaget i fotball spilte i 2006 13 landskamper, herrelandslaget 10. Kvinnelandslaget hadde også mange flere samlingsdøgn³⁷ enn herrelandslaget. Forbundet kommenterer selv denne satsingen slik:

... de siste 15 årene har vi generelt hatt høyere aktivitet på kvinnelandslaget enn på herrelandslaget. Ikke minst på antall samlinger. Og det henger jo sammen med at man oppfatter at konkurranseklimaet i klubb ikke er like sterkt på kvinne- som på herresida, og man trenger da flere landskamptiltak.

Basketballforbundet har også bevisst hatt en kvinnesatsing som blant annet har gitt seg utslag i at herrelandslaget hadde 3 helgesamlinger, mens kvinnelandslaget hadde 7 samlinger sist sesong. Bakgrunnen for dette er et styrevedtak om å satse på kvinnelandslaget. Begrunnelse var blant annet:

... viktig å være klar over at når vi startet ligaen i sin tid på herresiden, så har vi brukt så mye ressurser på den at de norske gode talentfulle spillerne får et bra spilletilbud i Norge. Det har ikke damene, fordi dameligaen har hatt relativt få lag og dårlig kvalitet i forhold til herrene, slik at det er bevisst fra forbundet fra 2000 av å satse på damene internasjonalt og tone ned herresatsningen til vi får opp en stamme med nye, gode, norske, unge spillere.

2.3.4 Støtteapparatet rundt representasjonslag

Men sånn overordnet, så er det rett og slett sånn, at toppidrettsapparatet vårt er ekstremt mannsdominert, både på trener, leder og det øvrige støtteapparatet.

Dette utsagnet beskriver det generelle bildet i norsk idrett, nemlig at

Både kvinnelige og mannlige utøvere er omgitt av et støtteapparat bestående av nesten bare menn når de er ute og representerer Norge internasjonalt.

Men det finnes unntak, for eksempel i støtteapparatet som omgir kvinnelige gymnaster. For øvrig er det slik at idretter som er kvinne-dominert, for det meste har menn i støtteapparatet rundt landslag/representasjonsgrupper. Der hvor det er kvinner med, er det særlig fysioterapeuter, selv om det også finnes eksempler på kvinnelig lege, manager, materialforvalter, trener, kaptein og hovedleder. Et forbund hadde for eksempel totalt 15 menn og to kvinner i støtteapparatet rundt sine representasjonsgrupper i 2006. Dette forbundet er også ett av flere som har diskutert denne skjeve kjønns sammensetningen rundt de beste kvinnelige utøverne: *Vi har vært flau over å ikke å ha hatt flere jenter. Det har vært diskusjon flere ganger nå. Men vi jobber med den saken nå, og jeg tror at, etter hvert så vil det bli litt mer systematisk rekruttering ...*

FUNN: Både kvinnelige og mannlige utøvere er omgitt av et støtteapparat bestående av nesten bare menn når de er ute og representerer Norge internasjonalt.

På spørsmål om regler for kjønnsrepresentasjon i forbindelse med reiser etc. er det kun fotballforbundet som har klare regler for dette: *... og vi har jo som en regel at på alle våre 7000 jentelag skal det være minst én kvinne i støtteapparatet.* Dette gjelder også alle jente-/kvinnelandslag. Men flere andre forbund praktiserer det samme, for eksempel Orienteringsforbundet presiserer at det alltid er med minst én kvinnelig leder, og i golf (kvinner) prøver man å praktisere det slik, at hvis treneren er en mann, så er kapteinen en kvinne og omvendt. Et av forbundene som ble intervjuet poengterer også at de er opptatt av kjønnsrepresentasjon og jobber med dette:

Vi er veldig bevisst på at når jentene skal ut, spesielt junior, men òg for så vidt på guttesiden òg, så jobber vi ganske hardt for å være sikker på at vi har med minimum én jente i støtteapparatet. Men vi har ikke noe skriftlig på det, og vi har lykkes sånn sett at vi har greid å få med ei jente og av til to, men vi har selvfølgelig en lang vei fram altså, til å bli så godt som jeg ønsker det skal være.

Men det finnes også forbund som ikke har noen bevisst diskusjon rundt dette temaet. *Nei, det kan jeg ikke si at vi har spesielt bevisst diskusjon rundt det. Så det er mange andre ting som vi sliter med, så det er litt lengre ned på prioriteringslisten vil jeg tro fortsatt.* Alle er heller ikke enig i at det er viktig å ha med minst én kvinne, slik det ble uttrykt i ett av intervjuene:

Først og fremst så må du ikke plukke ut en kvinne fordi det er en kvinne, men fordi hun fungerer i et lag og ellers så kan du ikke bare kvotere dem inn. Jeg legger jo heller ikke skjul på at det er kvinner som ønsker å være med, men som jeg ikke tar med, f.eks. fordi jeg ikke føler at det stemmer med laget. Jeg må føle at de passer inn der, men jeg skulle gjerne sett at det var flere å ta av.

Det er imidlertid ingen som nevner at de har regler for kjønnsrepresentasjon i støtteapparatet til mannlige toppidrettsutøvere. Mannlige representasjonsutøvere er følgelig som nevnt nesten alltid omgitt av bare menn, eventuelt en kvinnelig fysioterapeut eller et kvinnelig styremedlem. Dette kan tyde på at kvinner ikke slipper til eller blir vurdert til verv/stillinger i støtteapparatet til mannlige utøvere.

Også på lagsnivå er det mange som har reflektert over at det er viktig å ha med kvinner når det gjelder kvinnelige utøvere. Noen har en praksis hvor begge kjønn for eksempel er med på trening og reiser, mens andre prøver å få dette til. Imidlertid virker det som om ingen har skriftlige bestemmelser eller vedtak på dette området. Flere nevner også at det ikke er aktuelt fordi det alltid er foreldre som er med:

Det har egentlig ikke vært en problemstilling for oss, men det er klart at den dagen det blir det, så måtte vi jo gjøre noe. Vi reiser egentlig ikke med andre sine barn ...

Ja, vi har vel sagt, det eneste vi har sagt på det, det er at på jentelag skal det også være en voksen dame med. Vi har ikke sagt noe spesielt på guttelag, men det, det er alltid flere fedre som reiser med. Men, erfaring har vist at vi vil ha en mor eller en voksen kvinnelig trener med på jentelagene [...] vi har stort sett gjennomført det.

Men det er også eksempler på klubber som konsekvent har med begge kjønn i støtteapparatet:

Det er obligatorisk å ha både jenter og gutter med i begge støtteapparat. Det har vi bestandig. Og da er det jo gamle jentetrenerne [...] De vet hvilke rutiner det går på det her og litt sånn hvordan stevner og alt, for vi har visse rutiner som vi går gjennom med ungene

Sånn som vi gjør det, så har vi ingen tanker rundt kjønnskvoltering, men det er helt klart at vi har alltid med både menn og damer. Ene og alene fordi at det fungerer ikke hvis vi ikke har med begge kjønn. Kan ikke ha fire rotete mannfolk til å reise [...] med 15 unger hvor det skal spises og handles og [...] masse skal gjøres. Noen ting er vi guttene gode på, og noen ting er de damene fantastiske på.

Historisk har man hatt et bilde av at kvinners rolle i idrettslag har vært å lage kaffe og steke vafler i forbindelse med dugnad og ulike arrangementer, eventuelt være sekretær i et styre. Dette har nok endret seg i takt med at kvinner og menns roller i samfunnet har endret seg. Foregående sitat illustrerer imidlertid at en tradisjonell rollefordeling hvor kvinner lager mat og tar seg av de praktiske ting, fremdeles forekommer. Sitatet stereotyperer også menn som rotete, samtidig som det indikerer at menn er opptatt med langt viktigere ting knyttet til selve idrettskonkurransen enn det kvinner er.

2.3.5 Representasjonsutøvere og økonomi

Vi var interessert i å kartlegge hvor mye penger som ble brukt på henholdsvis kvinne- og herrelandslag/representasjonsgrupper senior. Slike data viste det seg å være vanskelig å få tak i.

De forbund som har felles landslag/representasjonsgrupper, som først og fremst er de individuelle idrettene, skiller ikke på kjønn i regnskapet for 2006, men har utgifter til landslagene/representasjonsgruppene som en egen felles post.

Som vist tidligere er det i en del individuelle idretter ulikt antall kvinner og menn på landslagene eller i representasjonsgruppene. Dette kombinert med at det også kan være store individuelle forskjeller mellom utøvere avhengig av prestasjonsnivå, gjør at det er vanskelig å vite hvor mye penger som brukes på henholdsvis kvinnelige og mannlige representasjonsutøvere. De fleste lagidrettene har god oversikt over både utgifter og inntekter til landslagene, fordelt på kjønn.

I intervjuene ble det presisert at utgiftene til landslagene varierer fra år til år, avhengig av blant annet om det arrangeres store mesterskap som EM, VM, og OL. Dersom man ikke ser dette over flere år, kan utgifter til kvinne- og herrelandslag gi et noe skjevt bilde.

Tabell 9. Oversikt over inntekter og utgifter til landslag fordelt på kjønn for 5 lagidretter³⁸

	Inntekter landslag		Utgifter landslag	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Norges Fotballforbund	828 929	19 068 809	6 758 491	24 775 386
Norges Håndballforbund	2 058 000	496 000	8 361 000	5 242 000
Norges Volleyballforbund	0	41 435	370 528	825 121
Norges Rugbyforbund	120 148	284 765	256 195	431 458
Norges Basketballforbund	2 500	29 110	588 985	289 550

FUNN: De forbund som har felles landslag/representasjonsgrupper, som først og fremst er de individuelle idrettene skiller ikke på kjønn i regnskapet for 2006, men har utgifter til landslagene/representasjonsgruppene som en egen felles post.

FUNN: De fleste lagidrettene har god oversikt over både utgifter og inntekter til landslagene, fordelt på kjønn.

For de lagidrettene (i alt 5) som vi har oversikt over utgifter til henholdsvis dame- og herrelandslag fra 2006 brukte Basketballforbundet og Håndballforbundet mer penger på kvinnelandslagene enn på herrelandslagene. Fotballforbundet er det forbundet som bruker mest penger på kvinnelandslaget, men det er samtidig det forbundet hvor forskjellen mellom kvinne- og herrelandslaget er størst (Tabell 9).

2.4 Sammendrag

Når det gjelder svar på spørsmål 1: Hvordan er fordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder deltakelse i uorganisert og organisert idrett, kan de viktigste funnene summeres slik: Kvinner (78,1 %) driver mer med fysisk aktivitet i form av trening og mosjon enn menn (70,7 %). Det er imidlertid bare 6 % av disse som deltar i konkurranseidrett, mens det tilsvarende tall for menn er 12,3 %. Menn er mer med i den organiserte idretten enn kvinner. Blant aktive medlemmer utgjør kvinnene 39,3 %. Dette betyr at det er svært mange kvinner som driver med trening og mosjon, men utenom den organiserte idretten. Mange av disse trener på privat treningsstudio hvor utgiftene ofte er mye større enn i et idrettslag. Ulseth, viser til at dette kan ha sammenheng med at kvinner ikke er like opptatt av konkurranseaspektet ved treningen som menn er, og at treningssentrene er frie for denne type aktivitet³⁹. Flexibilitet i treningstider og at noen treningsstudioer tilbyr barnevakt, spiller antakelig også en rolle når kvinner foretrekker å trene på private treningssentra framfor i idrettslag.

I alt 56 særforbund er organisert i NIF. Blant disse er det store forskjeller i aktivitetstall, og forholdstallet mellom kvinner og menn varierer mye mellom særforbund og mellom grupper innad i et særforbund.

Kjønnsbalansen i særforbund, gjenspeiles stort sett i de idrettslag som inngår i undersøkelsen. Ved tydelig kjønnsubalanse i aktivitetstall, er det mange idrettslag som ikke reflekterer særlig over det, andre peker på dette som et problem eller en uønsket situasjon. Refleksjoner rundt ulik kjønnsfordeling synes å gjøre seg mer gjeldende i lag hvor gutter er i mindretall, til tross for at jenter er underrepresentert i langt flere idretter. Et annet funn viser at i individuelle idretter er det svært vanlig at treningsgrupper ikke skiller på kjønn, men heller på alder, og at flere mener dette er positivt, særlig for jenter.

På spørsmål 2 om Hvordan ressursfordelingen mellom kvinner og menn er når det gjelder landslags/representasjonsaktivitet, med hensyn til antall lag og landkamper, stevner etc., støtteapparat og økonomi, fant vi følgende:

Det generelle bildet er at særforbundene har likt antall landslag/representasjonsgrupper for kvinner og menn, men at langt flere

menn enn kvinner representerer norsk idrett internasjonalt. Dette gjelder først og fremst individuelle idretter. Når det gjelder antall representasjonskonkurranser og samlingsdøgn for kvinner og menn, var det store variasjoner, fra forbund som har relativt likt antall representasjonskonkurranser og samlingsdøgn, til relativt store forskjeller mellom kvinner og menn, som noen ganger er i favør av menn og andre ganger i favør av kvinner.

Både kvinner og menn er omgitt av et støtteapparat bestående av nesten bare menn når de er ute og konkurrerer. Dette gjelder både nasjonalt (lagsnivå) og internasjonalt. Kjønnrepresentasjon i støtteapparatet diskuteres både på forbunds- og lagsnivå. Det synes å være en praksis at man prøver å få med minst én kvinne når det er jenter med i troppen/ laget. Det motsatte, dvs. ønske om flere kvinner i støtteapparatet for menn, synes å være et ikke-tema.

Når det gjelder representasjonsutøvere og økonomi, viste det seg å være vanskelig å få tak i data, basert på hvordan regnskapene er ført. De forbund som har felles landslag/representasjonsgrupper, skiller ikke på kjønn i regnskapet for 2006, men har utgifter til landslagene/ representasjonsgruppene som en egen felles post. Lagidrettene derimot har separate regnskap for kvinne- og herrelandslagene.

Tiltaksforslag - 3. Trenerne, ledere og dommere

Funn	Tiltak	Addressat
Kun 8 % av landslagstrenerne er kvinner	<ul style="list-style-type: none"> - Sette mål for å øke antallet utøvere som trenes av kvinnelige trenere - Omdefinering av krav til trenerrollen ifht forventning til tidsbruk og reisevirksomhet (fordeling av delansvar på flere) - Sørge for barnepass for trenere under trening og konkurranse - Mentorordninger 	NIF Særforbund
Vanskelig å rekruttere trenere på lagsnivå, særlig kvinner.	<ul style="list-style-type: none"> - Øke fokus på å rekruttere kvinner - Definere tydelig mål for økt rekruttering av underrepresenterte grupper som øker i grad over tid 	NIF Særforbund Idrettslag
Kvinner er underrepresentert som ledere på alle nivå	<ul style="list-style-type: none"> - Etablere kvinnenettverk bestående av styremedlemmer i særforbund og kretser - Pålegge valgkomiteer å foreslå personer av begge kjønn til lederverv i idrettskrets og særforbund 	NIF Særforbund Særkretser/ regioner Idrettskretser
Organisasjonen er kjent med bestemmelser om kjønnsfordeling (paragraf 2-4) på særforbunds- og idrettskrets nivå, men i mindre grad på lagsnivå	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre bevisstgjøring og økt fokus på hvorfor det er viktig med bedre kjønnsbalanse 	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Svært mange komiteer/ utvalg (ca halvparten) i særforbund og ca 40 % på klubbnivå tilfredsstillende ikke minimumskravene til paragraf 2-4)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre oppfølging av særforbund og lag som ikke tilfredsstillende minimumskravene til paragraf 2-4 - Må inn i all utdanning 	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Overvekt av mannlige dommere. Vanskelig å skaffe fullstendig oversikt	<ul style="list-style-type: none"> - Øke rekruttering blant kvinner - Omdefinering av status for dommere - "Vis respekt"-kampanje for unge og kvinnelige dommere - Mentorordninger for kvinner - Egne dommerutdanningskurs for kvinner 	NIF Særforbund

3. Trenerne, ledere og dommere

I dette kapitlet besvares spørsmål 3 i innledningen: Hvordan er kvinner og menn representert i norsk idrett på ulike organisasjonsnivå (lag, krets og forbund), spesielt med tanke på trenere, styrer, komiteer og utvalg, og dommere?

3.1 Trenerne

3.1.1 Trenerne på forbundsnivå

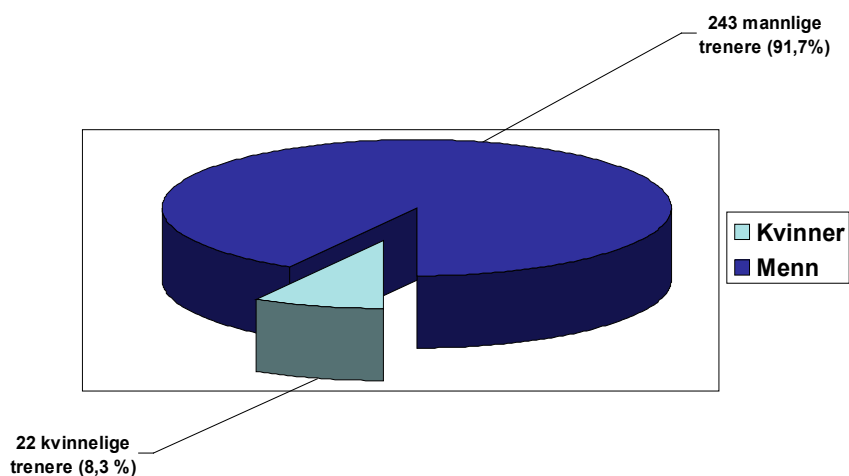
Når det gjelder trenere i særforbund, samlet vi inn data fra samtlige særforbund i NIF.

I alt var det 265 trenerne som var engasjert av et særforbund i 2006. Kun 22 (8,3 %) av disse var kvinner (Figur 6)⁴⁰.

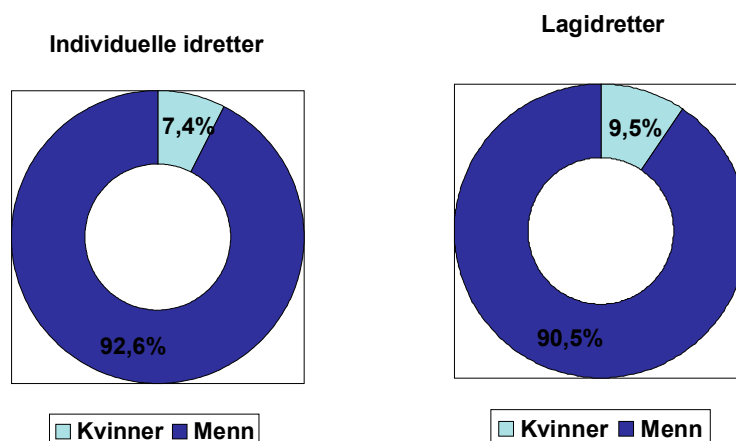
De kvinnelige trenerne fordelte seg på 12 idretter, hvilket betyr at svært mange kvinnelige utøvere bare har mannlige trenere, og at det er svært sjeldent at menn trenes av kvinner. Prosentandelen er lavere enn det som kom fram i en undersøkelse i 1984, som viste at 14 % av forbundstrenerne var kvinner⁴¹. Selv en kvinnedominert idrett som Gymnastikk og Turn, har flere mannlige enn kvinnelige trenere:

Innenfor turn så finner du naturlig nok menn. Dette er fordi skal du sikre og gjøre gode mottak så må du ha en viss fysisk styrke, med en del unntak når du går nedover i aldersgrupper, der finner du kvinnelige trenere, også på guttepartier. Og du finner mannstrener på kvinnepartier. Du finner nok kanskje flere menn som trenere for kvinner på høyt nivå, der vil du nok se en skjevhet, men du finner ikke det samme motsatt, du finner ikke kvinner som er trenere for menn på høyt nivå, nesten, jeg vet om en, kanskje to.

FUNN: I alt var det 265 trenerne som var engasjert av et særforbund i 2006. Kun 22 (8,3 %) av disse var kvinner (Figur 6)⁴⁰.

Figur 6. Forbundstrenerne i norsk idrett per 31.12.2006

Figur 7. Forbundstrenerne per 31.12.2006 – individuell vs. lagidretter

Vi finner noen flere kvinnelige trenere (9,5 %) i lagidretter, sammenliknet med individuelle idretter (7,4 %) (Figur 7).

Engasjementets størrelse og lønningene varierer mye innenfor samme idrett, fra de som jobber nesten gratis til personer ansatt i full stilling. Mange, særlig mindre forbund, har ikke råd til heltidstidsansatt landslagstrener.

Hvorfor så få kvinnelige trenere?

Noen forbund opplever det som et problem at de ikke har flere kvinnelige trenere på høyt nivå:

Men på trener på toppnivå, så er det få jenter som ser at de klarer å kombinere det med de øvrige kravene de stiller til sitt eget liv, rett og slett. Så jeg tror det største hinderet er selve organiseringen av toppidrettsarbeidet og landslagsaktiviteten, med den voldsomme reisevirksomheten som er der. Og vi har diskutert mange måter å håndtere det på, vi har sagt at vi kan heller ha flere trenere med reduserte stillingsprosjenter, men det er selvfølgelig ikke det optimale for utøverne, og til syvende og sist så er vi her faktisk for utøverne sin del og for å gi dem best mulig betingelser for å utvikle seg som utøvere på toppen. Og hvis vi skal inkludere flere kvinner i trenerrollen, splitte opp en trenerrolle i fire, og engasjere fire personer i stedet for en, så er ikke det optimalt for utøverne. Så jeg tror at det vil kunne komme en slenger i ny og ne, som sier at "Yes, dette vil jeg satse på, jeg legger til side barn og familie og andre ting en periode for å satse på dette, og jeg skal være en topp trener". Den jenta vil komme snart, men det blir aldri like mange jenter som gutter som tør og vil ta den sjansen.

At mange reisedager kan være en barriere, nevnes også av andre:

Det å være topp trener i dag da, krever at du er borte hjemmefra kanskje 150 døgn i året. Det å rekruttere unge jenter, det er vanskelig overalt, de kvinnelige trenerne [...] Det er jo mitt problem også, altså som mannlig trener altså, hvis jeg skal se tilbake på alle disse årene jeg har vært trener med landslaget, så er det jo det man hele tiden vurderer, er hvor mye tid man mister med egen familie og med egne barn. Det kan jeg jo være meget direkte på, det er ikke noe mindre plagsomt for damer.

Begge disse utsagnene tyder på at det er vanskelig å kombinere et liv utenom trenerjobben med det å være landslagstrener. Men det første utsagnet indikerer at dette er et større problem for kvinner enn for menn, noe som gjenspeiler et tradisjonelt kjønnsrollemønster, hvor mor er hjemme og tar seg av barn, mens far er ute, og hvor far eller mannen er den modige, jfr. den som "tør" ta på seg en trenerrolle på dette nivået. Dersom det er en forutsetning at man "legger til side barn og familie" for å være forbundstrener i norsk idrett, må trenerrollen sies å være svært lite "familievennlig". Dette kan tyde på at det er nødvendig med strukturelle endringer innad i idretten med tanke på trenerfunksjoner på høyt nivå. Den ordningen som er i dag kan neppe sies å fremme likestilling, men snarere forsterke tradisjonelle kjønnsstereotyper.

3.1.2 Trenerne på lagsnivå

På lagsnivå ser bildet helt annerledes ut enn på særforbunds nivå. Lagene sett under ett har en overvekt av mannlige trenere, men dette varierer mye fra lag til lag.

Det er relativt mange eksempler på ca 50-50 fordeling på kjønn blant trenere, og noen få kvinnedominerte idretter har overvekt av kvinnelige trenere (dans, rytter, håndball, turn). Et av lagene som driver med en typisk mannsdominert idrett, har for eksempel fire mannlige og fire kvinnelige trenere. Et annet lag i undersøkelsen har i sin fotballgruppe syv kvinner og ni menn som trenere, mens et tredje lag som aktiviserer en individuell idrett med like mange gutter som jenter, har åtte kvinnelige og ni mannlige trenere. En relativt like kjønnsfordeling på trenere er imidlertid ikke alltid et resultat av en bestemt satsing, slik laget i det siste eksempelet uttrykker det:

Ja, det tror jeg en kan si er veldig tilfeldig. Vi har mange driftige damer her [...] Med litt selvtillit og stå-på-vilje og guts, er ikke så mye sutring og jamring og klaging, så ja, det er nok litt tilfeldig. Det har hvert fall ikke vært en sånn policy på at vi, "nå har vi for lite damer og nå skal vi tilfredsstille et eller annet krav eller noe sånt", det har det ikke vært.

I de lagene som har ganske lik kjønnsfordeling på trenerne er menn gjerne trenere på høyere nivå, mens de kvinnelige trenerne er ofte på barne-/nybegynnergrupper og på jentelag:

... og jentene trener stort sett bare jentelag også, det er veldig [...] vi har nok hatt noen som har trent guttelag men sånn sett er det nok ganske tradisjonelt at gutter trener gutter, og de jentene trener stort sett jentelag.

I fotball er kjønnsfordelingen svært variabel. Noen har en god del kvinnelige trenere, faktisk opp mot 50-50, mens andre kun har mannlige trenere, men kanskje kvinnelige lagledere.

Ja, det er helt klassisk. Jeg hadde en dametrener på barneidretten i fjor som ga seg i år. Det har ikke noe med, det er vel at fotball tradisjonelt er en mannsdominert idrett. Jeg tror det ganske enkelt ligger der. Jeg tror også vi vil se en forskjell på dette her når disse her ungdomskullene med jenter vokser opp. Men det er jo egentlig det største problemet som et hvert allidrettslag sliter med. Og det er denne perioden fra dem er 14, 15 til dem er 17, 18 ikke sant. Vi har et voldsomt frafall. Og frafallet er større på jentesiden enn på guttesiden. Også dette med, en ting er å holde dem i idretten, men å kunne dra nytte av deres erfaringsbase når de kommer opp i 19, 20 års alderen og eldre. For å klare å fange de opp som blant annet trenere. Og ressurspersoner i klubben.

FUNN: I de lagene som har ganske lik kjønnsfordeling på trenerne er menn gjerne trenere på høyere nivå, mens de kvinnelige trenerne er ofte på barne-/nybegynnergrupper og på jentelag:

Et annet lag syntes den største utfordringen knyttet til likestilling er å få flere kvinnelige trenere som er villige til å ta trenerutdanning, selv om det kan være vanskelig:

Fordi at ikke sant, fotball er jo også litt sånn tradisjon sånn guttegreie altså. Går du på rideklubben så finner du mødrene der altså, jeg vet jo det. Så det må skapes litt aksept for at det er verdifullt at damene i familiesituasjon er trenere. Men ikke sant, dem er også mødre og det er masse sånne konfliktsituasjoner som jeg ser, men det er utrolig viktig for jentefotballen. Og for guttefotballen, å få flere jenter med. Fordi at vi må få inn flere nivåer av, altså, de egenskapene som, holdt jeg på å si, er kjønnsstyrt. Det er kjempeviktig i barneidretten. Og fotballen har nok den største utfordringen.

De fleste trenere mottar ikke lønn, men mange får dekket kjøring/ reiser, treningsutstyr etc. Svært mange er foreldre mellom 30 og 50 år. I individuelle idretter er det ikke uvanlig med yngre trenere, enten tidligere eller nåværende utøvere. Men de er ikke alltid like lett å rekruttere, særlig ikke kvinner:

Problemet er jo det at man kan ikke tvinge folk til å ta på seg trenerjobb. Det er det største problemet. Dog så gjør jeg det i barneidretten. Da tvinger jeg foreldrene til å bli trenere, punktum. Som jeg sier til dem at: "Blir ikke dere trenere nå, altså får ikke jeg en fra foreldregruppa til å trene. Dere får oppfølging, opplæring, utstyr, alt mulig, men jeg er nødt til å ha en trener – for hvis ikke så har ikke vi trenertilbud og da blir det ikke noen gruppe". Og foreldrene er med ungene i de minste aldersgruppene uansett. Altså, de er med på treningene. Så da aktiviserer vi noen foreldre også sånn sett. Men det er ikke ofte at det er noen damer som strekker opp hånden for å si det sånn. Og så lenge det dreier seg om frivillighet så, så hehe, er det ikke lett.

Disse utsagnene gjenspeiler også på mange måter at likestillingen kanskje ikke har nådd så langt som man gjerne vil tro. Et eksempel på dette er at det er kvinner som trener barn, men når barna blir eldre og bedre overtar menn. Et av sitatene antyder også at *det er masse sånne konfliktsituasjoner* knyttet til kombinasjonen mor og familie, mens dette ikke nevnes for far.

Trenere over 50–60 år er det få eksempler på, både blant kvinner og menn. De aller fleste sier at det er vanskelig å rekruttere trenere, særlig kvinner, men svært få synes å gjøre noe konkret med dette, utover å spørre folk eller søke etter trenere på lagets hjemmeside. Mye tyder på at dersom idretten skal løse dette problemet med mangel på trenere må man gå helt nye veier, kanskje også søke mer etter personer utenfor idretten.

Idrettskretsenes rolle i denne sammenheng er primært relatert til trenerutdanningen, der kjønnsfordelinger på kurs og seminar synes å variere sterkt. Imidlertid finner vi en ganske bevisst holdning blant flere, slik som i en av idrettskretsene da kun én kvinne var påmeldt til et diplomtrenerseminar: *Så da utsatte vi hele kurset for å få flere kvinnelige trenere, sånn at det skulle være litt mer representativt.*

3.2 Ledelse

3.2.1 Ledelse og verv på forbundsnivå

Idrettstinget har siden 1980-årene drøftet ulike former for kjønnskvoltering, men det var først i 1990 at Idrettstinget vedtok et presist forslag om kjønnsfordelingen i styrer, råd og utvalg på alle nivåer i organisasjonen. I NIFs lovheftet paragraf 2-4 om Kjønnsfordeling, er det foretatt noen språklige justeringer siden 1990. I dag har paragrafen følgende formulering:

Ved valg/oppnevning av representanter til årsmøte/ting, samt medlemmer til styre, råd og utvalg mv. i NIF og NIFs organisasjonsledd skal det velges kandidater/representanter fra begge kjønn.

Sammensetningen skal være forholdsmessig i forhold til kjønnsfordelingen i medlemsmassen, dog slik at det skal være minst to representanter fra hvert kjønn i styre, råd og utvalg mv. med mer enn 2 medlemmer. I styre, råd og utvalg mv. som består av 2 eller 3 medlemmer skal begge kjønn være representert. Varamedlemmer teller ikke med ved beregningen av kjønnsfordelingen. Idrettsstyret kan når det foreligger særlige forhold gjøre unntak fra denne bestemmelsen.⁴²

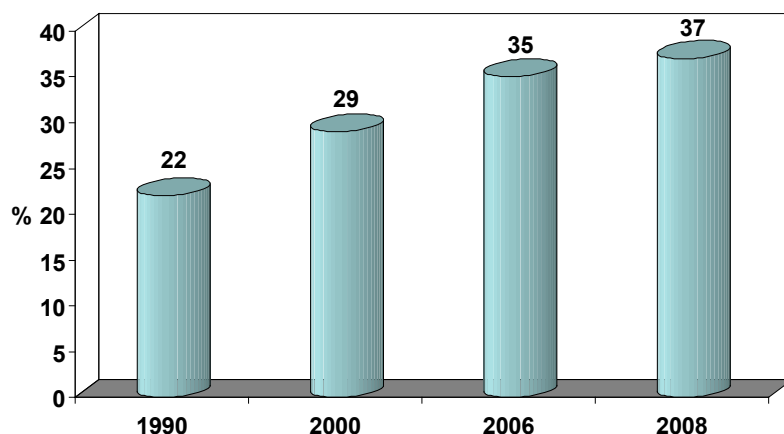
Idrettsstyret vedtok den 28.11.07 retningslinjer for dispensasjon fra loven, som også inneholder retningslinjer ved manglende oppfyllelse av bestemmelsen. Ved valg på særforbunds- og idrettskretsting er det idrettsstyret som avgjør dispensasjonssøknader, mens NIFs Generalsekretær avgjør dispensasjonssøknader som gjelder andre valg og oppnevninger i særforbund, idrettskretser og særkretser. Dispensasjonssøknader fra alle valg og oppnevninger i idrettsråd og idrettslag avgjøres av idrettskretsen⁴³. Gjennom intervjuene ble det tydelig at det er god kunnskap om denne paragrafen i alle idrettens organisasjonsledd. Sentralstyret i Friidrettsforbundets beretning er representativ for dette når de skriver:

NFIF sitt styre ble på tinget i Tromsø valgt med 4 kvinner og 6 menn. Både styret og administrasjon er bevisst på å følge NIFs regler for kjønnskvoltering og oppfordrer begge kjønn til å delta aktivt i forbundets utvalg og komiteer⁴⁴.

FUNN: Gjennom intervjuene ble det tydelig at det er god kunnskap om denne paragrafen i alle idrettens organisasjonsledd.

Forbundsstyrene

Siden 1985 har andelen kvinner i forbundsstyrene økt jevnlig. I 2006 var 34,7 %, kvinner, men pr 1.8.2008 har dette tallet økt til 37 %, hvilket er ganske likt andelen kvinnelige medlemmer i NIF.⁴⁵

Figur 8. Kvinnelige medlemmer i styrene i særforbund 1990-2008

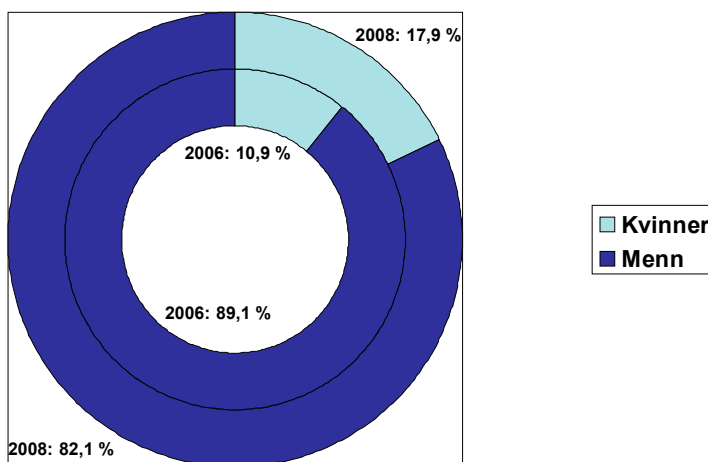
I 2006 var det åtte særforbund som manglet, eller hadde kun ett kvinnelig medlem i forbundsstyret. I dag er det tilsvarende tallet fem. Ingen forbundsstyrene mangler mannlige medlemmer.

Det virker som flere forbund sliter med å rekruttere kvinner. I et forbund som har stor overvekt av kvinnelige medlemmer, uttales dette slik:

i styret (hovedstyret) er det faktisk sånn at man må slite for å få inn kvinner, selv om det er en typisk jenteidrett så er det veldig vanskelig å få inn noen. Men det går på helt andre ting, å få jenter til å ta verv eller sitte i lederposisjoner er vanskelig, tørre å ta verv. Dessverre er det sånn. [...] Vi vil så gjerne være sikre på at vi er gode nok, det er det som ligger i den nyere generasjonen også. Før vi åpner munnen i en forsamling så vil vi være sikre på at det vi sier er Ok, mens en mann bare plaprer ut bare for å ha vært med.

FUNN: I 2006 var det seks kvinnelige presidenter i særforbund (10,9 %), men her har det faktisk skjedd en tydelig forbedring på kort tid, med en økning til 10 kvinner i 2008 (17,9 %) slik det fremgår av figur 9.

FUNN: Ser vi på antall verv i ulike særforbund, var det i 2006 2632 verv fordelt på 587 komiteer/utvalg⁴⁶. 295 (50,3 %) av disse komiteene oppfyller ikke minimumskravene i § 2-4.

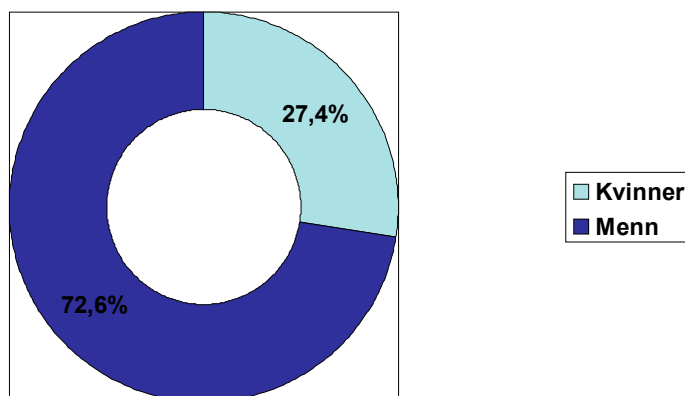
Figur 9. Presidenter i særforbundstyret 2006 (per 31.12) og 2008 (per 31.8) fordelt på kjønn

I likhet med mange andre samfunnsområder har idretten relativt få kvinner på toppen. I 2006 var det seks kvinnelige presidenter i særforbund (10,9 %), men her har det faktisk skjedd en tydelig forbedring på kort tid, med en økning til 10 kvinner i 2008 (17,9 %) slik det fremgår av figur 9.

Komiteer og utvalg

Ser vi på antall verv i ulike særforbund, var det i 2006 2632 verv fordelt på 587 komiteer/utvalg⁴⁶. 295 (50,3 %) av disse komiteene oppfyller ikke minimumskravene i § 2-4.

Av disse hadde 25 komiteer ingen menn (eventuelt en mann og 3 eller flere kvinner), dvs. at 4,3 % av komiteene hadde for mange kvinner. 270 av de 295 hadde ingen kvinner (eventuelt en kvinne og 3 eller flere menn), dvs. at 46 % av alle komiteer hadde for mange menn. Kun to særforbund tilfredstilte minimumskravet i § 2-4 (Bowlingforbundet og Bedriftidrettsforbundet) i alle komiteer/utvalg.

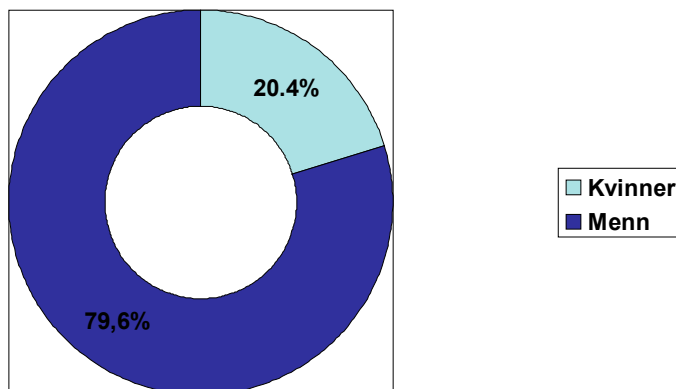

Figur 10. Medlemmer i komiteer og utvalg i NIF per 31.12. 2006 fordelt på kjønn

Blant alle utvalg- og komitémedlemmer utgjorde kvinnene i alt 27,4 % (Figur 10), mens kvinnelige komitéledere utgjorde 20,4 % (Figur 11).

Totalt sett er det altså færre kvinner som sitter i komiteer og utvalg sammenliknet med forbundsstyrene. Fire særforbund oppfylte ikke minimumskravene i § 2-4 i noen av sine komiteer og utvalg i 2006. Norges Ake-, Bob-, og Skeletonforbund (fire komiteer/utvalg), Norges Castingforbund (fire komiteer/utvalg) og Norges Vektløfterforbund (syv komiteer/utvalg) hadde for få kvinner i alle sine komiteer og utvalg, mens Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund hadde for få kvinner i syv komiteer/utvalg og for få menn i en.

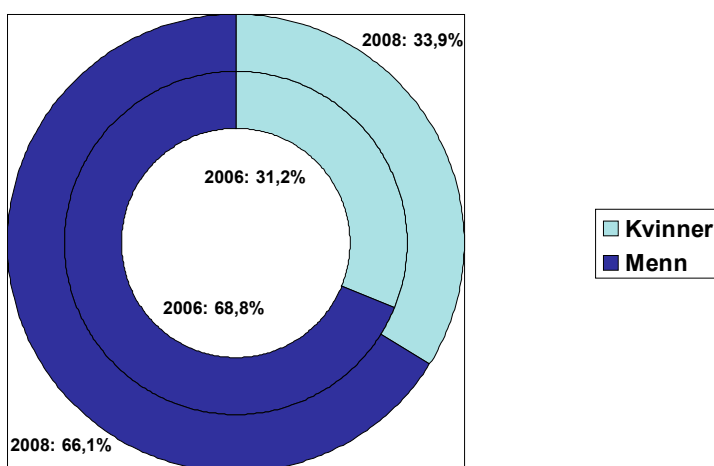
FUNN: Blant alle utvalg- og komitémedlemmer utgjorde kvinnene i alt 27,4 % (Figur 10), mens kvinnelige komitéledere utgjorde 20,4 % (Figur 11).

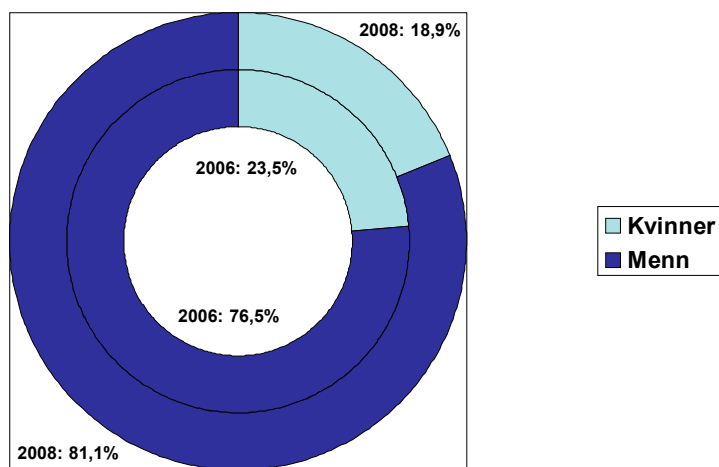
Figur 11. Ledere i komiteer og utvalg 2006 per 31.12

FUNN: Figur 12 viser at andelen kvinnelige medlemmer av valgkomiteer økte fra 31,2 % i 2006 til 33,9 % i 2008⁴⁷. Når det gjelder ledere av valgkomiteer er det færre i 2008 (18,9 %) enn i 2006 (23,5 %) (Figur 13).

Valgkomiteer er spesielt viktige, og har stor innflytelse på hvem som blir valgt til de ulike verv. Figur 12 viser at andelen kvinnelige medlemmer av valgkomiteer økte fra 31,2 % i 2006 til 33,9 % i 2008⁴⁷. Når det gjelder ledere av valgkomiteer er det færre i 2008 (18,9 %) enn i 2006 (23,5 %) (Figur 13).

Figur 12. Medlemmer i valgkomiteer 2006 (per 31.12) og 2008 (per 31.8)

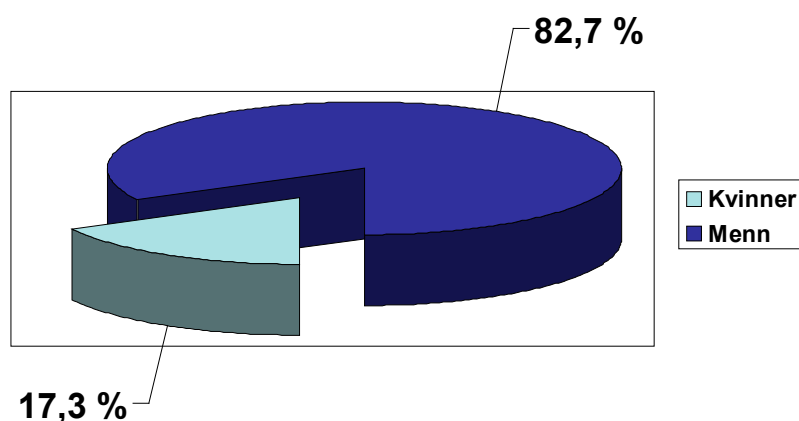

**Figur 13. Ledere i valgkomiteer 2006 (per 31.12)
og 2008 (per 31.08)**

Internasjonale verv

Norge hevder seg internasjonalt i mange idretter, ikke bare når det gjelder idrettslige prestasjoner, men også når det gjelder internasjonale verv. I de 24 særforbundene som ble intervjuet hadde 98 personer internasjonale verv, av disse var 17 kvinner (17,3 %).

FUNN: I de 24 særforbundene som ble intervjuet hadde 98 personer internasjonale verv, av disse var 17 kvinner (17,3 %).

Figur 14. Kjønnfordeling internasjonale verv 2006

Det er ofte nåværende eller tidligere styremedlemmer som innehar slike verv, og flere forbund poengterte i intervjuet at det ikke tenkes på kjønn, men på funksjon når personer til slike verv skal foreslås:

... en av visepresidentene har forholdet til det internasjonale forbundet. Han har vært med lenge internasjonalt, han sitter i internasjonale styret og er kjent i det europeiske miljøet.

FUNN: Datagrunnlaget viser at få lag har søkt om unntak fra regelen om kjønnsrepresentasjon.

En følge av dette er at siden det er få kvinnelige presidenter og visepresidenter, vil mange kvinner ikke ha den erfaringen som trengs for å inneha internasjonale verv. En øking av kvinner i lederverv vil antakelig også føre til en øking i internasjonale verv. Siden menns internasjonale nettverk generelt må antas å være sterkere enn kvinners, kan det også være nyttig med spesielle tiltak, for eksempel mentorordninger for å kvalifisere kvinner for slike verv.

3.2.2 Ledelse og verv på krets- og lagsnivå

Idrettskretsene vi intervjuet hadde god kjennskap til lovparagrafen om kjønnsrepresentasjon, og formidlet denne både på idrettsting og i andre fora med påminnelse om at kjønnsfordelingsbestemmelsen er til for å etterleves.

Datagrunnlaget viser at få lag har søkt om unntak fra regelen om kjønnsrepresentasjon.

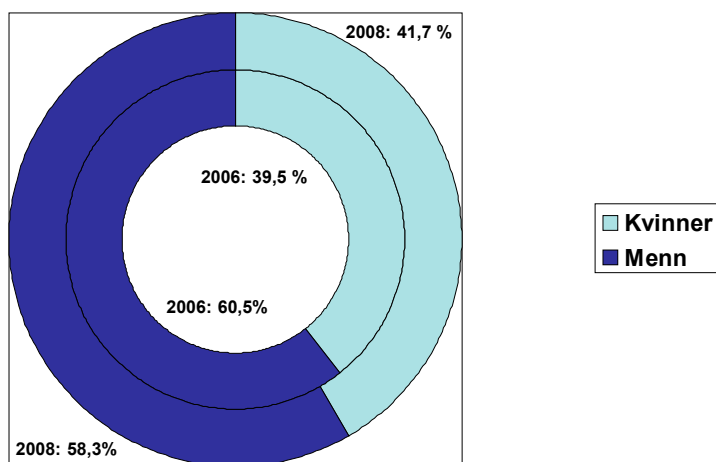
En av kretsene uttalte:

Jeg tror at det er mange som lett, for å si det helt, ja, at de driter i det. Altså, for at det er som NN sa i sted, det ingen vet det har de ikke vondt av, og så er de kanskje heller ikke helt klar over det, at det må være sånn, fordi at noen ser vel litt ut som et åttetall i ansiktet hvis vi sier det til de. "Å? Må vi tenke på det òg?". Så jeg tror det er ganske mange som ikke har tenkt på det. [...] Men det er jo et problem, og det er jo vår utfordring, det er jo vi som kanskje må informere og å være flinkere på den biten.

FUNN: Kun to av 19 (10,5 %) av idrettskretslederne er kvinner, både i 2006 og 2008.

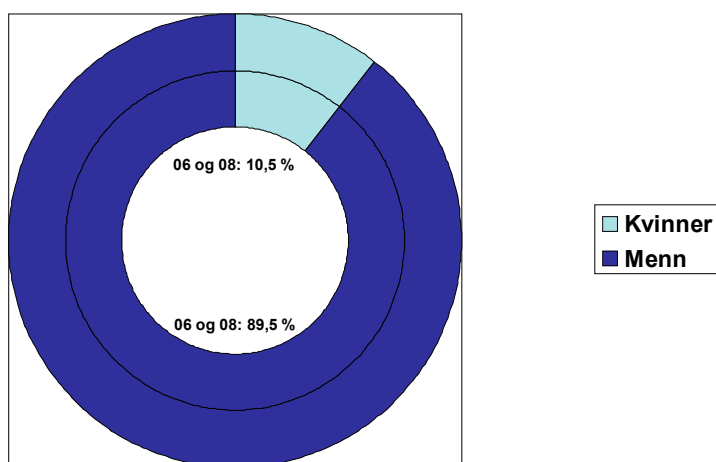
Idrettskretsstyrer

Kjønnsfordelingen i idrettskretsstyrene viser en høyere kvinneandel sammenlignet med forbundsstyrene. Figur 15 viser at andelen kvinner i idrettskretsstyrene var 39,5 % i 2006 og at denne har steget til 41,7 % i 2008. Det siste tallet er faktisk noe høyere enn kvinneandelen i idretten. Når det gjelder ledere derimot, synker prosenten dramatisk, slik det fremgår av figur 14. Kun to av 19 (10,5 %) av idrettskretslederne er kvinner, både i 2006 og 2008. Litt overraskende at denne er lavere enn for presidenter i særforbund, da andelen kvinner i verv har en tendens til å øke jo lavere ned man kommer i en hierarkisk organisasjonsstruktur, noe vi også ser i forhold til styremedlemmer.

Figur 15. Kjønnsfordeling idrettskretsstyrene 2006 og 2008

FUNN: Figur 15 viser at andelen kvinner i idrettskretsstyrene var 39,5 % i 2006 og at denne har steget til 41,7 % i 2008.

Figur 16. Kjønnsfordeling – ledere idrettskretsstyrene 2006 og 2008

Kjennskap til NIFs bestemmelse om kjønnsfordeling

Som i særforbundene og idrettskretsene har også de fleste lagene kjennskap til NIFs regel for kjønnsrepresentasjon, men praktiseringen og holdningen til regelen varierer. Flere gir uttrykk for at de har problemer med å tilfredsstillende kravet om minst to kvinner/menn i styret, og er skeptiske til at regelen er nedfelt i lovs form:

Bevisst og bevisst. Jo vi har jo, altså hadde nok ikke den representasjonen hvis ikke vi hadde jobbet relativt bevisst med det, men det er klart at du skal, la oss nå si at vi ikke hadde fått disse damene inn. Hva skule vi da gjort. Skulle vi lagt ned klubben, altså. Det blir sånn. En ting er at de kan gi oppfordringer og føringer, men å lissom innføre lover og regler om at sånn skal det være. Hvis ikke så får dere bot òg. I det hele tatt. Sinte brev og den typen ting. Altså, får du ikke folk til å gjøre en jobb, så får du ikke folk til å gjøre en jobb. Det, sånn er det, men det viser seg jo det at. Jeg mener jo det, at det er dønn fornuftig å ha relativt jevn [...] Jentene tenker litt annerledes enn vi gutter gjør. Slik er det bare. Og dem legger nok også en annen vekt på det menneskelige hensynet enn det vi ofte har en tendens til å gjøre. Så det er, så jeg synes absolutt at det er fornuftig, men samtidig å ha det som et krav. Liksom, hva gjør man da hvis man ikke klarer å oppfylle de kravene. Og særlig i mindre klubber så tror jeg det er både den ene og den andre veien.

Andre gir uttrykk for at de ikke klarer å tilfredsstillende kravet om kjønnsrepresentasjon, og noen har også unnlatt å søke idrettskretsen om dispensasjon: *I praksis blir det jo da å få åtteåringer til å sitte i alle styrer og utvalg for å oppfylle, og det har ikke vi. Det blir enkelt og greit ignorert.*

For mange dreier det seg først og fremst om å få noen til å ta på seg tillitsverv:

... her er vi så glad at vi i alle fall får noen til å ta på seg et verv at jeg kan ikke begynne å si nei takk bare på grunn av at vi har gale kjønnskvolteringer, kjønnsammensetninger... Du leter med lys og lykte etter tillitsvalgte, og så hvis noen gjør deg så glad at de sier ja da, så sier vi, nei men ikke deg for du har feil kjønn allikevel, når vi endelig fikk fylt opp en plass.

For å være helt ærlig så om det er 10 menn eller 10 damer spiller egentlig ingen rolle i mitt hode, jeg er egentlig imot kjønnskvoltering så det holder, altså, ikke for det jeg, jeg ser jo at kombinasjonen er det beste, men hvis noen ikke vil altså, hvis man ikke får folk så må man jo bare bryte med. Om det er 10 damer eller 10 herrer, så må man bare bryte med det, man kan jo nesten ikke si at "nei beklager, vi kan ikke drive

det her idrettslaget for vi oppfyller ikke idrettsforbundets krav til kjønnskvoltering i styret". Og det kan være like bra med 10 damer som 10 menn, men så klart den beste miksen det er fifty-fifty, det er det ikke noen tvil om. Rent personlig så er jeg i mot kjønnskvoltering, rent personlig.

Mange foreldre

Ledere/tillitsvalgte i idrettslag er i de fleste tilfeller foreldre med et visst innslag av utøvere. Dette betyr i all hovedsak folk i aldersgruppen 30–50, men det finnes eksempler på ungdomsrepresentanter og enkelte over 60 år. Uten unntak er ledere og tillitsvalgte ulønnet.

Ser vi på styrer i lag utgjør mannlige medlemmer 59 % og kvinner 41 % ⁴⁸. Andelen kvinnelige ledere er 15,8 % ⁴⁹

Det er kanskje overraskende at dette ikke er høyere, sammenlignet med tilsvarende tall for særforbund og idrettskrets.

En relativt høy andel av lagene har ikke to medlemmer i styret av det underrepresenterte kjønn, i alt 41 % ⁵⁰.

Dette er særlig i lag hvor det er en skjev kjønnsfordeling blant medlemmene. Årsaken er at de ikke finner noen til å påta seg vervene eller at de ikke har bestrebet seg nok på å få det til:

Ja, som du ser så er styret bare menn for tiden, og det er jo ikke noen ønskesituasjon. Ikke for meg som styreleder, men heller ikke for årsmøtet nå sist, men vi var rett og slett ikke i stand til å finne noen damer som ville ta på seg et verv. [...] Fordi at det er jo, vi har jo litt skyld i det selv også. Vi har nok [...] tradisjonelt så har man nok leitet etter kasserer og sekretær. Jeg tror hvis du ser på hvem som er styrerepresentanter i de fleste idrettslag i Norge, så er det sekretær og kasserer, det er en sånn typisk sånn der kvinneplass.

Flere fremhever at det er vanskelig å få med kvinner:

Det har vi faktisk prøvd å jobbe ganske bevisst for, og vi har nok hatt til tider bedre kvinnerepresentasjon enn det vi har nå, det har vi hatt. Men, nei det er rett og slett at det er vanskelig å få med damer. Som sagt, vi har prøvd altså

Klubber som har en jevn kjønnsfordeling i styrene synes å være veldig fornøyd med det. Følgende sitat er fra en klubb med stor overvekt av menn i medlemsmassen, men med et styre på fem menn og fire kvinner:

Det er liksom en klan som alltid har sittet og styrt før. Og nå tok vi inn jentene, bare for å få de med og få ideer, for vi sitter

FUNN: Ser vi på styrer i lag utgjør mannlige medlemmer 59 % og kvinner 41 % ⁴⁸. Andelen kvinnelige ledere er 15,8 % ⁴⁹

FUNN: En relativt høy andel av lagene har ikke to medlemmer i styret av det underrepresenterte kjønn, i alt 41 % ⁵⁰.

Jo og kokelurer med våre egne ting som vi har gjort i alle år. Så nå gjorde vi dette bare for å få inn masse nytt og flere gode ideer. ... Så er det jo fellesskapet og motivasjonstanker, ja, rett og slett for å få nytt blod.

Neste sitat er også fra en klubb med overvekt av mannlige medlemmer, men med tre menn og to kvinner i styret, og som ikke synes det har vært problematisk å oppfylle § 2-4:

Ja da. Det går greit. Hos oss så har det gått greit, vi har opp i gjennom alle årene hatt kvinner med, i grunnen. Og vi ser, jeg ser ikke noe forskjell på kvinner og herrer altså. Jeg har de med, vil de være med, så er det flott. Og en annen ting, siden vi har [...] så er det veldig viktig for oss å få jenter inn i styret. For vi vil ha dem med på det her. Mange ganger så ser de litt annerledes enn vi gubber, på ting og tang med jenter. Det kan være treningen, det kan være litt av hvert. Så derfor så er det viktig for oss å få inn. Og vi har vært heldige i grunnen og mange, mange år hatt jenter med.

3.3 Dommere

3.3.1 Dommere – internasjonalt og nasjonalt

FUNN: I idretter der det benyttes dommere/teknisk delegerte, er det mest vanlig at kvinner dømmes av menn.

I idretter der det benyttes dommere/teknisk delegerte, er det mest vanlig at kvinner dømmes av menn. Men vi lærte gjennom intervjuene at det er en hovedregel i det internasjonale fotballforbundet FIFA at kvinnekamper skal dømmes av kvinnelige dommere. I følge Fotballforbundet prøver de å praktisere dette i toppserien for kvinner, men klarer det ikke helt.

FUNN: Det viste seg imidlertid å være vanskelig å få en totaloversikt over dommere/teknisk delegerte fordelt på kjønn, særlig i forhold til nivå. Noen forbund har oversiktlige statistikker på dette, men langt fra alle.

Det viste seg imidlertid å være vanskelig å få en totaloversikt over dommere/teknisk delegerte fordelt på kjønn, særlig i forhold til nivå. Noen forbund har oversiktlige statistikker på dette, men langt fra alle. Flere nevnte også at statistikken ikke var oppdatert. I forhold til medlemsmassen er kvinnelige dommere/teknisk delegerte underrepresentert. Av de særforbund (kun åtte) som oppga informasjon om antall dommere/teknisk delegerte på nasjonalt nivå, utgjorde kvinnene i alt 19,8 % (66 personer). Tallet på kvinnelige internasjonale dommere/teknisk delegerte var faktisk høyere, 27,3 % (30 personer), noe som kan ha sammenheng med at her fikk vi data fra flere særforbund (21). Generelt virker det som det er vanskelig å få tak i nok dommere/teknisk delegerte. Et av forbundene formulerer dette slik:

Nei, vi har slitt nok med å få noen til å dømme, uansett kjønn. Dessverre. For i Norge så er det å dømme ikke noe status. Tvert i mot. Men i utlandet er det status å kunne få være dommer i internasjonale turneringer.

3.4 Sammendrag

Svaret på spørsmål 3 som ble nevnt innledningsvis er at det er stor forskjell i kvinneandelen blant trenere, ledere og dommere. Det mest overraskende resultatet var at blant de 265 trenerne som i 2006 var engasjert av et særforbund er det bare 22 (8,3 %) kvinner.

Lagene sett under ett har også overvekt av mannlige trenere, men her er det store variasjoner. I de lagene som har ganske lik kjønnsfordeling på trenere, er menn gjerne trenere på høyere nivå, mens de kvinnelige trenerne ofte er på barne-/nybegynnergrupper og på jentelag. I materialet var det ingen som fortalte at de hadde kvinner som trente gutter eller menn.

I 2008 utgjorde de kvinnelige styremedlemmene 37 %, mens bare 17,9 % av særforbunds presidentene var kvinner. Det siste tallet er det høyeste noen gang og en øking med 4 fra 2006.

Ser vi på antall verv i ulike særforbund, var det i 2006 2632 verv fordelt på 587 komiteer/utvalg. Blant alle utvalg- og komitémedlemmer utgjorde kvinnene i alt 27,4 %, mens kvinnelige komitéledere utgjorde 20,4 %. I de 24 særforbundene som ble intervjuet hadde 98 personer internasjonale verv. Av disse var 17 kvinner (17,3 %). Andelen kvinner i idrettskretsstyrene var 41,7 % i 2008. Kun to av 19 (10,5 %) av idrettskretslederne er kvinner. Ser vi på styrer i lag utgjør mannlige medlemmer 59 % og kvinner 41 %. Andelen kvinnelige ledere er 15,8 %.

Det fremgår av foregående tall at andelen kvinner i styreverv og komiteer/utvalg på ulike organisasjonsnivå i idretten, varierer. I forhold til andelen aktive kvinner i organisasjonen som er ca 40 %, er kvinnene best representert i styrene i idrettskretsene, lag og forbundsstyrene. Lavest representasjon finner vi blant lederne i lag, lederne i idrettskretser og presidenter i særforbund.

Når det gjelder § 2-4 om kjønnsrepresentasjon i styrer, utvalg og komiteer, er det god kunnskap om denne paragrafen i alle idrettens organisasjonsledd. Paragrafen synes også å fungere når det gjelder særforbunds- og kretsstyrer, men når man ser på komiteer i særforbund og styrer i idrettslag, finnes mange brudd på regelen om kjønnsrepresentasjon. Halvparten av alle komiteene/utvalgene i særforbundene oppfyller ikke minimumskravene i § 2-4, og 41 % lagene har ikke to medlemmer av det underrepresenterte kjønn i sine styrer. Intervjuene med idrettskretsene viste også at få lag hadde søkt om unntak fra regelen om kjønnsrepresentasjon. Intervjuene med idrettslagene avdekket også stor variasjon i både synet på og praktiseringen av § 2-4.

I idretter der det benyttes dommere/teknisk delegerte, er det mest vanlig at kvinner dømmes av menn. Når det gjaldt dommere/teknisk delegerte, var det vanskelig å få en totaloversikt fordelt på kjønn, særlig i forhold til nivå. Noen forbund har oversiktlige statistikker på dette, men langt fra alle.

Tiltaksforslag - 4. Rekruttering og tiltak for bedre kjønnsbalanse

Funn	Tiltak	Addressat
Kun 8 % av landslagstrenerne er kvinner	<ul style="list-style-type: none"> - Sette mål for å øke antallet utøvere som trenes av kvinnelige trenere - Omdefinering av krav til trenerrollen ifht forventning til tidsbruk og reisevirksomhet (fordeling av delansvar på flere) - Sørge for barnepass for trenere under trening og konkurranse - Mentorordninger 	NIF Særforbund
Vanskelig å rekruttere trenere på lagsnivå, særlig kvinner.	<ul style="list-style-type: none"> - Øke fokus på å rekruttere kvinner - Definere tydelig mål for økt rekruttering av underrepresenterte grupper som øker i grad over tid 	NIF Særforbund Idrettslag
Kvinner er underrepresentert som ledere på alle nivå	<ul style="list-style-type: none"> - Etablere kvinnenettverk bestående av styremedlemmer i særforbund og kretser - Pålegge valgkomiteer å foreslå personer av begge kjønn til lederverv i idrettskrets og særforbund 	NIF Særforbund Særkretser/ regioner Idrettskretser
Organisasjonen er kjent med bestemmelser om kjønnsfordeling (paragraf 2-4) på særforbunds- og idrettskrets nivå, men i mindre grad på lagsnivå	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre bevisstgjøring og økt fokus på hvorfor det er viktig med bedre kjønnsbalanse 	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Svært mange komiteer/ utvalg (ca halvparten) i særforbund og ca 40 % på klubbnivå tilfredsstillende ikke minimumskravene til paragraf 2-4)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedre oppfølging av særforbund og lag som ikke tilfredsstillende minimumskravene til paragraf 2-4 - Må inn i all utdanning 	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Overvekt av mannlige dommere. Vanskelig å skaffe fullstendig oversikt	<ul style="list-style-type: none"> - Øke rekruttering blant kvinner - Omdefinering av status for dommere - "Vis respekt"-kampanje for unge og kvinnelige dommere - Mentorordninger for kvinner - Egne dommerutdanningskurs for kvinner 	NIF Særforbund

4. Rekruttering og tiltak for bedre kjønnsbalanse

I dette kapitlet skal vi besvare spørsmål 4: I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med rekruttering for å skape en bedre kjønnsbalanse blant aktive, ledere, trenere og dommere?

Resultatene viser at flere av særforbundene som ble intervjuet har spesielle tiltak for å rekruttere det underrepresenterte kjønn, ofte synliggjort i målformuleringer i virksomhetsplaner, strategiplaner, årsplaner eller kommentert i årsmeldinger. De fleste er først og fremst opptatt av å øke antallet aktive jenter, men noen har også ambisjoner om å rekruttere flere kvinnelige trenere og ledere. Rekruttering av kvinnelige dommere nevnes mer sjeldent. Av og til følges målsettingene opp med konkrete prosjekter, i andre tilfeller sies det ingenting om strategier eller virkemidler. Egne kurs for jenter/kvinner er et virkemiddel som går igjen. Fotballforbundet peker seg ut som det forbundet som arbeider mest systematisk og med klart definerte mål, både når det gjelder rekruttering av kvinnelige aktive spillere, trenere, ledere og dommere. Rekruttering av flere jenter og kvinner synes å være integrert i all virksomhet.

4.1 Rekruttering av aktive – særforbunds nivå

4.1.1 Gutter og menn

I de idrettene hvor gutter/menn er underrepresentert, gjøres det lite konkret for å rette på dette, selv om det uttrykkes ønske om at man gjerne skulle hatt med flere gutter/menn.

Både innen Dans, Gymnastikk og Turn, Rytter og Skøyter (kunstløp) skulle man gjerne hatt flere gutter, men ingen har hatt spesielle tiltak eller prosjekter for å få det til. I Rytterforbundet og Skøyteforbundet uttrykkes det slik:

Nei, vi har vært litt avventende. Vi har vært veldig opptatt av jenteaktiviteten vår og bare videreført den aktiviteten vi har. Vi har jo ikke trengt å gjøre noe spesielt for å få flere aktive jenter. Det er jo bare sånn det er. (Rytterforbundet)

FUNN: I de idrettene hvor gutter/menn er underrepresentert, gjøres det lite konkret for å rette på dette, selv om det uttrykkes ønske om at man gjerne skulle hatt med flere gutter/menn.

Vi jobber egentlig bredt med rekruttering, vi har ikke iverksatt noe spesielt på verken jente- eller guttesiden, for å si det at i forhold til kunstløp skulle vi gjerne hatt med flere menn, men vi har ikke gått inn og gjort noe spesielt på det. (Skøyteforbundet).

Sitatene illustrerer at disse idrettene ikke har noen klar målsetning, ei heller strategi for å få til en bedre kjønnsbalanse, ved å få inn flere gutter og menn. Både det faktum at disse idrettene assosieres med "femininitet", noe som er negativt for mange gutter, og den veldig skjeve kjønnsbalansen som disse idrettene har, krever at man har en strategi for å rekruttere flere gutter og menn. En bedre kjønnsbalanse i disse idrettene kommer neppe av seg selv.

Håndballforbundet synes å ha en mer aktiv rolle i forhold til å rekruttere og beholde gutter:

NHF arrangerer EM for menn i januar 2008. For oss er det viktig å utnytte dette arrangementet i forhold til guttehåndball. Ett av tiltakene er å lage et Eurohjul (årshjul) på web, hvor regioner og sentralledd markedsfører ulike aktiviteter rettet mot gutter. Eksempel på aktiviteter er "Guttehåndballens dag" og "Eurosamlinger med fokus på guttehåndball". NHF er generelt oppatt av å legge til rette for aktiviteter der målet er å rekruttere og beholde gutter i håndballmiljøet.

Gymnastikk- og Turnforbundet har bestemt at Turn menn skal være en satsingsgren frem til 2016. De har ansatt en landslagstrener og har en klar forfordeling av menn i forhold til kvinner når det gjelder antall samlingsdøgn, utgifter til landslagene etc.

Turn menn er valgt ut som satsningsgren. Det er klart at vi har målsetting om olympisk medalje i 2016 og det er klart at det går på bekostning av de andre syv grenene. Det er ikke rom for å satse på alle syv. Det er klart at dette er et valg som er gjort gjennom fire år i organisasjonen. [...] det er en klar forfordeling for turn menn, men det er da en villet satsning.

FUNN: I motsetning til særforbund som har en overrepresentasjon av jenter, er det mange særforbund med overrepresentasjon av menn som har ulike prosjekter for å rekruttere flere jenter/kvinner.

Det er rimelig å anta at en så sterk satsing på herrelandslaget i turn over flere år, vil være svært uheldig for kvinnelandslaget i turn, som synes å få svært få ressurser og heller ingen landslagstrener.

4.1.2 Jenter og kvinner

I motsetning til særforbund som har en overrepresentasjon av jenter, er det mange særforbund med overrepresentasjon av menn som har ulike prosjekter for å rekruttere flere jenter/kvinner.

Nedenfor følger en omtale av noen av disse. På intervjutidspunktet var det også flere som hadde planlagt seminarer og prosjekter som skulle starte opp i 2007/2008, blant annet ishockey og friidrett.

Basketballforbundets rekruttering

Basketballforbundet har satsset både på topp og bredde når det gjelder jente/kvinnebasket, som nevnt i kapitel 2. Satsing på kvinnelandslaget har vært prioritert i flere år. For sesongen 2006 gjorde dette seg utslag i flere samlinger for kvinner og dobbelt så stort budsjett for kvinnelandslaget som for herrelandslaget. Det ble videre uttalt at fra 2006 har de jobbet mer aktivt mot jenter, på flere nivå:

Og noe av det vi blant annet har fått i gang er et jenteprosjekt med at vi har fått opp antall lag i eliteserien for kvinner. De spiller turneringshelger, slik at det er to til tre til opp til fire lag som er på et bestemt sted og spiller samtidig. Så prøver vi å bruke det til å dra inn til minijamboree for småjenter, dommerkurs gjerne for jenter, her kan noen få se Norges beste jenter, du kan få se alle sammen i løpet av en helg, hvis du prøver å lage en happening ut av det og trekker jenter til. Så det er vi veldig spente på, første helgen begynner i Nord-Norge nå i november, og der oppe så jobbes det veldig bra og de ser kjempe fram til den helgen. De mobiliserer, "Kom, Nå har du sjansen til å se alle de beste norske spillerne". Og spillerne og deres ledere, de forplikter seg da til å delta også utenom kampene, det kan bli tøft for dem noen ganger, men altså, at de er med òg. De spiller ikke bare kamper og går i garderoben og blir borte. Når de har dusjet og kommet seg litt, så er de med som instruktører på kurs og ja, går rundt og på en måte oppildner, så det har vi litt tro på at kan gå bra.

Et annet tiltak var ansettelse av aktivitetskonsulenter:

Og vi har ansatt i år for første gang, fire aktivitetskonsulenter som har jentebasket som sin hovedaffære [...] deres jobb er å besøke klubbene og stå på rundt i klubbene, finne ut hvor trykker skoen og legge til rette for kurs. Disse holder ikke kurs selv, de kan holde kurs på veldig lavt nivå, men i utgangspunktet er det hvis de oppdager et område, her burde vi hatt et dommerkurs for jenter eller trenerkurs eller, gjerne ta med gutter, men primært jobbe mot jenter, så legger de til rette for det.

Golfforbundets rekruttering

For fjerde år på rad gjennomførte Norges Golfforbund i 2006 Jentegolfprosjektet for jenter i alderen 10–18 år. Målet er i følge årsberetningen å øke bredden i norsk jentegolf samt å få flere aktive jenter i klubbene, samtidig som man ønsker å beholde jentene lengre

som aktive. Golfforbundet prøver også å få på plass flere jenteansvarlige i klubbene. Andre aktiviteter i 2006 var seminar for jenteansvarlige, egen treningsamling for alle deltakerne som var med på jenteleir i 2005, jentedag, mor/datter turnering, jenteleir m.m. Men ikke alt har vært suksess:

Altså det som har vært veldig spesielt, er at når vi har hatt disse samlingene så har det både vært for de som spiller golf og de som ikke spiller golf. De har med seg venninner, og det vil man fortsatt kunne gjøre. Men vi har hatt en del sminkekurs og en egen kolleksjon og litt forskjellig sånn. Det har ikke vært noen suksess ...

Erfaringene indikerer at unge jenter først og fremst er interessert i reelle idrettstilbud, ikke aktiviteter som er mindre relevant for utøvelse av idretten. Det viser også at det er viktig å ta jenters idrettsinteresse på alvor.

Golfforbundets Virksomhetsplan, som ble vedtatt på Golftinget i november 2006, sier: Andelen kvinner/jenter skal øke forholdsmessig mer enn andelen menn/gutter. I planperioden (2006–2009) skal andelen øke med min. 1 prosentpoeng per år⁵¹. Arbeidet med jentegolf er ikke lengre et prosjekt, men inngår i forbundets ordinære virksomhet. Forbundet har en konsulent ansatt som bare arbeider med kvinnegolf, og det er opprettet et kvinnettverk som skal arbeide med⁵²:

- Kartlegging av frivillige og aktivitetstilbudet for kvinner i klubbene
- Områdevisе samlinger
- Kontakt med klubbutviklere og jenteansvarlige i området
- Ved behov, bistå arrangørene av Ladies Tour i området med råd
- Holde NGF orientert om hva som skjer regionalt og lokalt og bidra til at gode eksempler blir omtalt på NGFs nettsider.

For fjerde år på rad gjennomførte Norges Golfforbund i 2006 Jentegolfprosjektet for jenter i alderen 10–18 år. Målet er i følge årsberetningen å øke bredden i norsk jentegolf samt å få flere aktive jenter i klubbene, samtidig som man ønsker å beholde jentene lengre som aktive. Golfforbundet prøver også å få på plass flere jenteansvarlige i klubbene. Andre aktiviteter i 2006 var seminar for jenteansvarlige, egen treningsamling for alle deltakerne som var med på jenteleir i 2005, jentedag, mor/datter turnering, jenteleir m.m. Men ikke alt har vært en suksess. For eksempel har man hatt sminkekurs og en egen kleskolleksjon for jenter, men hvor dette oppleves som mindre vellykket. Disse erfaringene indikerer at unge jenter først og fremst er interessert i reelle idrettstilbud, ikke aktiviteter som er mindre relevant for utøvelse av idretten. Det viser også at det er viktig å ta jenters idrettsinteresse på

alvor. Golf forbundet hadde også en interessant refleksjon om sammenhengen mellom rekruttering av kvinner og anlegg. Selv om idrettsanlegg er utformet veldig forskjellig og tilpasset de enkelte idretter, er dette et forhold som er lite belyst, men som det kunne være nyttig at andre idretter også så nærmere på. I golf har kvinner og menn forskjellig utslagssted (henholdsvis "rød tee" og "gul tee"), men det viser seg at ofte er ting som benk og søppelkasse kun plassert ved gul tee. På noen baner opplever man også at man er flinkere til å hugge trær ved gul tee sammenlignet med rød tee.

Tennisforbundet

Tennisforbundet startet i 2001 et utviklingsprosjekt for å bedre situasjonen for jenter i norsk tennis, med et eget kompendium *Å trene jenter* og en handlingsplan for klubber. I 2003 ble seks klubber etter søknad plukket ut for å være pilotklubber i en treårs periode. Prosjektet ble avsluttet høsten 2006 og sluttrapporten påpeker at jenter og deres behov fortsatt er nedprioritert i klubber. Likevel har det skjedd noe positivt ved at stadig flere jenter spiller turneringer og frafallet av jenter er redusert. Sluttrapporten anbefaler at det nedsettes en ressursgruppe som skal videreføre arbeidet med jenter og tennis. Rapporten fremhever at trenernes manglende interesse og vilje til å benytte seg av kompendiet i sin trenerhverdag, har vært en utfordring gjennom hele prosjektperioden. Begrunnelsen for dette var at de ville prioritere andre saker som de mente var viktigere.

Evalueringen viser at de fleste mannlige trenerne har lettere for å forstå og kommunisere med gutter enn med jenter, noe som blir en stor utfordring da det stort sett er menn som har ansvar for å trene både gutter og jenter. Trenerne i prosjektet var tydeligvis mest interessert i å trene gutter, og flesteparten var lite innstilt på å skulle øke egen kunnskap om trening av jenter. Dermed ble målet om et likeverdig tilbud til jentene vanskelig å oppnå. Prosjektgruppen konkluderte derfor med at det er nødvendig å øke antallet kvinnelige trenere for å tilrettelegge bedre for jenter i tennis. Sluttrapporten understreker at en utvikling med flere aktive jenter i norsk tennis, forutsetter en radikal holdningsendring.⁵³ I intervjuet med Tennisforbundet ble prosjektet omtalt som følger:

Jeg vil vel si at de har ikke hatt den suksess vi skulle ønsket. Vi har på den annen side god samvittighet, for vi søkte det internasjonale tennisforbundet om midler, hvilket vi fikk. [...] Men jeg føler at ikke forbundet kunne gjøre noe særlig på forbundsnivå. Dette må skje ute i klubbene. Vi trekker opp sånn og slik, målsetninger, her er pengene og vær så god gjør jobben. Og det føler vi vel ikke er gjort godt nok.

Prosjektet er omtalt i forbundets handlingsplan for 2005–2008. Her heter det blant annet:

Øke antall kvinnelige medlemmer til 40 % og øke andelen av kvinnelige trenere, trenere og turneringsspillere. Strategier: Endre holdningen og styrke kompetansen i forhold til å trene og tilrettelegge aktiviteter for jenter/kvinner. Videreutvikle og lære av prosjektet 'jenter og tennis'¹⁵⁴

Det fremkom ingenting i intervjuet om hvordan man vil endre holdninger og styrke kompetansen, ei heller er dette synlig på forbundets webside per dags dato, hvor prosjektet med erfaringer er utførlig presentert. Basert på rapporten ville et umiddelbart konkret tiltak være å utvikle flere kvinnelige trenere, samtidig som man arbeider med å endre holdninger til å trene kvinner, slik det nevnes i handlingsplanen.

Fotballforbundet

I handlingsplanen for 2004–2007 presiserer Fotballforbundet at det vil arbeide for å rekruttere og legge forholdene bedre til rette for jenter 6–12 år, uavhengig av kulturell bakgrunn. Virkemidler for å nå dette er *å gi alle jenter som ønsker å spille fotball et tilbud i nærmiljøet, og la jenter spille på rene jentelag der det er mulig*⁵⁵. Samme mål gjelder jenter 13–19 år, men her er ett av virkemidlene *å sette seg bedre inn i ungdoms kulturelle bakgrunn for å påvirke til økt inkludering*⁵⁶. I årsrapporten fra 2006 viser det seg at veksten i antall lag er størst på jentesiden, og at det bare innenfor barnefotballen ble påmeldt 539 flere jentelag enn året før, noe som utgjorde en øking på 9,1 %, men forbundet ser fortsatt et betydelig potensial på jentesiden. Målsettingen er å øke aktiviteten målt i antall lag med 5 % på guttesiden og 15 % på jentesiden hvert år.

4.2 Rekruttering av aktive – klubbnivå

En god del lag ser ikke rekruttering som noe problem og har derfor ingen spesielle tiltak. Hos andre er kapasitetsproblem knyttet til anlegg eller mangel på trenere og ledere begrensende for aktiv rekruttering. Det som generelt kjennetegner rekrutteringstiltak, er at de primært går ut bredt, uavhengig av kjønn, men mot yngre aldersgrupper.

Tilbud om allidrett nevnes av flere. Mange nevner skolen som en viktig rekrutteringsarena med utdeling av flyers og infobrosjyrer, eller informasjon til private postkasser.

Rekruttering spesielt rettet mot kjønn er lite synlig. Det virker som det er lite diskusjon rundt dette, at skjev kjønnsfordeling ikke er noe problem, selv om en gjerne skulle ønske flere av det underrepresenterte kjønn. Spesielt synes dette å gjelde gutter, ikke minst håndball, slik vi også fant på forbundsnivå. Men i motsetning til på forbundsnivå var det enkelte lag også i andre idretter som hadde spesielle tiltak for å rekruttere gutter.

FUNN: En god del lag ser ikke rekruttering som noe problem og har derfor ingen spesielle tiltak. Hos andre er kapasitetsproblem knyttet til anlegg eller mangel på trenere og ledere begrensende for aktiv rekruttering. Det som generelt kjennetegner rekrutteringstiltak, er at de primært går ut bredt, uavhengig av kjønn, men mot yngre aldersgrupper.

Et lag jobber konkret for å styrke rekrutteringen på guttesiden i håndball: *Det er jo å sette inn ressurser for å gjøre dette attraktivt for gutter. Det er ikke noe annet. Det er det man er nødt til å gjøre.* Et annet har en egen håndballskole med 60 plasser. I 2007 var det nesten ingen gutter. I 2008 er det øremerket plasser til gutter.

Nei altså, det går jo ut mer til alle håndballagene sant, og det vil også gå på hjemmesidene, blir annonsert på skolene og sånt, og der vil det stå at en del plasser er satt av til gutter, for å prøve å få de inn da. Men om de, om vi gjør noe mer utover det, det vet jeg ikke [...] men jeg tenker at det da vil bli fylt opp når det står det, for det er klart at hvis en gutt ser at "Okey, her er det satt av plasser til gutter, da tør jeg å melde meg på", sant. Så, det blir spennende å se, de har ikke gjort det før. Men det håper vi, å få flere gutter inn.

Andre idretter hvor gutter er underrepresentert og som har prøvd å rekruttere flere, er ridning:

Men vi ønsker å prøve å rekruttere flere gutter. Og nå har vi jo dratt i gang noe som heter Hiawatha-prosjektet. Og der har vi gått ut med "Er du tøff nok til å bli med?", ja. Som fenger litt. Og det er, det går egentlig ikke så mye på rideopplæring, men det går på at de faktisk driver rollespill som cowboy og indianer med hester. (ler) Sånn at det faktisk har sånne seremonier, litt sånne seriøse seremonier hvor de får indianernavn [...] Jeg måtte vri hjernen lite grann for å klare å få noe som fenger guttene litt mer. Og det er ikke ment for så små gutter heller, for det er ganske tøft. Du skal være ganske, du skal tåle å få litt juling og slå deg litt [...] Og så har vi en del sånn der vi viser marathontjøring og feltritt og litt sånne ting, at de får se at det går faktisk an å gjøre noe som er skikkelig tøft. Det er liksom ikke kose, pusse, nusse, hest lukter vondt liksom. For de guttene vi har hatt som har ridd, de har vært kjempegode, men de har aldri turt å si til vennene sine at de reiser på stallen. De skulle bare bort, ikke sant. For ellers så ble de jo mobbet på skolen, liksom.

Sitatet illustrerer hvordan noen idretter har "et rykte" som feminine, og derfor ikke er noe for gutter, som blir mobbet hvis de sier de har ridd. Men det tiltaket som er gjennomført for å rekruttere gutter, må antas å forsterke tradisjonelle kjønnsrollestereotyper, fordi det spiller på en tradisjonell form for maskulinitet, hvor gutter skal være tøffe og tåle litt juling, mens jenter koser og pusser.

Idrettslag hvor jenter/kvinner er underrepresentert har ikke tilsvarende rekrutteringsprosjekter. Noen har hatt tiltak av kortere varighet f.eks. egne samlinger eller egen aktivitetsdag hvor kvinnelige aktive har dratt i gang slike kun for kvinner. Disse har hatt bra oppslutning, men når tiltaket er over så synes også kvinnene å forsvinne.

FUNN: Rekruttering spesielt rettet mot kjønn er lite synlig. Det virker som det er lite diskusjon rundt dette, at skjev kjønnsfordeling ikke er noe problem, selv om en gjerne skulle ønske flere av det underrepresenterte kjønn. Spesielt synes dette å gjelde gutter, ikke minst håndball, slik vi også fant på forbunds nivå. Men i motsetning til på forbunds nivå var det enkelte lag også i andre idretter som hadde spesielle tiltak for å rekruttere gutter.

4.3 Rekruttering av kvinnelige ledere, trenere, og dommere

FUNN: Idrettslag hvor jenter/kvinner er underrepresentert har ikke tilsvarende rekrutteringsprosjekter

Når det gjelder rekruttering av kvinnelige trenere, er det enkelte som påpeker at det er behov for dette, fordi å trene jenter/kvinner krever annen kunnskap enn å trene gutter/menn, og at det kanskje er lettere for kvinner å tilegne seg disse (jfr. Tennisforbundets prosjekt).

Basketballforbundet uttrykte det slik i intervjuet:

Så vi har jo gjort den erfaringen, og det er mange år siden vi gjorde det, det er forskjell på jentebasket og guttebasket. Og noe av det vi prøver å ta fatt i, er at den måten du trener et guttelag på. Du kan ikke bruke den samme metodikken på å trene et jentelag [...] Der har nok vi vært litt for sånn at vi har hatt mye guttetrenerne og de trener jenter som om at det var gutter. Og som vi snakket om i innledningen til møtet her, der har nok NN vært veldig flink til å skjønne at det er, at jenter er annerledes og det er det man må gripe fatt i, så blir plutselig jentene også veldig gode. Så derfor er det selvfølgelig viktig for oss å få utdannet flere jentetrenerne som skjønner det bedre. Og gjerne en jentetrener som også er jente, men vi trenger også gutter som ønsker å satse på å trene jenter, ja, de må bli jentetrenerne, ikke fortsette som guttetrenerne. Du skjønner sikkert hva jeg mener.

FUNN: Når det gjelder rekruttering av kvinnelige trenere, er det enkelte som påpeker at det er behov for dette, fordi å trene jenter/kvinner krever annen kunnskap enn å trene gutter/menn, og at det kanskje er lettere for kvinner å tilegne seg disse (jfr. Tennisforbundets prosjekt).

Kvinnelige dommere

Som tidligere nevnt er det svært få spesifikke tiltak for å rekruttere kvinnelige dommere. Håndballforbundet ser det som en utfordring å øke andelen kvinnelige dommere på de øverste nivåene. Forbundet har en interessant refleksjon rundt dette, og antyder at det kanskje er *vanskeligere* for kvinner enn for menn å bli dommere og at kjønn spiller en rolle i denne sammenheng:

Vi registrerer at holdningene til kvinnelige dommere er annerledes enn til mannlige dommere. Eksempelvis har vi erfart at når det rettes kritikk mot enkeltavgjørelser til kvinnelige dommere, blir dette forklart med at det er "kvinnelige dommere". Samme argumentasjon brukes aldri mot mannlige dommere. NHF har fokus på å endre holdningene slik at dommerprestasjonene vurderes uavhengig av kjønn.

Basketballforbundet presiserer at de er i manko på både kvinnelige dommere, ledere og trenere, og at de har satt i gang noen jenteprosjekter for å bøte på dette (jfr. avsnittet over om aktivitetsskolekonserter). Det uttales eksplisitt i strategiplanen for 2005–2010: *Et særskilt mål vil være å utdanne kvinnelige trenere, og få dyktige trenere til å påta seg oppgaver med å trene jenter*⁵⁷.

Kickboxingforbundet

Kickboxingforbundet har et eget kvinneutvalg, som arrangerer rekrutteringssamlinger for jenter og kvinner med tanke på flere jenter som trenere og ledere:

... det kalles jo jentesamlinger. Det skal være, for det skal være mer enn bare rekruttering av nye. Det skal også være for de som har vært med en stund. Pluss at en prøver å få jenter til å ta trener og dommerutdanning via de samlingene.

I årsrapporten fra kvinneutvalget i Kickboxingforbundet heter det at:

Vårt mål er at alle jenter skal få muligheten til å delta på jentesamling, og vi ønsker derfor en geografisk spredning på våre samlinger. Slike samlinger er en glimrende anledning til å utveksle erfaringer, få ny inspirasjon og ikke minst få nye venner. De fleste jentene er heller ikke vant til å ha kvinnelige trenere. Vi tror at kvinnelige trenere og forbilder er viktig for mange jenter. Ved å satse på kvinner både som dommere, utøvere, ledere og trenere vil Norges Kickboxingforbund få mange friske og dyktige samarbeidspartnere. Våre planer for dette året er å arrangere et eget jentestevne, her vil vi forsøke å få jenter i alle ledd; dommere, utøvere, trenere, etc.⁵⁸

Volleyballforbundet

Volleyballforbundet planla høsten 2006 å dra i gang et eget jenteprojekt på trenere, men dette ble ingen suksess, da man ikke klarte å rekruttere nok deltakere. Meningen var:

... å få tak i eksspillere eller spillere som var i ferd med å gi seg, som hadde veldig mye volleyball i seg og som vi trodde og visste at det her kunne være noe for de. Men vi måtte utsette det og vi har ikke tatt det opp igjen, men vi skal ta det opp igjen. [...] Vi har på, ja si elite og 1.divisjon, så har vi for få kvinnelige trenere som tar en jobb i gåseøyne da. Det er jo ikke jobb, det er kanskje litt lønn for det, men vi har for få av dem, men vi har kjempemange flinke jenter. Og så oppi det her så har vi jo de som kommer i fra Toppvolley Norge nå hvert år. Der er jo halvparten jenter. De får jo en dommerutdanning der og en trenerutdanning. Så jeg føler at vi er på vei mot et eller annet, men spørsmålet er hvordan vi hanker tak i dem og drar dem inn i den strukturen da som er så dominert av mannfolk, men vi har en plan altså.

Skiforbundet

Skiforbundet har flere jenteprojekter som går på å rekruttere flere aktive, men i langrenn har det vært et eget prosjekt hvor hensikten var å få tak

i tidligere landslagsutøvere, og trekke dem tettere inn i apparatet rundt toppidretten og bruke deres kompetanse og ressurs:

Vi hadde en samling i fjor, der vi inviterte alle som har vært på landslag fra 1985 og fram til i dag, de som har lagt opp, og omtrent halvparten av disse deltok på samlingen, og omtrent halvparten av de igjen sa seg interessert i å være med i ulike typer roller og funksjoner fremover. Og vi gjentok en tilsvarende samling nå i høst, og da trakk vi med en del ressurspersoner som vi vet jobber opp mot konkurranseidrett og toppidrett ute i kretsene og, og vi hadde vel, ja det var en del frafall, det var over 40 påmeldte, men på grunn av sykdom og forskjellig så endte det vel opp med å være, ja et par og tretti på den samlingen. Og alle de jentene som var der, er interessert i å ta ulike roller og funksjoner etter hvert, og mange av de vil bli engasjert gjennom vinteren i ulike funksjoner. Det som er lettest, det er selvfølgelig å hente inn jenter på lege og fysioterapisiden, for der er det jo veldig mange som er utdannet, og inn mot enkle støttefunksjoner som går på sekundering og utlevering av drikke, sånn type praktiske ting.

Fotballforbundet

I handlingsplanen for 2004–2007 fra Fotballforbundet presiseres det at kvinne-rekrutteringen når det gjelder utdanning av trenere i klubbene skal være i samsvar med andelen aktive jenter og kvinner, og at man skal vurdere tiltak for å få med flere jenter og kvinner som aktivitetsledere og trenere. Virkemiddelet er å *gjennomføre egne kurs der det er naturlig*⁵⁹. Videre er det et konkret mål for breddefotballen å øke kvinneandelen på lederkurs med 10 %. Forbundet har også satt opp resultatmål når det gjelder utdanning av kvinnelige dommere i klubbene hvor man skal *sikre at minimum 20 % av alle nye dommere er kvinner*⁶⁰.

Fotballforbundet gjennomfører både egne trener-, leder- og dommerkurs for kvinner, *som vi ser umiddelbart fungerer veldig bra*. Interessant er det også at en endring av kulturen synes å være med på å forklare den økningen som Fotballforbundet har hatt på jente- og kvinnesiden:

Men ellers så er jo organisasjonskulturen vår i kraftig endring, som gjør at flere kvinner motiveres inn. Vi har masse kvinnelige klubbledere ute i vår organisasjon. Masse kvinner på breddekonferansen vår. I noen sammenhenger er det for få. På forbundstinget vårt er det for få, altfor få.

I årsrapporten for 2006 fremheves det også at:

Lederutvikling er viktig for aktivitet [...] Fotballen har tradisjonelt sett vært en arena for menn, særlig på trener- og ledersiden, men dette har endret seg. Stadig flere kvinner tar nå lederkurs i regi av NFF og kretsene, og særlig egne lederkurs

for kvinner har vært populære. Jentefotballen er fortsatt den raskest voksende idretten i Norge, og derfor er det viktigere enn noen gang å sørge for å gjøre lederverv i fotballen attraktiv for kvinnene.⁶¹

Fotballforbundet har også utviklet et eget temakurs som heter Kjære Jan Åge – om jentefotball. Temaet som tas opp i dette er: *Hvilke egenskaper og kvalifikasjoner bør en jentetrener ha? Er det viktigere for jenter å ha et godt miljø? Skal gutter og jenter også kunne få spille på samme lag? Hva er årsaken til at jenter slutter å spille fotball? Hva kan klubben gjøre med dette?*⁶²

Snowboardforbundet

Snowboardforbundet har en jentesatsing kalt *PowderPuff Girls* (PPGirls). Et mål for PPGirls har vært og er å etablere seg ikke bare i Oslo, men i hele landet.

Målet med Snowboardforbundets jentesatsing er at jenter skal bli mer involvert i alle deler av snowboardsporten, også som trenere, dommere, i styrer, journalister, fotografer i tillegg til kjørere, så vi jobber bevisst med å få med jenter mer inn i alle ledd, *for får vi mer av det så tror jeg det vil bli mindre av den passiviseringen som vi ser i blader for eksempel, hvis du får flere jenter inn i redaksjoner. Vi har jo egne jentecamper hver sommer, hvor vi jobber mye med dette. Et annet viktig mål er at jentene skal ta mer plass i bakken, bli mer med i konkurranser og få mer selvtillit, på at de faktisk er gode og kan kjøre, og det virker som det fungerer veldig bra at de kjører sammen og lærer av hverandre og har kvalifiserte trenere på oppleggene. Vi ønsker nå å utvikle en "Kom i gang jentetrening!"-pakke, som skal kunne brukes til enkelt å sette i gang trening lokalt, samt brukes i trenerkurs." PPGirls er jo en del av det å pushe jenter til å tørre mer, men det er jo noe man må jobbe med, aktivt, for de er jo ofte like gode som gutta, bare at de skjønner det ikke selv, gutta er ofte mer frampå og vil ting, så det er en jobb man må gjøre, prøve å pushe jentene til å ta mer plass.*

Klatreforbundet

Klatreforbundet har over lang tid arbeidet med å rekruttere og utvikle jenter og kvinner i sin idrett. Allerede på Tinget i 2002 ble det vedtatt at styret skulle utforme og gjennomføre et jenteprosjekt for å gjøre jenter mer synlige i klatresporten, og i 2003 opprettet Norges Klatreforbund

Jentefondet som gir støtte til høyere utdanning for jenter. *Jenter i fokus* er et eksempel på et prosjekt som favner vidt, og fokuserer på mer enn å øke andelen jenter og kvinner som klatrere. I handlingsplanen for 2004–2006 ble prosjektet satt inn som eget satsingsområdet. I den påfølgende tingperioden (2006–2008) ønsket man å fortsette dette arbeidet gjennom å tilstrebe:

Konkurranser

- *Dommerpanel, minimum en jente i dommerpanelet ved hver konkurranse*
- *50 % jenter i landslagsgruppa*
- *Kvinnelige ruteskruere*
- *Kvinnelige komitémedlemmer*

Utdanning

- *Gi støtte til jenter som ønsker å ta høyere utdanning. I utgangspunktet 80 % støtte til kursavgift. Ved dokumentert praksis fra avholdte kurs, dekkes resterende 20 %.*
- *10 jenter skal hvert år ta høyere utdanning*
- *40 % av deltakere på instruktør inne kurs er jenter*
- *Flere jenter er kursholdere*

Klubb utvikling

- *Jenter som lokale kursholdere*
- *Jenter som klubb utviklere*
- *Jenter som klubb utviklere motiverer jenter i klubbene ved å være rollemodeller*

Øvrig

- *Oppfordre jenter til å sitte i styrer, utvalg og komiteer*
- *50/50 bilder på nettet av kvinner og menn*
- *Oppfordre jenter til å søke ekspedisjonsfondet*
- *Egen jentesamling i løpet av tingperioden*
- *NKF skal motivere klubbene for å arrangere egne jentekvelder eller tiltak direkte rettet mot jenter*
- *NKF støtter og samarbeider med lokale jentesamlinger*

Klubben

- *Oppfordre jenter til å bli trenere i klubbsammenheng*
- *Egne treningsgrupper for jenter*
- *Klubbstyrene skal ha minimum to jenter i styret⁶³*

Klatreforbundet fremhevet i intervjuet at de har et større fokus på jenter når det gjelder trener- og lederutdanning enn på aktive utøvere, og planlegger to-tre samlinger med dette som fokus:

Ja, slik som vi tenker nå så kommer det i hvert fall til å være to eller tre samlinger, og det er for å prøve å få tak i de kvinnene som sitter i, helst ledere eller de som har styreverv i klubbene, de som er utdanna trenere, og, ja altså de som har litt med det her å gjøre, og få folk sammen og jobbe sammen for å få med flere jenter og høre litt mer om hva som er problemene og sånne ting.

4.4 Utdanning av trenere, ledere og dommere

Da vi startet prosjektet, hadde vi ambisjoner om å lage en statistikk over fordelingen av kvinner og menn på ulike kurs innen de ulike særforbund. Dette viste seg å være vanskelig, fordi slike data er ikke lett tilgjengelig, og mange rapporterer ikke kjønnsfordelingen på kurs. Noen gjør dette, bl.a. Fotballforbundet som i årsrapporten fra 2006 skriver at kvinneandelen på fotballederkurs 1 er meget høy. I 2006 var det 1627 deltakere på ulike delkurs. 753 av disse, eller 46,3 %, er kvinner⁶⁴.

Videre oppgis at i alt 11 423 kvinner gjennomførte kurs i Fotballforbundets regi i 2006. Dette utgjorde 25,1 % av alle kursdeltakerne, som var en øking fra året før hvor tallet var 9907 kvinner (22,5 %). Orienteringsforbundet gjennomførte 116 kurs i 2006 hvor 328 (36 %) kvinner deltok. Tilsvarende tall for Golfbundet var 21 %, men her var måltallet 30 %.

I et av forbundene som ble intervjuet, ble det sagt at det er vanskelig å rekruttere kvinner til kurs:

... i forhold til rekruttering, jeg har prøvd som utviklingskoordinator som på en måte står for organiseringen av kurs og så videre, så har jeg egentlig prøvd å rekruttere aktivt kvinnelige kandidater på kurs, men det er ikke så lett. Altså, det er på en måte ikke nok at man tar kontakt med folk og prøver å oppmuntre, av en eller annen grunn så er det færre kvinner som søker seg også til dommer og trenerkurs. Og kanskje enda færre som da etterpå blir trenere og dommere. Ja.

Sitatet illustrerer et forhold som mange har opplevd, men som tiltakene i dette kapitlet har vist, er det mulig å rekruttere flere kvinner. Som det sies i sitatet, er det ikke nok bare å ta kontakt med folk. Klare målsetninger, kreative strategier og tiltak, synes å være en forutsetning for en bedre rekruttering.

FUNN: Da vi startet prosjektet, hadde vi ambisjoner om å lage en statistikk over fordelingen av kvinner og menn på ulike kurs innen de ulike særforbund. Dette viste seg å være vanskelig, fordi slike data er ikke lett tilgjengelig, og mange rapporterer ikke kjønnsfordelingen på kurs.

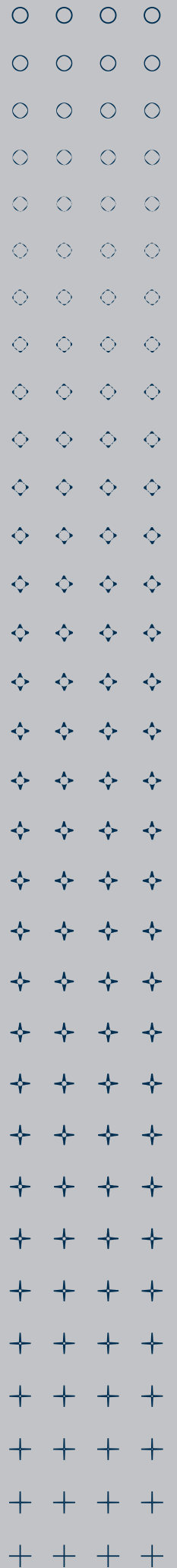
4.5 Sammendrag

Svaret på spørsmålet om i hvilken grad det arbeides på ulike organisasjonsnivå med rekruttering for å skape en bedre kjønnsbalanse blant aktive, ledere, trenere og dommere, er at flere av særforbundene har spesielle tiltak for å rekruttere det underrepresenterte kjønn, ofte synliggjort i målformuleringer i virksomhetsplaner, strategiplaner, årsplaner og/eller kommentert i årsmeldinger. Flere kvinnedominerte idretter har på forbundsnivå ingen spesielle tiltak for å rekruttere flere menn. På lagsnivå var det omvendt, her fant vi kun spesielle tiltak for å rekruttere flere gutter. Det er først og fremst flere aktive man ønsker å rekruttere, men også trenere og ledere. Dommere nevnes mer sjeldent.

De fleste idrettslag ser ikke rekruttering som noe problem og har derfor ingen spesielle tiltak. Hos andre er kapasitetsproblem knyttet til anlegg eller mangel på trenere og ledere begrensende for aktiv rekruttering. Det som generelt kjennetegner rekrutteringstiltak, er at de primært går ut bredt, uavhengig av kjønn, men mot yngre aldersgrupper. Rekruttering spesielt rettet mot kjønn er lite synlig. Det virker som det er lite diskusjon rundt dette, at skjev kjønnsfordeling ikke er noe problem, selv om en gjerne skulle ønske flere av det underrepresenterte kjønn.

Da vi startet prosjektet, hadde vi ambisjoner om å lage en statistikk over fordelingen av kvinner og menn på ulike kurs innen de ulike særforbund. Dette viste seg å være vanskelig, fordi slike data ikke er lett tilgjengelig, og mange rapporterer ikke kjønnsfordelingen på kurs.

Når det gjelder rekruttering av kvinnelige trenere, er det to forbund (Tennis- og Basketballforbundet), som gjennom sine prosjekter påpeker at gutter/menn og jenter/kvinner er forskjellige, og at man for å få til en økt rekruttering, bør ta hensyn til dette. I praksis kan dette bety en endring av kulturen i idretten, noe som prosjektet *Powder Puff Girls* i Snowboardforbundet også arbeider for. Fotballforbundet nevner spesielt at en *kraftig endring av organisasjonskulturen ... gjør at flere kvinner motiveres inn.*

Tiltaksforslag - 5. Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn

Funn	Tiltak	Addressat
Mangler medlemsstatistikk som sier noe om antall med etnisk minoritetsbakgrunn	Gjennomføre landsomfattende undersøkelse for å kartlegge dette	NIF Statistisk Sentralbyrå
Andel aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er relativt lav, spesielt gjelder dette jenter/kvinner	Måltrettede rekrutteringstiltak: - Utvikling og spredning av informasjon på ulike språk, i ulike format, gjennom ulike kanaler og på ulike steder i nærmiljø – særlig i "innvandrerbymiljø" - Bedre samarbeid med skoler - Bruke tid på kontakt med foreldre når det er snakk om rekruttering av barn og unge, forklare hva idretten går ut på med fokus på trygghet rundt aktivitetene - Vedta, følge opp og bekjentgjøre antirasistisk plattform - Opprett egne jente- og kvinnegrupper, eller sette av tid der jenter/kvinner kan trene uten at menn er tilstede - Åpne for bruk av religiøse klesplagg (f.eks hijab) under trening og konkurranse - Vurder saklighet av uniformsutforming - Subsidiering av medlemskontigent og transport for beboere på asylmottak.	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn innehar i svært liten grad trener- eller tillitsverv	- Tiltak for rekruttering til disse funksjonene - Mentorordninger	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Det gjøres generelt lite for å rekruttere og tilrettelegge personer med ikke-vestlig bakgrunn fra særforbundenes side	Stille krav til særforbundene om at de må utvikle og følge opp rekrutteringsstrategier	NIF Særforbund

5. Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn

Som tittelen antyder, besvares spørsmål 5 fra innledningen i dette kapitlet: I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn?

5.1 Særforbunds nivå

Når det gjelder særforbund, er hovedinntrykket at andel aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er relativt lav, og at det gjøres lite på forbunds nivå for rekruttering og tilrettelegging med tanke på denne målgruppen.

Kickboxingsforbundet og Rugbyforbundet

Men det finnes unntak. Når det gjelder aktive medlemmer, oppgir Kickboxingforbundet at mellom 30 og 40 % av medlemmene har ikke-vestlig etnisk bakgrunn:

... vi har jo veldig mange med ikke-vestlig innvandrere bakgrunn som medlemmer, men det er ikke noen spesialprosjekter for det [...] jeg føler det egentlig ville vært ganske unaturlig å ha en egen gruppe for innvandrere. Kickboxing for innvandrere i Oslo for eksempel, når klubben består av 30-40 % innvandrere.

Rugbyforbundet har også mange med bakgrunn fra andre land enn Norge, uten at de har hatt spesielle tiltak når det gjelder rekruttering: *... vi har jo i kraft av at rugby er såpass internasjonalt, har vi jo folk fra Fiji og Kenya og alt mulig annet, men det er ikke noe bevisst.*

Eksemplene viser at andelen ikke-etnisk norske varierer med type idrett. Disse to er nyere og små idretter i Norge, men med internasjonalt preg, og kanskje av den grunn mer attraktive for ikke-etnisk norske.

FUNN: Når det gjelder særforbund, er hovedinntrykket at andel aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er relativt lav, og at det gjøres lite på forbunds nivå for rekruttering og tilrettelegging med tanke på denne målgruppen.

FUNN: Flere forbund vi intervjuet hadde ikke hatt noe bevisst fokus på rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn

Volleyballforbundet, Basketballforbundet og Skytterforbundet

Volleyballforbundet og Basketballforbundet har vedtatt at spillerne kan bruke hodeplagg dersom de ønsker det, til tross for at dette internasjonalt er forbudt:

... vi tillater der hvor disse jentene, en del i fra guttene òg, du har ikke lov å spille med hodeplagg i basket. Det har jo vært et sånn gjennomgående tema. Men det er klart at vi tillater det. Hvis jenter vil spille med hijab, så spiller de med hijab. Hvis de vil spille med langbukse så spiller de med langbukse. Og hvis guttene må ha turban, ja, så spiller de med turban. (Basketballforbundet)

Sitatet viser at idrettsledere ikke styres av regler der slike vil være til hinder for å trekke flere med i idrettslig aktivitet. Men det kommer selvfølgelig an på tyngden i regel/lovverket.

Skytterforbundet nevner en spesiell utfordring for sin virksomhet, fordi det stilles krav om norsk statsborgerskap for å bære våpen:

... så er det her en gruppe utøvere som faller fra, fordi at de har kanskje lyst, men på et eller annet tidspunkt så får de ikke lov til å erverve seg eget våpen og da er det ikke noe å gjøre.

Flere forbund vi intervjuet hadde ikke hatt noe bevisst fokus på rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn

FUNN: To forbund skiller seg imidlertid klart ut, Fotballforbundet og Klatreforbundet, som har egne prosjekter for rekruttering og tilrettelegging av aktivitet for personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn.

Et av forbundene uttaler:

Ja, akkurat nå så har vi ikke noen sånn strategi på det. Altså, forbundet har ikke gått ut med en sånn offensiv i forhold til det ene og det andre. Vi er opptatt av det, ja, og klubber tar i mot, ja, altså det er mange aldersbestemte spillere med annen ikke-vestlig bakgrunn og som spiller. Alt i fra det afrikanske kontinentet, søramerikanske og asiatiske [...] Men vi har ikke noen sånn bevisst strategi rundt det.

Fotballforbundet og Klatreforbundet

To forbund skiller seg imidlertid klart ut, Fotballforbundet og Klatreforbundet, som har egne prosjekter for rekruttering og tilrettelegging av aktivitet for personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn.

Klatreforbundet startet et prosjekt for inkludering av flerkulturelle vinteren 2005 med midler fra Friluftslivets Fellesorganisasjon (FRIFO). Forbundet ønsket gjennom *Fargerik Klatring* å få flere klubber til å inkludere barn, unge og voksne med ikke-vestlig etnisk bakgrunn med i klatrefellesskapet. Prosjektet startet i Oslo og Tromsø hvor barn fra ulike bydeler kunne komme og få klatre med instruktører. Prosjektet fortsatte i 2006 hvor man inkluderte fire nye klubber, og i 2007 med ytterligere tre

klubber. En av disse var klatregruppa i Bø Student IL i Bø i Telemark hvor man startet en nytt konsept kalt *Fargerik buldring*. Her erfarte man at: *Ved å satse på buldring i første omgang, viser det seg at gjennomføring og videre aktivitet har vært svært vellykket*⁶⁵. I Trondheim Klatreklubb har prosjektet vært et samarbeid med Senteret for Voksenopplæring – Ungdomsavdeling og flere skoler i Trondheimsområdet: *Flere av ungene klatrer i skoletiden og har fått tilbud om kveldsaktivitet hvor de får låne gratis utstyr og kommer gratis inn i hallen. Foreldrene har også fått tilbud om å få sikringskurs*⁶⁶. Klatreforbundet peker på at det har vært vanskelig å få klubbene til å engasjere seg i prosjektet, til tross for økonomisk støtte:

... problemet er at det er vanskelig å få folk til å engasjere seg i det, penger har vi jo, men å få klubbene til å engasjere seg i det, det er jo det som er problemet. Men som sagt penger er som regel ikke noe problem når det gjelder inkludering.

Sitatet viser at det strander ikke på økonomi, men på engasjerte folk. Det siste er en gjenganger i mange sammenhenger, der det diskuteres årsaker til manglende inkludering av ulike grupper, at lag vegrer seg for å ta fatt på utfordringer utover den "ordinære" virksomheten.

Fotballforbundet har et mål om at alle som ønsker det, skal ha et tilbud: *Ingen skal stenges ute fra vår aktivitet, uansett alder, kjønn, kulturell eller sosial bakgrunn, funksjonshemming eller seksuell orientering*⁶⁷. Forbundets handlingsplan for 2004–2007 danner fundamentet for inkluderingsarbeidet i organisasjonen, og forbundet har igangsatt inkluderingsprogram på flere områder, blant annet for flerkulturelle, og har et eget inkluderingsutvalg som arbeider med dette. Fotballforbundet peker på at deres aktivitet:

*skal være åpen og inkluderende; ikke lukket, eksklusiv og ekskluderende. NFF bruker inkludering som begrep når vi beskriver politikk, prosess, virkemidler og aktiviteter i dette arbeidet, og at [...] Ingen skal stenges ute ...*⁶⁸.

Fargerik Fotball er betegnelsen på alt arbeid Fotballforbundet gjør i forhold til å bekjempe vold og rasisme i det flerkulturelle Norge (omtales nærmere i kapittel 7). Forbundet samarbeider også med mange organisasjoner som jobber med mangfold i arbeidslivet, for eksempel Flyktninghjelpen og Røde Kors. I intervjuet ble dette understreket:

... vi gjør veldig mye med de andre organisasjonene som er innenfor flerkulturellfeltet. Vi har masse prosjekter på det feltet der. Ikke nødvendigvis gode nok, men jeg har jo uttalt offentlig i mange ulike sammenhenger at vi skal være Norges største anti-rasistiske organisasjon. Og veldig tydelig på begrepsapparatet på det.

Fotballforbundet har også utviklet et eget kurs/temakveld kalt *Fotball for Alle*. I beskrivelsen av kurset heter det:

Alle er likeverdige og har lik rett til å delta. NFFs Handlingsplan peker på bl.a. funksjonshemmede og flerkulturelle som grupper som kan oppleve ekskludering. Har din klubb funksjonshemmede eller flerkulturelle som ikke får et fotballtilbud? Får de delta på lik linje med andre? Hva vet vi om spesielle utfordringer knyttet til begrepet "annerledeshet"? Hva med manglende foreldredeltakelse?⁶⁹

Også når det gjelder tillitsvalgte og trenere svarer de fleste særforbund at de ikke har personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn i slike funksjoner. En total gjennomgang av navn på styremedlemmer og komitémedlemmer i samtlige særforbund, indikerer at personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn nesten ikke er representert i slike posisjoner i NIF.

5.2 Ikke-vestlig etnisk bakgrunn – krets og lagsnivå

Det er tydelig at arbeid i forhold til etnisitet oppfattes som et storbyfenomen. I de tre kretsene som ikke har større byer, er det ingen konkrete prosjekter eller tiltak rettet mot personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn. I Finnmark mener man at det ikke er behov for spesielle tiltak, fordi:

Fordelen med at vi har relativt små samfunn og sånn, det er jo det at mange av de integreres greit inn i de samfunnene. At de får sitt tilbud innenfor. Slik at det som ofte skjer med innvandre som kommer og bosetter seg, det er at de blir en del av samfunnet. Og går naturlig inn i det. Du får ikke, holdt på å si i gåseøyne den "getto" tilværelsen som du har i Oslo og at de som kommer i fra Sri Lanka at dem bare omgås folk fra Sri Lanka. Hvis man drar ut på kysten i Finnmark, for vi hadde en del derifra, så vil du se at dem omgås på en helt annen måte i lokalsamfunnet.

I Nord-Trøndelag har man heller ikke hatt spesielt fokus i forhold til aktivitet for personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn:

Ut i fra vårt ståsted så er det, enten så går det der bra, ellers så er det ikke noe behov. Altså, det er jo behov for det finnes jo mennesker med annen bakgrunn i fylket her også, men det, det er ikke veldig fremtredende i hvert fall. Og forhåpentligvis når vi ikke hører noe som helst nesten, om verken problemer eller gode positive historier rundt det, så håper jeg og tror jeg at det betyr at dem som da ønsker å være en del av Nord

Trøndersk idrett – dem har muligheten til det. Vi har, vi har ikke satt søkelyset på det og vi har heller ikke fått signal fra andre som har sett verken et positivt eller negativt søkelys knyttet til integrering ...

Inkludering i byene

I Hordaland, Vest-Agder og Buskerud, fylker med større byer, ser man klare forskjeller fra de andre kretsene. Her har man tidligere vært involvert i *Idrettens Storbyarbeid* og er i dag en del av *Inkludering i Idrettslag* i henholdsvis Bergen, Kristiansand og Drammen. Imidlertid er kretsene mindre involvert i dette arbeidet nå, noe som organisasjonssjefen i Buskerud uttrykker som et problem. Dette ut i fra at *Inkludering i Idrettslag* i forhold til *Idrettens Storbyarbeid* har dreining mot at aktiviteten mer skal skje i direkte tilknytning til idrettslagene, primært på kveldstid. Han mener at ikke minst skolen og aktivitetstilbud på dagtid er svært viktige arenaer i dette arbeidet. Ellers poengteres betydningen av å rekruttere og utdanne trenere og ledere med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, for å få en idrett med bredere representasjon:

... det vi kanskje tenker mest på nå, det er å jobbe langsiktig med å utdanne nye trenere, ledere, unge, med flerkulturell bakgrunn. Da snakker vi 10-års perspektiv, altså [...] at de faktisk må ta ansvar sjøl, for foreldregenerasjonen er på en måte litt tapt. (Buskerud Idrettskrets)

I Vest-Agder driver man også utstrakt utdanningsvirksomhet, blant annet med egne lederkurs for ungdom; *Aktiv Ungdom*. Her samarbeider man også med Innvandreskolen i Kristiansand og fylkeskommunen. Av utdannede i fjor anslås det at ca 30 % hadde ikke-vestlig etnisk bakgrunn. Det langsiktige målet er å trekke disse ungdommene inn i idrettslagene og få dem til å engasjere seg. Et resultat av denne utdanningsvirksomheten, er den positive effekten det har på ungdommenes selvbilde.

Mange av lagene har aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, hvor disse i all hovedsak er inkludert i lagenes ordinære aktivitet, men det finnes eksempler på egne grupper.

Generell rekruttering

Flere av intervjuobjektene blir tydelig forundret over spørsmål om ikke-vestlig etnisk bakgrunn, da medlemskap i idrettslaget av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn blir sett på som en selvfølge og relativt uproblematisk. Som et av lagene uttrykker det: *Nei, jeg har ikke tatt noen opptelling, men. Altså, barn er jo veldig greit. Ikke sant, for de blir jo bare med. Dem blir med klassekompisene og alt dette her. Og blir integrert relativt umiddelbart.* Et annet lag som også har flere aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, og som rekrutterer fra et nærområde hvor det er flere med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, sier at:

FUNN: Mange av lagene har aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, hvor disse i all hovedsak er inkludert i lagenes ordinære aktivitet, men det finnes eksempler på egne grupper.

Nei, altså, det er ikke noe vi har tenkt noe spesielt over, for de bor jo, altså, det er jo noen som bor her. Og det er klart at noen av de vil jo spille håndball også, så det er på en måte naturlig at det er noen, ja.

Denne opplevelsen kan ha sammenheng med måten lagene jobber med rekruttering. Rekrutteringen i forhold til barn og unge skjer ved at en går bredt ut, hvor *alle som vil* er velkomne, men på den måten er det opp til den enkeltes initiativ å bli med. Som et av lagene uttrykker det:

... vi gjør ikke noe for å si at her er et idrettslag, dere må, men samtidig så blir de inkludert, fordi de går på skolen og skolen er vår informasjonskanal til foreldre, med at vi bruker veldig mye ungene, og legger lapper i sekkene, og sender med de ut, slik at all informasjon kommer ut.

FUNN: Med andre ord gjøres det sjeldent noe aktivt i forhold til rekruttering av barn og unge med ikke-vestlig etnisk bakgrunn.

Med andre ord gjøres det sjeldent noe aktivt i forhold til rekruttering av barn og unge med ikke-vestlig etnisk bakgrunn.

Inkludering i Idrettslag

I denne undersøkelsen er det to unntak, hvor begge lagene er en del av *Inkludering i Idrettslag*. Drammen Svømmeklubb er lokalisert i en bydel med stor andel av befolkningen med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, hvor man prøver bevisst å rette tilbudet også til dem. Blant annet et tilbud etter skoletid med instruktører til svømmeopplæring.

... og så ser vi det at vi har rekruttert flere barn fra innvandrergruppene her i byen etter at vi begynte med, etter at vi kom godt i gang med idrettens storbymidler og det som heter nå Inkludering i Idrettslag. Det har vært veldig nyttig for oss der vi er plassert nå, fordi vi har kunnet lønne folk og sånn, så har vi greid å samarbeide med skolen [...] Fjell skole, og få til et tilbud og, fordi bydelen mangla totalt aktivitet fra idrettslag, så skolen greip fatt i det og har tett samarbeid med idrettsrådet og Drammen Svømmeklubb og en del andre klubber som delvis sogner til bydelen eller har aktivitet som favner hele byen.

Sitatet er et eksempel på at det er mulig å få ting til, med målrettede tiltak. Det kan være nødvendig å lønne folk, slik som det er gjort her, da "frivilligheten" ikke når alle grupper. Et annet viktig forhold er samarbeidet mellom flere instanser, som kan være gunstig i et perspektiv på en samordnet oppvekstpolitikk der en ser skole og fritidsarena i en større sammenheng.

Kristiansand Turnforening får også midler fra *Inkludering i Idrettslag* og har mange medlemmer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn. Turnforeningen har også et *Åpen Hall* tilbud hvor det er

... alt mulig av nasjonaliteter, religion og så videre. Og det er kjempepositivt [...] vi startet dette for fire år siden og på det meste har vi en 45 ungdommer som er nede i hallen og har aldri hatt noen problem mellom gruppene. De kommer til hallen enten de er breakere, hip hopere, snowboardere, dansere, tidligere turnere, eller andre. Alle respekterer alle, de ser på hva andre gjør og koser seg mens de trener. Det virker som om hallen fylles med masse positivitet.

Kulturfestival

I 2008 arrangerte man for andre gang *Kulturfestival* i Kristiansand, hvor Kristiansand Turnforening sto bak:

... det er for å vise det positive av det flerkulturelle miljøet. Kulturkarneval jobber for bedre integrering av innvandrere og være brobygger mellom nasjonene. Det har vi tatt initiativ til fordi vi har en internasjonal forening [...] Nå er det ikke så mange, men vi har et stort antall innvandrerbarn på treningene og fortsatt mange nasjoner blant våre trenere [...] det er et arrangement som ikke skal tjene penger. Vi søker offentlig støtte og sponsorer og så skal vi bruke penger til aktivitet. Vi har en 20 matboder fra 20 forskjellige nasjonaliteter som er på torvet i byen. I sentrum. Og så har vi en scene, en kulturscene, hvor det er dans og sang osv. Og så har vi noe workshop for barn og vi har en internasjonal parade der vi viser de mange nasjonalitetene som bor i byen og ellers. Rekruttering av voksne skjer som regel ut i fra henvendelser fra lokale asylmottak eller kommunale organ. For eksempel fikk et av lagene en henvendelse fra kommunen om en voksen mann som var interessert i å begynne, og satte dermed i gang et nybegynnerkurs for voksne siden to andre personer også hadde vist interesse. At han ikke kunne norsk opplevdes ikke som noe stort problem:

Altså, sånn i hallen så går det veldig greit ... men altså til å begynne med så går jo det, sant, han finner jo enkle spørsmål, at jeg skal bare forklare en stilling, sånn så når vi sitter og peker på beina at så lang og så bred og sant. Så i salen her så fungerer det. Altså, det er bare at han kjenner igjen ordene etter hvert ... det tar bare lengre tid med han, enn disse vi kan prate vanlig med. Men det går framover.

Barrierer for jenters/kvinnens deltagelse

Selv om det finnes utfordringer, slik som språk i eksempelet over eller forhold knyttet til økonomi, virket det som om de fleste av lagene finner greie løsninger. Noen lag subsidierer medlemskontingent for at beboere på asylmottak skal ha mulighet til å delta, andre er behjelpelige med

transport i forbindelse med trening og konkurranse. Men enkelte har også dårlige erfaringer i forhold til dugnad eller foreldres generelle oppfølging av barnas aktivitet. Men det er også de som uttrykker det slik:

... det som vi ser er at de foreldrene som ikke følger opp, det er noen, og det har ingenting om de er norske eller om de ikke er. Altså, det er på noen lag så stiller alle og de står på tå og hev når du på en måte trenger de mest. På andre lag så er det mer sånn slapp holdning i forhold til det, så det er veldig varierende. Det har ingenting med det å gjøre, om de er norske eller ei altså. Føler jeg.

Både jenter og gutter er aktive, men flest gutter, og jenter opplever nok flere barrierer for deltakelse:

Jentene er med til dem er 13-14, kanskje, og så kommer far og setter begrensninger. Ja, det er litt sånn flåsete sagt, men i noen tilfeller så er det sånn. Og derfor så har vi vært veldig opptatt av samhandling med skolen, sånn at det skjer på skolens arena.

Igjen et eksempel på samarbeid mellom idrett og skole, altså kommunikasjon på tvers av arenaer. For jentenes del synes dette å falle gunstig ut, da barrierene virker mindre til skolens lokaliteter enn til idrettens.

Et annet lag trekker fram noe av det samme, men hvor man har løst noe av problemet ved å unngå felles aktivitet på tvers av kjønn:

... faktisk kjørt rene gutte- og jentegrupper, sånn at ikke disse muslimske fedrene skulle kunne argumentere for at jentene, barna deres, ikke skal få lov å prøve seg ... Vi ser grad av bedring, det gjør vi, men det er fortsatt sånn at særlig somaliske og pakistanske jentebarn har færre muligheter enn de andre.

Selv om det er mange jenter som er med på aktiviteten så mener man i det samme laget at ... *det er vel stort sett sånn at de er fra land hvor det enten ikke er muslimske eller de er pragmatiske i synet på religion. Det samme trekkes frem av et annet lag hvor man tror at ... de er kanskje litt mer frigjorte de som kommer hit. De som er litt mer fanatiske, holder seg kanskje ute av det miljøet.*

Flere av lagene trekker fram utfordringen i relasjon til klesdrakt. Et av lagene forteller at man er i grunnen ikke sånn spesielt opptatt av hva de har på seg, bare dem gjør det dem skal og får lov å bevege seg, det er det viktigste. Mens i et annet lag har utfordringen blitt løst på denne måten:

Vi har jo ikke kjørt med turndrakter her på de fellesprogrammene fordi at for eksempel sånne kan være

med, det er jazzbukse og t-skjorte. Og da funker det helt fint, mens de aldri får gå på et turnparti hvor de bruker turndrakt. Men det er for så vidt greit, fordi da, og det synes disse jentene også er greit, for de har ikke de ambisjonene heller, fordi at de vet at de ikke kan gå dit.

I et av lagene hadde man for noen år siden en egen gruppe for kvinner med ikke-vestlig etnisk bakgrunn som var startet av en etnisk norsk kvinne som hadde konvertert til islam. *Men de måtte jo trene når det ikke var noen menn her. Vi måtte låse døren og skjerme. Og litt sent på kvelden og sånt, men det var veldig ok det altså. Tror de fikk noe ut av det.*

5.3 Sammendrag

Svaret på spørsmålet om i hvilken grad det arbeides på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, er at andelen aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er relativt lav, og at det gjøres lite på forbundsnivå for å rekruttere og tilrettelegge med tanke på denne målgruppen. Det er imidlertid to unntak: Fotballforbundet og Klatreforbundet, som har egne prosjekter for rekruttering og tilrettelegging.

Personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn er også i svært liten grad engasjert som tillitsvalgte og/eller trenere.

På idrettslag- og krets nivå, er det tydelig at arbeid med å rekruttere personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, oppfattes som et storbyfenomen. Derfor er det stor forskjell mellom de idrettskretser og lag som ligger i fylker med større byer, og de som ikke gjør det.

Mange av lagene har aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, hvor disse i all hovedsak er inkludert i lagenes ordinære aktivitet, men det finnes også eksempler på egne grupper. Med andre ord gjøres det sjeldent noe aktivt, eller igangsettes spesielle tiltak, i forhold til rekruttering av barn og unge med ikke-vestlig etnisk bakgrunn. Men også her er det unntak: Drammen Svømmeklubb som har rekruttert flere barn med ikke-vestlig etnisk bakgrunn og Kristiansand Turnforening som har et Åpen Hall tilbud samt arrangerer en kulturfestival.

Tiltaksforslag - 6. Idrett uavhengig av funksjonsevne

Funn	Tiltak	Addressat
Rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne oppleves som vanskelig	- Utvikling og spredning av informasjon rettet mot målgruppen, også gjennom interesseorganisasjoner	NIF Særforbund Idrettskretser Idrettslag
Få personer med nedsatt funksjonsevne er medlemmer i styrer og utvalg	- Øke fokus på rekruttering til disse funksjonene - Mentorordninger	NIF Særforbund Idrettslag
Få personer med nedsatt funksjonsevne som er trenere, dommere og ledere	- Øke fokus på rekruttering - Mentorordninger	NIF Særforbund Idrettslag
Utfordringer i forhold til transport og støttefunksjoner	Avklare ansvarsforhold vedrørende infrastruktur	NIF Særforbund Lokale aktører
Mangel på kompetanse et problem for tilrettelegging	Bedre skolering om tilrettelegging for aktivitet	Særforbund

6. Idrett uavhengig av funksjonsevne

Som nevnt innledningsvis har norsk idrett de siste ti årene gjennomført en større organisatorisk prosess (integreringsprosessen). Fra at idrett for personer med nedsatt funksjonsevne i stor grad ble organisert i egne forbund, har nå særforbundene tatt ansvar for å organisere dette gjennom sine lag. I følge NIF er dette en organisering som er unik i verdenssammenheng. Integreringsprosessen ble også i perioden 1998–2003 evaluert av en forskergruppe ved NIH, ledet av professor Marit Sørensen. I en sammendragsrapport fra 2003 summeres følgende tre utfordringer:

- *Det er behov for klarere mål og begrepsbruk som forteller hva man skal gjøre og hvor man skal i den nære framtid.*
- *Det må gjøres vei valg – skal integreringsprosessen baseres på systematisk kompetanseoppbygging, eller tilfeldig frivillig kompetanse?*
- *Det må utvikles bedre organisatoriske løsninger.⁷⁰*

Da særforbundene, kretsene og klubbene ble intervjuet høsten 2007 og våren 2008, var det kort tid etter at NFI var oppløst, selv om selve integreringsprosessen hadde pågått i mer enn ti år. I dette kapitlet sees det derfor nærmere på hvordan dette nå fungerer i praksis. Spørsmålet som besvares er: I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Registrering av aktive

Norges idrettsforbund har siden 2002 arbeidet med en registrering av aktive medlemmer med nedsatt funksjonsevne, som defineres på følgende måte:

Alle i særidrettsgruppen som driver fysisk aktivitet men som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte eller på grunn av avvik av sosial art er vesentlig hemmet i sin praktiske utførelse av idretten. Dette kan være bevegelsehemmede, synshemmede, hørselshemmede og utviklingshemmede.

Årsberetningen til NIF⁷¹ fra 2007 viser til at antall aktive medlemmer med nedsatt funksjonsevne i idrettslagene har økt fra 6200 i 2002 til nærmere

10 000 i 2007, og peker på den utfordringen det er å finne gode metoder for å registrere personer med nedsatt funksjonsevne:

Registreringen av funksjonshemmede utøvere i idrettslagene er utfordrende. Dette gjelder både ut fra dagens system og i enda større grad for det fremtidige, individuelle registreringssystemet. Informasjon om funksjonshemming er personsensitive opplysninger, og det er derfor vanskelig å finne hensiktsmessige metoder for å kartlegge omfanget av funksjonshemmede i norsk idrett. Dette er en utfordring NIF kommer til å arbeide med fremover.

6.1 Særforbund

FUNN: Det er stor variasjon mellom særforbundene når det gjelder tidspunktet for overtagelse av ansvaret for idrettsutøvere med nedsatt funksjonsevne.

Noen overtok for fem-seks år siden, mens andre startet i 2007. Det virker også som det er stor variasjon i hvor mye arbeid som legges ned på denne sektoren i de enkelte særforbund, men det er høy grad av bevissthet når det gjelder integreringen.

Det er stor variasjon mellom særforbundene når det gjelder tidspunktet for overtagelse av ansvaret for idrettsutøvere med nedsatt funksjonsevne. Noen overtok for fem-seks år siden, mens andre startet i 2007. Det virker også som det er stor variasjon i hvor mye arbeid som legges ned på denne sektoren i de enkelte særforbund, men det er høy grad av bevissthet når det gjelder integreringen.

Alle er klar over endringen, og de fleste har noe tilrettelegging og noen tiltak og prosjekter. Overgangen fra NFI til særforbundene synes å ha gått lettest der hvor forbundene har overtatt allerede eksisterende landslag/ toppidrettgrupper. Men det er også forbund som alltid har hatt aktivitet integrert, for eksempel Orienteringsforbundet, og forbund som har fått utøvere tilbake etter at de i noen år har vært organisert i NFI, for eksempel Volleyballforbundet med utøvere i disiplinen sittevolleyball.

Mange særforbund har ansatt konsulenter på dette området, og flere har også et integrerings- eller inkluderingsutvalg. Videre er det lett å spore opp tilbud som gis til personer med nedsatt funksjonsevne på forbundenes hjemmesider. Enkelte forbund har også laget et nettverk av ressurspersoner på lagsnivå, som arbeider med tilrettelegging. Men ikke alle er like positive:

Altså, hvis det kommer noen, så, for vi har tatt på oss det, slik som alle andre, har blitt tvunget til det. For vi har sagt det at, ja, men vi har aldri støtt på noen som vil det. Så vi synes egentlig at det er litt feil at vi får de 20 tusen kronene, for vi har ikke kompetanse til å få til det her. Vi vet ikke hva vi skulle gjøre hvis det kom noen, rett og slett.

Lavterskeltilbud ble borte

Svømmeforbundet antyder også at noen tilbud kan ha forsvunnet i integreringsprosessen:

Det største dilemmaet er nok at det mangler lavterskel for funksjonshemmede. De har ikke tilbud etter integreringsprosessen har gått, klubbene gir tilbud til de som vil satse på svømming, det vil si bli bedre, men de har ikke plass til å gi tilbud til de som vil mosjonere en gang i uka. De har en politisk utfordring i forhold til lavterskelbiten, de som klassisk gikk i det gamle helsesportslaget og spilte boccia, svømte en dag i uka og spiste vafler tredje dagen i uka. Det tilbudet har ikke idretten plass til å gi de funksjonshemmede.

Det er verdt å merke seg bekymringen for lavterskeltilbud. Det er kanskje en fare for at integreringen i "ordinær" lagsvirksomhet i noen tilfeller kan gå utover mosjonsnivået og bredden i aktivitetstilbudet, sammenlignet med tidligere opplegg.

Også når det gjelder utdanning er det stor variasjon. Tilpasset opplæring og tilrettelagt aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne som tema er integrert i ulike typer kurs, men noen har også egne kurs, andre igjen har nettopp startet arbeidet med utdanning.

Når ikke fram med informasjon

Flere forbund nevner at rekruttering er et stort problem, at det er vanskelig å få kontakt og nå ut med informasjon.

I den forbindelse synes særlig personvernet å være et problem: *Det er fryktelig vanskelig. Du finner de ikke. Det er jo et personvern som ikke ligner grisen. Du vet jo ikke hvor de er. Vi får ikke tak i dem.*

Problemet er heller dette sterke personvernet vi har i Norge. Altså, vi får jo ikke lov til aktiv å gå ut å prøve å finne folk for å gi dem et tilbud. Vi tror, eller det blir vel påstått at man vet at det sitter mange rundt om i Norge som kanskje ikke vet at de har et tilbud innen idretten. Men du kommer liksom ikke til i registeret til å sende informasjon. Skal du sende informasjon [...] til han fjortenåringen som du vet sitter gjemt der borte, så må du sende til alle fjortenåringene i hele Norge, ikke sant. Det er nesten på det nivået. Det er vanskelig å komme fram med tilbud til de det gjelder. Så der sliter man nok litt. Men det begynner vel å hjelpe, det er jo satt veldig mye på dagsorden i aviser og sånt noe, sånn at jeg tror vel nå at de fleste bør vite enten via skolen, at det finnes et tilbud så å si til alle former for funksjonshemming i norsk idrett.

FUNN: Også når det gjelder utdanning er det stor variasjon. Tilpasset opplæring og tilrettelagt aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne som tema er integrert i ulike typer kurs, men noen har også egne kurs, andre igjen har nettopp startet arbeidet med utdanning.

FUNN: Flere forbund nevner at rekruttering er et stort problem, at det er vanskelig å få kontakt og nå ut med informasjon.

Transport og støtte vanskelig

Transport og støttefunksjoner kan også by på problemer:

Problemet med dem er at de er avhengige av støttekontakter. Kan ikke støttekontakten så kommer de ikke. De er avhengig av å bli kjørt. Hvis støttekontakten da vil sitte på kafé eller spille dataspill hjemme, og de vil drive idrett, så hjelper ikke det [...] Selv om det er de som skal bestemme så hjelper det ikke. Så er det dette med transport. Det er mange som sier det, kan vi komme og trene med dere der nede og vi sier hjertelig velkommen og så ringer de og sier vi kan ikke komme for vi finner ikke noe transport. Vi kunne ikke få noe transport.

Når det gjelder assistanse reiser Svømmeforbundet følgende diskusjon:

Vi må være tydelige på hva vi som idrett skal levere. Vi skal levere et aktivitetstilbud, ikke transport til og fra aktivitet. Heller ikke personer som skal bære dem i vannet. Det er her man trekker idrettens ansvar for langt, det er samfunnet sitt ansvar. Vi opplever vel at vi er i en prosess på akkurat den biten.

Et av forbundene påpeker at det ikke er rimelig at alle idretter skal være like gode på integrering, fordi idrettens egenart og kanskje komplisert teknisk utførelse gjør dette vanskelig. Basketballforbundet antyder noe av det samme:

Basketballforbundet overtok i 2005, men vi ga klar beskjed til NFI den gangen og i og for seg idrettsforbundet òg, at ja, vi kan tilby rullestolbasket. Det greier vi, det har vi peiling på, vi har dommere som kan dømme rullestolbasket, vi har reglement for rullestolbasket [...] Men vi sa også at vi kan ikke ta på oss noe mer enn det. Vi har den holdningen at det er ikke gitt at alle skal kunne drive med alt, enten du er funksjonsfrisk eller funksjonshemmet.

Sitatene indikerer at forbundene ser flere strukturelle barrierer i arbeidet med integrering av personer med nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder alt fra registrering/hensyn til personvern til praktisk tilrettelegging med transport og hjelp under treningsøktene. Et interessant spørsmål som reises er forholdet mellom idrettens og samfunnets ansvar, som kan relateres til spørsmålet om frivillighet versus generelle velferdstiltak.

Eksempler på tilrettelegging

Som nevnt innledningsvis er det mange særforbund som har jobbet spesielt med tilrettelegging av personer med nedsatt funksjonsevne. I det følgende har vi trukket fram noen eksempler fra fire særforbund: Fotball, Orientering, Golf og Håndball.

Norges Fotballforbund overtok allerede i 2002 ansvaret for personer med nedsatt funksjonsevne, og har hatt et inkluderingsutvalg fra 2006. Utvalget arrangerer blant annet en årlig konferanse for ledere og trenere for personer med nedsatt funksjonsevne, og har en database med kontaktpersoner. Forbundet har også utviklet kurset *Idrett for Alle* som er nevnt tidligere, og dette er oversatt til flere språk, blant annet urdu. I handlingsplanen for 2004–2007 heter det, at hovedmålet er at *NFF vil gi mennesker med funksjonshemming mulighet til å være fysisk aktive, utvikle ferdigheter både fotballmessig og sosialt, samt få en identitet og tilhørighet i et sosialt miljø i fotballklubben*⁷². Strategier er å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne på alle nivåer i organisasjonen, og virkemidler er å etablere kamptilbud i alle fotballkretsene, tilpasse treningstilbud for å fremme lagtilhørigheten og å gi spillere med nedsatt funksjonsevne tilbud om ordinære medlemskap og deltakelse i klubbens tilbud. Et mål er at *Det skal finnes tilbud til lag for funksjonshemmede over hele landet – i alle fotballkretsene*⁷³. Forbundet har tilbud til psykisk utviklingshemmede, blinde og døve, og har også *Funkisfotball* som er et tilbud for personer med ulike typer funksjonsnedsettelse.

Orienteringsforbundet overtok også totalansvaret for personer med nedsatt funksjonsevne tidlig, dvs. i desember 2003. Prosjektet *Finn fram i felleskap* er et vellykket samarbeidsprosjekt mellom Orienteringsforbundet og Landsforeningen for hjerte og lungesyke (LHL). Prosjektet skal legge til rette for at kronisk syke skal få prøve seg på turorientering. Fase 1 ble gjennomført i 2006 og har bidratt til å etablere et nytt aktivitetstilbud i form av turorientering på tre av LHL sine institusjoner, formidle til kronisk syke en opplevelse av mestring gjennom turorientering, støtte supplerende opp under rehabiliteringsprosessen for hjerte- og lungesyke ved nevnte institusjoner og inspirere deltakerne i turorienteringen til å ta med seg erfaringene hjem til sine lokale LHL-lag⁷⁴. *Presisjonsorientering* (Pre-0, tidligere kalt handicap-orientering) startet i Sverige først på 80-tallet, og ble første gang tatt opp i Norge i 1984. Det er en gren av orienteringsidretten hvor man løser orienteringsoppgaver ved hjelp av 0-kart og kompass, men hvor det fysiske konkurransemomentet er borte, og hvor utøveren har en maksimaltid som oppgavene skal løses innenfor. Da stilles det krav om at den traseen utøverne skal bruke er framkommelig for personer med og uten ikke-motoriserte hjelpemidler. Dermed kan bevegelsehemmede konkurrere på tilnærmet like vilkår med de som har full bevegelsesfrihet. I tillegg til presisjonsorientering, har Orienteringsforbundet også tilrettelagt aktivitet for syns- og hørselshemmede.

Gjennom prosjektet *Golf – Grønn Glede* (GGG) ønsker Golfforbundet å sette fokus på golfens velegnethet som helsebringende aktivitet. I 2006 hadde rundt 260 personer fordelt på 22 klubber deltatt i GGG. Målgruppene for GGG er kreftrammede og pårørende, hjerte- og lungesyke, personer med psykiske lidelser, ADHD, rus og fysisk funksjonshemmede. I forbindelse med GGG er det etablert et samarbeid med Kreftforeningen og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL). Det ble også bevilget prosjektmidler fra Stiftelsen Helse og Rehabilitering⁷⁵.

Landsturneringen i håndball og fotball, som er et samarbeid mellom de to forbundene, er et stort arrangement for utviklingshemmede som arrangeres hvert år. Her er det ulike klasser basert på grad av funksjonsnedsettelse, men det er også såkalte Unified-klasser hvor personer med nedsatt funksjonsevne og funksjonsfriske spiller på samme lag. Håndballforbundet sin politikk er at hørselshemmede/døve, synshemmede/blinde og bevegelseshemmede/fysisk funksjonshemmede skal integreres i ordinære lag. Når det gjelder utviklingshemmede, har håndballen et omfattende tilbud med serietilbud i ulike regioner. I region Midt-Norge har Håndballforbundet et eget *kostholdsprosjekt* som er tilpasset utviklingshemmede i de registrerte lag i regionen. I dette prosjektet fokuseres det på hvordan man jobber for å få inn gode holdninger i forhold til kosthold og trening. Dette prosjektet er også støttet av Helse og Rehabilitering. Håndballforbundet har også ansvar for en aktivitet som kalles *Goalball*. Denne idretten ble en gren i Paralympics i 1976 og har vært en del av hvert eneste Paralympics siden. I tillegg arrangeres det verdensmesterskap hvert fjerde år. Goalball spilles med en ball med bjeller inni og er et lagspill som passer godt for blinde og svaksynte. Forbundet ønsker å bidra til at idretten får økt utbredelse i Norge.

FUNN: Enkelte forbund påpekte i intervjuet at det var en stor utfordring å få lagene til å ta ansvar når det gjaldt integrering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Utfordring for lagene

Enkelte forbund påpekte i intervjuet at det var en stor utfordring å få lagene til å ta ansvar når det gjaldt integrering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Et av forbundene uttrykker det slik:

Men hovedutfordringen er vel som regel å få klubbene til å orke å ta et ansvar på en måte, forbundet har jo en ganske grei tradisjon på at vi tvinger ingen klubb til å ha aktivitet for funksjonshemmede, det må være en egenvilje der til å gjennomføre det, for det er en såpass individuell idrett at du må som regel ha en ressursperson der som har interesse. Men det er klart vi prøver å legge rammevilkårene til rette for at en klubb kan satse. Så nå har jo vi et prosjekt i Hamar eller i Hedmark der det blir jobba med på en måte ei sånn grunnbok da, der det går på hva slags økonomiske muligheter har du, hvordan kan du praktisk gjennomføre ei økt for funksjonshemmede, slik at du på en måte skal slippe å finne ut alt på nytt når du skal starte ei gruppe, hva er det som er vanlig i forhold til dette med hjelpere, hvordan kan du tilrettelegge det, slik at vi prøver å bedre legge til rette med et kurs både for foreldre og hjelpere for funksjonshemmede, de kan få gratis kurs, slik at det skal være lettere for de i klubbene å da imot de, det er gjennom klubb utvikling da.

Igjen reises spørsmålet om frivillighet, at klubbene vanskelig kan tvinges til å ta et ansvar for personer med nedsatt funksjonsevne. Men det er viktig å merke seg forbundets bevisste holdning og vilje til å "legge rammevilkårene til rette for at en klubb kan satse" blant annet gjennom opplæringstiltak og tips om tilrettelegging.

6.2 Krets og lagsnivå

Alle idrettskretsene er klare på at aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne er et område hvor særrettene nå skal ha mer ansvar, og at dette dermed påvirker idrettskretsen sitt arbeid og prioriteringer i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne. Det er imidlertid svært stor forskjell mellom de seks idrettskretsene i hvordan og hvor mye de arbeider på dette området.

Verken i Hedmark, Nord-Trøndelag eller Finnmark er det spesielle prosjekter eller tiltak rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne. Et unntak i Hedmark er at man har planer om en egen *Integreringspris* for ... å påvirke klubber litt til å finne på et godt prosjekt. I Nord-Trøndelag Idrettskrets uttrykker en situasjonen etter nedleggelsen av NFI slik:

... så ble det naturlig for oss også, at da når i neste omgang særkretsene skulle ta et ansvar, så hadde vi et behov for å omprioritere vi også. Og dermed så har ikke vi noen ressurs eller noen stilling som, ressurs som jobber med det. Vi har en, en av de tre idrettsfaglige stillingene har fortsatt et ansvar for å være et kontaktpunkt, men vi har ingen egen – det er også borte fra handlingsplanen vår fra 2007.

Nord-Trøndelag har for øvrig ambisjon om å bli *Norges sprekete fylke*, hvor målet er at *innen 2010 skal minst 80 % av befolkningen i NT over 6 år være i fysisk aktivitet minst to ganger i uken*⁷⁶. Men dette spesifiseres ikke nærmere enn til å gjelde i et bredt folkehelseperspektiv, det nevnes ikke spesifikt i relasjon til personer med nedsatt funksjonsevne.

Folkehelsesatsing i Buskerud

Også Buskerud Idrettskrets er tungt inne i satsningen på folkehelse, men her relateres dette også til arbeid for personer med nedsatt funksjonsevne. Et eksempel er de interkommunale samarbeidstiltakene i såkalte *Frisklivssentraler*, hvor det er systematisk bruk av tilpasset fysisk aktivitet som virkemiddel i folkehelsearbeid, og hvor idrettskretsen sin rolle er å støtte opp under aktivitet. Et annet tiltak er i Drammen, hvor man samarbeider med kommunen om et 12 ukers treningsopplegg med blant annet helsesamtaler hos fysioterapeut, for pasienter som er henvist fra fastlege. Buskerud idrettskrets har også et eget integreringsutvalg bestående av to personer. De har ansvar for organiseringen av idrett for personer med nedsatt funksjonsevne og for integreringsprosessen i fylket.

FUNN: Alle idrettskretsene er klare på at aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne er et område hvor særrettene nå skal ha mer ansvar, og at dette dermed påvirker idrettskretsen sitt arbeid og prioriteringer i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne. Det er imidlertid svært stor forskjell mellom de seks idrettskretsene i hvordan og hvor mye de arbeider på dette området.

Finnmark mistet integreringskonsulent

I Finnmark opplever man at aktiviteten blant personer med nedsatt funksjonsevne har falt dramatisk og er tilnærmet null etter at de mistet sin egen integreringskonsulent. I dag er denne stillingen lokalisert i Bodø som innebærer at *man får en del møter, samlinger og intensjoner, men når det kommer til praktisk tilrettelegging så er den rett og slett borte*. Lokalt hos idrettskretsen føler en dermed at en både mangler ressurser, tid og ikke minst kompetanse til å følge opp dette feltet, og at idrettskretsens arbeid blir rent idrettspolitisk.

Vest-Agder

Også i Vest-Agder er man tydelig på at særiddrettene har overtatt mer av ansvaret, men at

... vi har ikke sluppet det, i den forstand at vi ønsker fortsatt å være en pådriver i forhold til de funksjonshemmede. Gjennom kursvirksomhet, gjennom å kjøre årlig integreringsforum, vi tar et administrativt ansvar for alle særiddrettene hvor vi da kjører tema som kan gå på tilrettelegging for funksjonshemmede i idrettslag. [...] Det vi setter fokus på nå, det er treningstider i idrettsanlegg, det er tilrettelegging i idrettsanlegget, altså er det i den svømmehallen utstyr som gjør at vedkommende kan komme i bassenget og så videre. Det er de to områdene vi setter fokus, i forhold til kommunene og i forhold til idrettslaget. Når vi er på møter med idrettsrådene så er alltid idrett for funksjonshemmede et punkt på agendaen. Når vi er i møter med kommunene så er det et punkt på agendaen. En ting som for eksempel å opplyse kommunen om ansvaret kommunen har i forhold til å få utstyr tilrettelagt, utstyr på plass i forhold til tilbringertjeneste, i forhold til støtteordninger. Altså, det er på det planet vi jobber nå.

Treningskontakter i Hordaland

Hordaland på sin side har utviklet sitt eget konsept med *Treningskontakter* som er en del av den ordinære støttekontaktordningen i kommunene. Treningskontakt er det samme som at man får en støttekontakt, men hvor det bare skal drives med fysisk aktivitet. Treningskontaktordningen bygger på et prosjekt startet i Sogn og Fjordane med fysisk aktivitet for personer med psykiske og/eller rusrelaterte lidelser. Hordaland idrettskrets har utvidet ordningen til også å gjelde nedsatt funksjonsevne, og tanken er å utvide tilbudet til å gjelde andre målgrupper, som for eksempel innvandrere, barn med fedmeproblem eller eldre. Utgangspunktet er å utdanne treningskontakter gjennom et generelt 40 timers kurs for alle, men med mulighet for ulike nettverkssamlinger i ettertid hvis det er behov for å gå i dybden på enkelte tema. Kurset retter seg både mot de

som er aktive i idretten fra før og folk utenfor. Anslagsvis kommer ca 50 % av kursdeltagerne fra den organiserte idretten. I 2007 var det omtrent like mange kvinner som menn, med en aldersspredning fra 20 til 80 år.

... vi tenkte vel det her at idretten har jo 2 millioner medlemskap og det er jo ikke bare unger, så vi kan bruke voksne og de er ute og trener allikevel, og kanskje de har lyst til å ha med seg en på den treningsturen. [...] Og da finner vi de folkene i idrettslagene og så kan det liksom være med på å senke terskelen for å være med i et idrettslag eller et turlag for den del. Sånn at da får vi flere medlemmer til idretten også, og kanskje vi kan få flere som kan være med i styrer og stell og det, altså, på litt sikt. Dette vil vi ikke se sånne resultater av sånn knips, knips og så er det der, men altså, det er en av tankene på det [...] Vi tar et utvidet samfunnsansvar, vi går ut i mot nye grupper som ikke er medlem av idrettslag i dag i utgangspunktet.

Ildsjelens store betydning

Mange av lagene nevner utfordringer knyttet til engasjement og kompetanse hos trenere og støttepersonell, mens økonomi sjeldent blir nevnt som en begrensning for aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Det er tydelig at det er svært viktig med ildsjeler som har et konkret engasjement og ansvar på området, hvis en skal ha egne grupper med aktivitet. Et av lagene som ble intervjuet hadde tidligere et eget tilbud for barn med Downs syndrom, men sier at tilbudet ... *falt nok vekk den gangen som de voksne som brant for dette trakk seg litt ut og ingen andre overtok. [...] Jeg tror det forsvant av seg selv ja, når de ildsjelene valgte å gi seg.* Et annet lag hadde en ildsjel som var initiativtaker for en gruppe for barn med spesielle behov, men som fikk mindre tid på grunn av egne barn og ... *dermed måtte hun si nei takk. Og vi klarte rett og slett ikke finne noen som var villig til å ta på seg den oppgaven. Så det er sånn vi opplever i alle fall at det er veldig personavhengig.* I et av lagene uttrykkes tanker om å få satt i gang egne grupper slik:

Den typen aktiviteter, du er helt avhengig av noen ildsjeler. Du er nødt til å ha det. Du er nødt til å ha noen som klarer å holde, holdt på å si aktiviteten oppe, tilrettelegge, ja, i det hele tatt. Og uten et dedikert menneske, altså de som vi kaller for ildsjeler, så er det helt umulig. For det her, ikke sant, det skal skje på frivillig basis, vi har trenere på frivillig basis som egentlig bruker 10 000 vis av kroner årlig for å få lov å trene. Altså, det er helt sykt, men sånn er det. Og du klarer ikke få noen til å gå inn i en sånn trenerrolle hvis ikke de har personlige motiver for det. Det lar seg ikke gjøre. Vi kan ikke gå til noen av våre trenere og si at nå må du omskolere deg til, altså studere litt handikapidrett for nå lager vi handikapgruppe. Det vil aldri kunne fungere. Men det

FUNN: Mange av lagene nevner utfordringer knyttet til engasjement og kompetanse hos trenere og støttepersonell, mens økonomi sjeldent blir nevnt som en begrensning for aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne.

som vil fungere, det er hvis vi får dette dedikerte mennesket inn, så klarer vi å integrere de trenerkreftene med resten av trenergruppa. Ikke sant. Slik at treneren vil komme inn i en gruppe. Å få den støtten og den oppbakkingen fra en trenergruppe. Men det må på plass før vi klarer å etablere en handikapgruppe – egentlig i noen som helst form.

Sitatet er enda et eksempel på hvordan det tenkes rundt ansvar og frivillighet. Å ta på seg treneransvar for utøvere med nedsatt funksjonsevne antas å kreve skolering, og at det derfor er vanskelig å be folk ta på seg slike oppgaver uten videre. Videre kan det tyde på at for å få dette til, må det både ildsjeler til – det dedikerte mennesket – sammen med støtte og oppbakking fra en trenergruppe.

Et av lagene i undersøkelsen har startet opp et eget tilbud for barn, men peker på flere utfordringer som de opplevde i oppstarten, og hvor viktig det er med enkeltpersoner:

Vi har jo som sannsynligvis de fleste idrettslagene, hatt og har dårlig samvittighet for denne gruppen her ... Vi tok et ganske stort initiativ for tre år siden overfor idrettsråd og kommune, for vi mente det at vi måtte få reparert litt på den dårlige samvittigheten til alle lagene her [...] vi gjorde et ganske stort undersøkelsesarbeid i andre kommuner, og andre lag hvordan det var organisert. Vi spilte det ut i idrettsråd og til kommune, for kommunen har jo et visst ansvar etter loven, og dette kokte vekk. Så tilslutt så endte vi opp med at et medlem hos oss tok et initiativ, så vi har nå organisert [...] med støtte av kommunen, et eget idrettsskole for funksjonshemmede. [...] Men hun skal ha veldig stor ros for at hun, når hun så at dette generelle initiativet stoppet, at hun da personlig fikk med seg et par og søkte om penger [...] og fikk det hele i gang. Så det er det at vi er avhengig av enkeltpersoner, også på dette feltet med funksjonshemmede.

Utover de nevnte prosjektene/tiltakene er det flere lag i undersøkelsen som er eller har vært involvert i ulike prosjekter eller tiltak rettet mot grupper eller personer som tradisjonelt ikke har vært en del av lagenes aktivitet. Prosjektene/tiltakene som finnes eller som har vært, spenner over et vidt spekter når det gjelder målgruppe:

- Prosjekt i samarbeid med den lokale kommunen rettet mot ungdom med psykiske problemer, fra fosterfamilier, institusjoner, etc.
- Tilbud til voksne gjennom så kalt *Grønn Resept*.
- Egen gruppe for utviklingshemmede.
- Egen gruppe for personer med nedsatt funksjonsevne, startet på initiativ av den lokale integreringskonsulenten til NIF.
- Hjelp til det lokale sykehuset for å redusere sykefravær.

- Samarbeid om aktivitet med en lokal rusinstitusjon
- Treningsgruppe for uføretrygdede.
- Tilrettelegging for at barn med spesielle behov kan *komme og gå som de vil* på sine lag.
- Egen ordning hvor ungdom kan sone samfunnstraff hos laget.
- Klubbsekretær som er ansatt i samarbeid med NAV.
- Arrangement av eget friidrettstevne for utviklingshemmede.
- Samarbeid med psykologitjenesten i kommunen om et tilbud for personer med psykiske problemer.
- Samarbeid med *Fysak* om et opplegg for personer med diabetes som integreres/inkluderes i en trimgruppe for voksne.

Felles for mange av tiltakene og prosjektene er at de er et resultat av initiativ utenfra. Få lag har tatt et aktivt initiativ i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne, men mange er positivt innstilt og sier at hvis/når de får en henvendelse, vil de prøve å legge til rette for det. Imidlertid fins det også eksempler på de som er negativt innstilt og som kun ser problemer og begrensninger.

Av lagene som ikke er involvert i tiltak eller prosjekter som er nevnt over, er det flere som har eller har hatt aktive medlemmer med nedsatt funksjonsevne. I de aller fleste tilfellene er det snakk om få (1 til 3) utøvere. Utøverne er da inkludert i lagenes ordinære aktivitet. Som et lag uttrykker det: *For det er jo, det som er, det er jo det de sier ... at alle kan! Sant, rullestol, det blir litt vanskelig, men de fleste kan og skal kunne klare det.* Et annet eksempel er et av lagene som har hatt flere utøvere med ulike fysiske og psykiske funksjonshemminger, hvor blant annet to også har vært brukt som hjelpetrenerne.

Men det er klart at det krever utrolig mye av oss som styrer med det. Og det er der det går, for du kan jo velge. Du kan jo velge å si at "Ok, du kan få være med, men da må du ha med en vernepleier." [...] Men hvis du setter ungen inn med andre, og ikke gjør den annerledes, så er det ingen som tenker på at den er annerledes, og da trener dem like godt i sammen med alle andre. Men det krever jo mye av oss, i forhold til at vi må, ja, at vi har måttet lære litt.

Flere av lagene som ikke har noen aktive utøvere med nedsatt funksjonsevne, mener at det ville vært en utfordring, men at det ville være noe som de hadde fått til. Som et av lagene uttrykker det:

Nei, jeg mener, jo i og med at vi har tre grupper, så er det, så skal man ikke henge seg så opp i om en er 9 eller 14 eller 13, man kan finne sin plass uavhengig av alder, men på sitt nivå. Og en som da, om en er 14 år og funksjonshemmet og sitter i en piggepulk, så kan han faktisk være med på veldig mange av de treningene [...] Uten at vi trenger å ta noen

FUNN: Felles for mange av tiltakene og prosjektene er at de er et resultat av initiativ utenfra. Få lag har tatt et aktivt initiativ i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne, men mange er positivt innstilt og sier at hvis/når de får en henvendelse, vil de prøve å legge til rette for det. Imidlertid fins det også eksempler på de som er negativt innstilt og som kun ser problemer og begrensninger.

store, skal vi si, tilretteleggende hensyn. Men kjøre mye av de samme øvelsene, og prøve å integrere, det må jo være det ideelle, så jeg tror ikke dem ønsker egentlig selv å bli tatt sånn spesielt og gjort spesielle hensyn til, men klart at man prøver å planlegge treninga sånn at man har øvelser som alle kan være med [...] det mener jeg vi fullt ut kunne klare med den gruppeinndelingen vi har i dag. Selvfølgelig ville vi nok stille litt, kanskje krav til planlegging enn det som det gjøres i dag, det tror jeg. Men den utfordringen, det tror jeg faktisk de trenerne vi har ville være i stand til å få til.

FUNN: Et generelt inntrykk er at i mange av lagene som har aktive med nedsatt funksjonsevne gjelder dette først og fremst er barn, og mye tyder på at tilrettelegging og inkludering oppfattes som vanskeligere for eldre utøvere.

Et av lagene som organiserer fotball, har flere aktive med nedsatt funksjonsevne, men dette er kun blant de yngste utøverne: ... på 5-er og 7-er nivå så er det jo aldri noe problem. For der skal alle få et tilbud og det synes jeg faktisk talt er ganske bra. Alle får et tilbud, alle får spilletid. Et annet lag som også organiserer fotball har en yngre utøver som er avhengig av gåstol: ... de synes det bare er kjekt å ha han med. Foreløpig, så får vi ser når han blir eldre om de begynner med, ja, 11-fotball.

Et generelt inntrykk er at i mange av lagene som har aktive med nedsatt funksjonsevne gjelder dette først og fremst barn, og mye tyder på at tilrettelegging og inkludering oppfattes som vanskeligere for eldre utøvere.

6.3 Sammendrag

Svar på spørsmålet om i hvilken grad det arbeides på ulike organisasjonsnivå med tilrettelegging og rekruttering av personer med nedsatt funksjonsevne, viser at det arbeides mye med dette i idretts-Norge. I forhold til integrering av personer med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, er det mange flere prosjekter som tilrettelegger aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne. Men det er store forskjeller, noe som nok har sammenheng med at det er stor variasjon i når de ulike særforbundene har overtatt ansvaret for idrettsutøvere med nedsatt funksjonsevne. Noen overtok for fem-seks år siden, mens andre startet i 2007. Det virker også som det er stor variasjon i hvor mye arbeid som legges ned på denne sektoren i de enkelte særforbund, selv om det er høy grad av bevissthet når det gjelder integreringen.

Mange særforbund har ansatt konsulenter på dette området, og flere har også et integrerings- eller inkluderingsutvalg. Videre er det lett å spore opp tilbud som gis til personer med nedsatt funksjonsevne på forbundenes hjemmesider. Enkelte forbund har også laget et nettverk av ressurspersoner på lagsnivå, som arbeider med tilrettelegging.

Også når det gjelder utdanning er det stor variasjon. Tilpasset opplæring, og tilrettelagt aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne som tema, er integrert i ulike typer kurs, men noen har også egne kurs, andre igjen har nettopp startet arbeidet med utdanning.

Flere forbund nevner at rekruttering er et stort problem, at det er vanskelig å få kontakt og nå ut med informasjon.

Enkelte forbund påpekte i intervjuet at det var en stor utfordring å få lagene til å ta ansvar når det gjaldt integrering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Alle idrettskretsene er klare på at aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne er et område hvor særrettene nå skal ha mer ansvar, og at dette dermed påvirker idrettskretsen sitt arbeid og prioriteringer i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne. Det er imidlertid svært stor forskjell mellom de seks idrettskretsene i hvordan og hvor mye de arbeider på dette området.

Mange av lagene nevner utfordringer knyttet til engasjement og kompetanse hos trenere og støttepersonell, mens økonomi sjeldent blir nevnt som en begrensning for aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Felles for mange av tiltakene og prosjektene er at de er et resultat av initiativ utenfra. Få lag har tatt et aktivt initiativ i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne, men mange er positivt innstilt og sier at hvis/ når de får en henvendelse, vil de prøve å legge til rette for det. Imidlertid fins det også eksempler på de som er negativt innstilt og som kun ser problemer og begrensninger.

Et generelt inntrykk er at i mange av lagene som har aktive med nedsatt funksjonsevne gjelder dette først og fremst barn, og mye tyder på at tilrettelegging og inkludering oppfattes som vanskeligere for eldre utøvere.

Resultatene viser også at de tre utfordringene som ble skissert i evalueringsrapporten om integreringsprosessen i 2003 fremdeles er aktuelle. Ikke minst gjelder dette at det må utvikles bedre organisatoriske løsninger og punktet om vei valg, dvs. om integreringsprosessen skal baseres på systematisk kompetanseoppbygning eller tilfeldig frivillig kompetanse.

Tiltaksforslag - 7. Forebygging av hets og trakassering i idretten

Funn	Tiltak	Addressat
Ikke alle særforbund har skriftlige etiske retningslinjer og de som eksisterer er først og fremst knyttet til doping og alkohol	- Innføring av skriftlige etiske retningslinjer for alle særforbund som uttrykker nulltoleranse ovenfor alle former for rasisme, trakassering og hets - Bevisstgjøring om hva som menes med trakassering, hets, og rasisme	NIF Særforbund
Mange har ikke etiske retningslinjer for landlagstrenerne	- Trenerne bør skrive under på etiske retningslinjer	NIF Særforbund Idrettslag
Kjennskap til NIF's retningslinjer når det gjelder seksuell trakassering på særforbunds og krets nivå, men ikke så mye om innholdet i disse. Mindre kjennskap lengre ned i organisasjonen.	Bevisstgjøring på alle nivå, ikke bare i relasjon til trenere og ledere, men også til de aktive	NIF Særforbund Idrettskrets
Mange særforbund har ingen retningslinjer og prosedyrer for hvordan håndtere trakassering/hets	- Utvikling av retningslinjer, klare prosedyrer, oppfølging og klar ansvarsfordeling - Tydeliggjøring av sanksjoner mot de som bryter retningslinjene	NIF Særforbund
Likestilling, mangfold og diskriminering/trakassering som tematikk er lite inne i leder-, trener-, og dommerutdanning	Integrere likestilling, mangfold og diskriminering/trakassering som del av leder-, trener- og dommeropplæring	NIF Særforbund
Lite fokus på homohets	- Gjøre tiltaket <i>Idretten mot homohets bedre</i> kjent - Temaet må inn i trener- og lederutdanning - Bidra til større åpenhet om seksuell orientering	NIF Særforbund Idrettslag
Ingen forbud mot seksuell kontakt mellom trenere og utøvere	Innføring av forbud mot seksuell kontakt mellom trenere og utøvere	NIF
Behov for bevisstgjøring blant utøvere	Opplæring for utøvere om likestilling, mangfold, diskriminering og trakassering	NIF Særforbund

7. Forebygging av hets og trakassering i idretten

Det siste spørsmålet som ble stilt i innledningen var: I hvilken grad arbeides det på ulike organisasjonsnivå med forebygging av trakassering, spesielt i forhold til seksuell trakassering, homofobi og rasisme. Dette kapitlet presenterer svar på dette spørsmålet. Kapitlet er delt inn i disse tre formene for trakassering. I tillegg kartla vi også om særforbundene og lagene hadde etiske retningslinjer for sin virksomhet, da dette også kan betraktes som forebygging av trakassering. Resultatene fra samtalen rundt dette tema presenteres til slutt i kapitlet.

7.1 Seksuell trakassering

I 2000 ble det lagt frem en undersøkelse blant kvinnelige eliteidrettsutøvere som viste at 28 % av utøverne hadde opplevd en eller flere former for seksuell trakassering⁷⁷. På bakgrunn av denne undersøkelsen vedtok idrettsstyret i juni samme år en informasjonsbrosjyre med tittelen *Retningslinjer for Seksuell Trakassering i idretten*. To år senere fikk *Likestillingsloven* en ny paragraf om kjønns- og seksuell trakassering, hvor det heter at trakassering på grunn av kjønn og seksuell trakassering ikke er tillatt:

Med trakassering på grunn av kjønn menes uønsket atferd som er knyttet til en persons kjønn og som virker eller har til formål å krenke en annens verdighet. Med seksuell trakassering menes uønsket seksuell oppmerksomhet som er plagsom for den oppmerksomheten rammer, samt at Arbeidsgiver og ledelsen i organisasjoner eller utdanningsinstitusjoner har ansvar for å forebygge og å søke å hindre at trakassering i strid med bestemmelser i denne loven skjer innenfor sitt ansvarsområde⁷⁸.

Krav om politiattest

Det er glidende overganger fra trakassering til overgrep, og media har de senere årene referert til trenere og andre personer i idrettsmiljøet som er blitt dømt for overgrep mot barn og unge. Flere av disse tilfellene har vært overgrep mot gutter. Mens datainnsamlingen til denne undersøkelsen

pågikk, vedtok Idrettsstyret (mars 2008) at det i hele norsk idrett skal kreves politiattest for alle som skal utføre oppgaver som i vesentlig grad innebærer et tillits- eller ansvarsforhold overfor mindreårige. Kravet om politiattest skal tre i kraft 1. januar 2009. Idrettsstyret har tatt denne beslutningen for å sikre at alle mindreårige og mennesker med nedsatt funksjonsevne i norsk idrett, får lik rett til lik beskyttelse. For idrettsstyret er det et overordnet ønske at norsk idrett skal være et trygt sted å være for alle⁷⁹.

Retningslinjer fra IOC og NIF

I februar 2007 vedtok den Internasjonale Olympiske Komité (IOC) retningslinjer om forebygging av seksuell trakassering og overgrep i idretten, med anbefalinger til nasjonale olympiske komitéer. Disse har ikke blitt lagt ut på NIFs hjemmeside, og var følgelig ikke kjent verken i særforbundene eller idrettslagene når intervjuene ble gjennomført.

Nesten alle særforbund hadde derimot kjennskap til NIFs retningslinjer i den forstand at de visste om dem, men de hadde lite kunnskap om innholdet.

Kun ett særforbund hadde spredt det videre i organisasjonen ved å legge retningslinjene ut på særforbundets egne nettsider. De fleste særforbund har ikke spesielle retningslinjer og/eller prosedyrer for behandling av anklager om kjønns- og seksuell trakassering.

Temaet har imidlertid blitt tatt opp på kongresser eller møter i internasjonale særforbund, hvor norske representanter har vært til stede. Noen nevner at slike saker vil bli håndtert i henhold til NIFs lov. Fotballforbundet er det eneste forbundet som har en varslingstelefon:

... vi har en varslingstelefon for folk som føler seg utsatt for noen form for diskriminering; herunder rasisme. Så vi har etablert strukturer på det og vi er veldig tydelige på det [...] vi er veldig tydelige på at den fins, men det er klart at en hver form for trakassering ønsker vi å ha varsel på [...] Altså vi har en forvaltningsavdeling, som håndterer alle forvaltnings saker for fotball. Og der har vi i fotballen et system med en delegat, hvor det foreligger rapport fra en delegat, som vil danne grunnlaget for at vi tar tak i en sak, hvis den varsles inn. Da vil jo partene bli bedt om skriftlig forklaring, veldig detaljerte bestemmelser i lovene våre. I tillegg har jo kretsene den rollen at de har ansvaret for alle kampene på breddesida. At de skal ta tak og ettergå en sak og så er det jo et sanksjonsreglement som er detaljert og med sanksjoner dersom det er oppfatta at det er noe brudd på det. Så det ligger veldig klare strukturer på det.

FUNN: Nesten alle særforbund hadde derimot kjennskap til NIFs retningslinjer i den forstand at de visste om dem, men de hadde lite kunnskap om innholdet.

Også et annet forbund har et eget sanksjonsreglement, men basert på erfaringer med en overgrepssak påpekes det at slike saker bør håndteres av NIF sentralt:

... ja, men vi er bevisst det der, det er jo ikke noe tilfeldighet at vi både har laget til et sanksjonsreglement som regulerer hvis sånne ting skal skje og at vi ønsker å dra i gang en sånn smil og stil kampanje, altså du skal spille med et smil, du skal vinne med stil, du skal tape med stil. Det er jo det vi ønsker å påvirke. Så får vi nå se hvordan vi bygger opp den kampanjen da, det jobber vi med nå. [...] Ja, det er NIF sin lov som styrer det der. Ja, og det er jo sånn at ting som angår egen idrett er det jo vi som har [...] jurisdiksjon, er det som det heter så fint? Det er vi som skal felle dom, ting som angår egen idrett. Og etter den saken der, så ble det jo tatt opp i forhold til NIF om ikke sånne saker automatisk skulle overlates til NIF og NIF sitt domsutvalg fordi at de har høyere kompetanse. Eller, de har i alle fall mer erfaring og kan da se på saker som kan skape presedens i forhold til andre saker. Vi har fått to sånne saker i løpet av de siste 10 årene, hvor av den ene er politietterforsket og den er da helt uproblematisk, og den andre saken er problematisk for oss fordi det krever mye ressurser og gjør alt det her, kall det etterforskningsarbeidet da, med all mulig respekt, det er ikke det som det er snakk om, men sånne saker burde vært overlatt automatisk til NIF etter at et forbundsstyre, uansett forbund, har sagt at her har vi en sak, her er de bevisene som er fremlagt, saken oversendes til NIF sitt domsutvalg og de må ta saken. Det tror jeg er mer ryddig.

Et annet forbund som har hatt en overgrepssak reflekterer over at man kanskje er naive i forhold til at seksuell trakassering og overgrep kan skje i idretten:

Men det er klart at, jeg tro nok at vi, i alle fall hvis jeg snakker for meg selv, så er vi ganske naive i forhold til sånt, vi tror ikke at det skjer, så det var jo på sett og vis en vekker. Det vil jeg si.

Ingen saker, men behov for å være forberedt?

Flere forbund så ikke behovet for å ta opp dette temaet, heller ikke i forhold til rutiner og regelverk, fordi man aldri hadde hatt noen saker:

... det har jo vært vurdert seriøst sånn å se på, er det aktuelt å ta det opp i det hele tatt. Og hvis det ikke er noe aktuelt, så er det ikke noe å lage noe problem ut av det, det er vel det som har vært konklusjonen.

Sitatet illustrerer en holdning som har vært vanlig også i andre land, i den forstand at det ofte må en overgrepssak til før idretten har tatt initiativ til å lage rutiner og retningslinjer om forebygging på dette området. Men noen mente at man kanskje burde være føre var:

FUNN: Kretsene har god kjennskap til de sentrale retningslinjene, men har i varierende grad engasjert seg når det gjelder forebygging, men enkelte har hatt både bekymringsmeldinger og saker som har vært behandlet i det sivile rettsapparatet.

... jeg kan ikke huske en eneste sak hvor dette har vært tema i det hele tatt. Det betyr ikke at det problemet ikke er i vår idrett, sannsynligvis er det der, i den grad det er et problem. Vi har altså ikke fått den type saker opp i dagen enda, men det er klart at du gir meg jo en påminning om at dette bør vi kanskje være i forkant av, slik at den dagen det skjer, for det skjer nok, så på en måte vet vi hva vi bør og skal gjøre.

... egentlig så tror jeg vi må sette det litt på dagsorden igjen, for som du sier, så plutselig har du en sak, og jeg føler ikke vi har gode nok retningslinjer i forhold til det, så [...] men det har ikke vært en problemstilling, i hvert fall ikke de 5 årene som vi har, som jeg har vært her, så har vi ikke hatt noen sånne saker.

Når det gjelder innhold i trener- og lederutdanningen svarer de fleste særforbund at dette er et tema som ikke tas opp, men et par forbund har diskutert temaet på trenerseminarer:

FUNN: Av det foregående framgår det at forbund som har hatt saker er mer opptatt av temaet enn de som ikke har hatt befatning med denne problematikken. Dette gjenspeiles også i intervju med idrettskretsene:

På trenerseminar nå i helgen var vi inne på hva du gjør når du kommuniserer med unge jenter. Du skal for eksempel spørre før du tar på dem. [...] da lærte vi lissom at jeg skal spørre om det er greit at jeg tar på deg. Det har ikke jeg tenkt på.

Kretsene har god kjennskap til de sentrale retningslinjene, men har i varierende grad engasjert seg når det gjelder forebygging, men enkelte har hatt både bekymringsmeldinger og saker som har vært behandlet i det sivile rettsapparatet.

Flere av idrettskretsene driver imidlertid informasjonsvirksomhet i forhold til de sentrale retningslinjene:

Vi driver jo hele tiden med litt sånn forebyggende informasjon når det gjelder sånne ting. Det tas opp under verdi, det som går på verdier, når vi har noen samlinger. Vi har hatt noen sånne verdiseminar hvert år i flere år nå. Og da går det jo mye på slike ting. Så det blir tatt vare på i slike sammenhenger altså, men ikke noe, vi har ikke lagt noe sånn konkret på det, men det er jo en viktig, det er jo en viktig del av idretten. [...] Altså, vi vil vel antageligvis samarbeide med NIF i slike saker hvis vi får det på bordet.

En annen idrettskrets påpeker at det er nok ikke særlig godt kjent ute i lagene, og at det kan ha sammenheng med høy frekvens av turnover, og slik sett er det en stor utfordring å få frem informasjon.

Av det foregående framgår det at forbund som har hatt saker er mer opptatt av temaet enn de som ikke har hatt befatning med denne problematikken. Dette gjenspeiles også i intervju med idrettskretsene:

... vi har hatt noen saker de siste åra som gjør at vi har kjempefokus på det, og har tatt i bruk retningslinjene og vi har også, vi har kjørt saker i idretts- og statsutvalg på det, eller altså en sak som havna inn der, en annen som ble vurdert. Så akkurat på det der så har vi kjempefokus [...] Jeg tror at det er mer bekymringsmeldinger rundt det. Ja, samtidig så opplever jeg at det kan bli litt for enkelt å snakke om en politiattest, for at det handler egentlig om å vite hvem du bruker, da. Altså, idretten må faktisk lære seg å sjekke referanser, den må ha intervjuer, altså, stille arbeidstakerkrav som det blir gjort om en ansatt, ikke bare være sjeleglad for at den skal være trener.

Kunnskap om retningslinjene om seksuell trakassering har ikke på samme måte nedfelt seg på grasrota i organisasjonen. Over halvparten av lagene har ikke hørt om NIFs retningslinjer, ingen lag har klare retningslinjer eller rutiner for håndtering av seksuell trakassering:

... jeg har tenkt," har vi nå kontroll på sånne ting hvis vi hadde kommet opp i en sånn situasjon", og det føler jeg egentlig at vi ikke har [...] vi er ikke rustet til en sånn sak, jeg vet ikke hvordan vi skulle taklet det altså.

Et lag har rutiner på at lederen skal få beskjed om ting som skjer, og at han/hun tar avgjørelsen om hvordan dette følges opp. Flere idrettslag har hatt episoder knyttet til treneres språkbruk, men dette har da vært tatt opp direkte med den/de det gjelder. Et par lag har tiltak for å løse situasjoner knyttet til trakassering: Et lag har et disiplinærutvalg hvor slike saker håndteres, og et annet har skriftlig nedfelt "Rutiner med konflikter":

Vi hadde også en sak i forbindelse med Norway Cup turneringen som går litt på det som jeg sier, men er et spørsmål om hvor hardt man skal gå ut, fordi at mange ganger er jentene veldig skyldtynget. Men det viser seg som oftest at mange saker er løst bare med at man tar dem opp og får dem diskutert. Og lar foreldrene få komme med sitt syn i det.

Ingen av klubbene har registrert noen saker de selv vil definere som alvorlig seksuell trakassering. Et lag har opplevd seksualisert kommentarer mot jenter fra publikum, men ikke fra andre aktive.

7.2 Homofobi

Heidi Eng forsvarte i 2003 sin doktorgrad *Sporting Sexuality: Doing Sex and Sexuality in a Norwegian Sport Context*, ved Norges idrettshøgskole. Gjennom intervju med lesbiske, homofile og bifile personer i idretten avdekket Eng at de fleste fant det umulig å være åpne om sin seksuelle orientering og samtidig ha en idrettskarriere, da de opplevde idrettsmiljøet som svært homofobisk. Inntil nylig har det heller ikke vært noen åpne mannlige homofile toppidrettsutøvere, og idretten har også i media blitt kritisert både for å være homofobisk og for ikke å ha villet ta tak i problemet.

FUNN: Homohets er ikke noe som tas opp i utdanningene.

Med Idretten Mot Homohets

I mai 2007 startet Norges Idrettsforbund prosjektet *Med Idretten Mot Homohets* i samarbeid med Norsk Folkehjelp og Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH). Målet er å utvikle toleranse, forståelse og skape erkjennelse av menneskers likeverd for å unngå diskriminering, trakassering og hets. Prosjektet skal forebygge og bekjempe diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, lokalt, regionalt og nasjonalt i samfunnet, gjennom å forebygge og bekjempe homohets og homofobi i organisert idrett. At det er nødvendig, viser blant annet følgende sitat fra et særforbund: ... *men jeg tror vel at gjennomgangstonen for menn i manngarderoben, den er ganske røff på de områdene*. Et av forbundene som ble intervjuet hadde hatt en seanse med prosjektet *Med Idretten Mot Homohets*, og uttaler følgende:

Nei, men vi tenker at det er ikke noe å sette fokus på det, for jeg og alle tenker at det er ikke noe vi har i [...] men samtidig så kan vi ikke si at det ikke er det, at noen opplever det slik på trening og i garderoben så vi vet ikke, så det burde kanskje være en del av trenerutdanningen. Så det tror jeg nok at vi må ta mer tak i. Vi hadde jo en sånn seanse her med homohets på et forum for ikke så alt for lenge siden, og da gikk det nok opp for noen, i alle fall for meg, at det kan være et problem utenom at vi i administrasjonen vet noe, så vi vet ikke [...] Og slik er det vel med mange, at det gjelder kanskje i fotball men ikke hos oss. Det er typisk med slike stereotypier som også kan tilsløre forestillinger kanskje ...

Når det gjelder trener- og lederutdanning er dette forbundet representativt for de fleste. Homohets er ikke noe som tas opp i utdanningene. Men Hordaland Idrettskrets og Bergen Kommune har lagt temaet inn i sine handlingsplaner, og kretsen er positiv til å stille opp i

debatter rundt homofobi og homohets: *Så får vi henvendelser, så har vi alltid klart å stille opp.* Idrettskretsene visste om prosjektet, men utviste ulik kunnskap, refleksjoner og engasjement rundt det:

Altså, vi registrerer det som skjer, og så stopper vi der for det er liksom ikke veldig tett rundt oss – utfordringer rundt det. De er sikkert det, men hvor store dem er, det vet vi ingen ting om. For det har liksom ikke dukket opp noen sak, eller saker som har aktualisert det.

Sitatet illustrerer den samme holdningen som for seksuell trakassering, dvs at man skal vente med å foreta seg noe inntil man har en sak. Det neste sitatet indikerer derimot et ønske om at man burde ta dette opp fordi dersom man ikke skaper mer åpenhet kan dette ha konsekvenser for rekruttering og frafall.

Jeg vet jo at det ble ansatt en, at det er litt søkelys på det for det er jo mange som mener at idretten ikke har tatt det ansvaret de burde i forhold til det med homoseksuelle utøvere. Altså, det er jo klart at vi har jo også homofile utøvere ... Men vi har jo ikke hatt noen saker hvor dette har vært belyst da. Og det er klart at det er et område som, holdt på å si, på en måte har vært en ikke-sak i idretten altså. Ja, og det er klart at for idretten så er det jo også, så bør vi jo kanskje ta det opp fordi at det er jo helt sikkert utøvere som slutter fordi at man ikke finner seg til rette i organisasjonen fordi at man ikke har tatt det opp, eller at man ikke har hatt noe syn på saken i det hele tatt altså. Så jeg vet jo at man, at idretten er sånn machokultur og at dette ikke er arenaen for at det tas opp og at man på den måten mister gode utøvere som ikke finner seg til rette i organisasjonen. Så det er klart det, at man nå har ansatt en person og setter søkelyset på det, det er jo kanskje på sin plass. Altså, man har jo gjort det innenfor religiøse organisasjoner, på godt og vondt da, og innenfor politiske organisasjoner – mens idretten på mange måter har ikke hatt det som noen temasak før i det siste altså. Så at vi kommer etter på det området så, det sees vel på som både positivt og naturlig.

Andre kretser opplever dette annerledes:

Det ... for en idrettskrets må jeg kanskje si det slik at det er en sak som, og et prosjekt som overhodet ikke har vært frontet, verken spesielt mot idrettskretser eller mot klubber. Det er et prosjekt som jeg har følelsen av er spesielt rettet mot særforbundene. Og da aktivitetslinjer.

Det var kun ett lag som hadde planer om retningslinjer knyttet til homofobi, og som arbeider med å skape åpenhet rundt homofile og lesbiske:

Men det er jo kommet som et helt nytt strategipunkt i vår kommune, kommunestyret har vedtatt at [...] altså å skape åpenhet for at homofile og lesbiske skal få oppleve en trygg tilværelse i kommunen. Og det kom nå over juletid. Det vil jo måtte forankres videre i organisasjonsarbeidet, for det er kommunens viktigste trivselsfaktor for at folk blir boende. Noen sier at barnehage er det viktigste, men du treffer ikke sambyggingene i barnehagen. I dag treffer du dem på fritida på dugnad og ...

FUNN: Prosjektet *Med Idretten Mot Homohets* var lite kjent på grasrota våren 2008 da lagsintervjuene ble foretatt.

Prosjektet *Med Idretten Mot Homohets* var lite kjent på grasrota våren 2008 da lagsintervjuene ble foretatt.

Kun to idrettslag kjente til NIFs arbeid på dette område, mens tre lag oppgir at de har åpne homofile/og eller lesbiske utøvere, uten at det har vært noe problem. Representant for en av klubbene har følgende refleksjoner rundt åpenhet knyttet til homofili:

FUNN: Det generelle bilde som danner seg uavhengig av nivå i organisasjonen er derfor at det er lite åpenhet rundt homofili og at det gjøres relativt lite for å forebygge homohets.

... hvis en 14, 15, 16, 17 åring hadde gått ut og sagt at vedkomne var homofil den ene eller den andre veien og gjort dette kjent både i klubb og gruppe og skole og i det hele tatt, så tror jeg nok at man hadde vært nødt til å ta en runde på det. Og tatt en runde på hvordan, hvilke verdier skal vi formidle nedover til utøvere i klubben, ikke minst. For det er jo der vedkomne befinner deg. Så, men som sagt, det har ikke vært noe. Det er nok sikkert mange homofile i norsk idrett, men dessverre vil jeg jo si nå da, så lever dem relativt skjult.

Igjen kommer det til syne en holdning om at det er først når det er "en sak" at man vil ta dette opp, men ikke ellers.

Det generelle bilde som danner seg uavhengig av nivå i organisasjonen er derfor at det er lite åpenhet rundt homofili og at det gjøres relativt lite for å forebygge homohets.

7.3 Rasisme

Vedrørende forebygging av rasisme, er det store variasjoner særforbundene imellom. Noen jobber veldig aktivt med dette, mens for andre har det aldri vært noe tema. Måten temaet tas opp, er i forhold til holdninger og verdier generelt, ofte i forbindelse med fair play. Som eget tema synes det sjeldent å være tatt opp i trener- og lederutdanningen.

Shut up and Play

Basketballforbundet har et opplegg som kalles *Shut up and Play* for å forhindre *trash talking* (når spillerne verbalt håner og psyker ut hverandre i spillsituasjon). Dette prosjektet er finansiert med midler fra Helse og Rehabilitering. Det er en verdi- og holdningskapende kampanje med følgende motto: *Basket er inkluderende, Basketspillere viser respekt og Basketspillere har stil*⁸⁰. Basket er en idrett med flere aktive med ikke-vestlig etnisk bakgrunn, og forbundet uttaler:

Jeg liker å kalle oss en fargerik idrett, men det koster. Jeg kjenner masse klubbledere øst i Oslo som nesten sliter seg ut for i det hele tatt få det til å gå rundt, for det er stadig småkonflikter, stadig kniving, og så videre. Og det gjenspeiler seg til en viss grad oppover, på våre landslag er det ikke lenger bare Nils og Per og Pål som spiller, det er like mange som heter Mustafa, Ali og som er nordmenn og er glitrende spillere, men det er et eller annet der som vi stadig må jobbe med. Men heldigvis på landslagsnivå så går det veldig bra. Det er veldig sjeldent vi har, jeg kan ikke huske en gang at vi har hatt noen konflikter innad i en landslagstropp for eksempel på grunn av etnisitet.

Fargerik Fotball

Fargerik Fotball er navnet på fotballforbundets anti-rasistiske arbeid, hvor målet er å synliggjøre forbundets arbeid på dette området, samt å inkludere flere barn, ungdommer og voksne med flerkulturell bakgrunn i fotballen. *Fargerik Fotball* ble startet av Vålerenga Fotball i forbindelse med prosjektet *Vålerenga Mot Rasisme*, og har siden spredt seg til hele landet. Fra 2001 har *Fargerik Fotball* vært fotballforbundet sitt ansvar. Turneringen ble første gang arrangert i 1996, i 2006 deltok mer enn 30 klubber med mer enn 6000 deltakere til sammen. I infobrosjyren om *Fargerik Fotball* beskrives tiltaket slik:

Kampen mot vold og rasisme i samfunnet er en av de viktigste kampene vi kjemper for våre barn. Og kampen blir ikke mindre viktig i årene som kommer. Derfor er Fargerik Fotball en unik turnering. Fargerik Fotball inviterer barn, foreldre, lærere og frivillige til en fotballfest, uten at etnisk eller kulturell opprinnelse spiller noen rolle. Vi kler oss ut, lager heiarop,

FUNN: Vedrørende forebygging av rasisme, er det store variasjoner særforbundene imellom. Noen jobber veldig aktivt med dette, mens for andre har det aldri vært noe tema. Måten temaet tas opp, er i forhold til holdninger og verdier generelt, ofte i forbindelse med fair play. Som eget tema synes det sjeldent å være tatt opp i trener- og lederutdanningen.

FUNN: Blant idrettslagene som ble intervjuet har nesten ingen lag verken opplevd rasisme eller er forberedt på å håndtere det hvis slikt skulle oppstå.

finner på rare lagnavn og ellers alt annet vi måtte komme på for å skape en morsom ramme rundt dagen. For selv om temaet vold og rasisme er alvorlig, er det viktig å huske at Fargerik Fotball først og fremst er lek. Fargerik Fotball er et satsningsområde i Norges Fotballforbund. Målet er å legge til rette for idrettsglede, samhold og fellesskap for å forebygge usunn konkurranse som ekskluderer barn som ønsker å ha det gøy med fotball. Nå ønsker vi at også resten av landet skal delta i denne uhøytidelige markeringen mot vold og rasisme på sin egen måte.⁸¹

Idrettskretsene som ble intervjuet synes ikke å arbeide spesielt med forebygging på dette området. Flere påpeker at når de har hatt saker, så har særvidretten selv grepet tak dem, og kretsen har ikke sett behovet for å gå inn. Flere av kretsene har hatt saker fra fotball, men dette har blitt ordnet opp i av fotballens egne organer.

Blant idrettslagene som ble intervjuet har nesten ingen lag verken opplevd rasisme eller er forberedt på å håndtere det hvis slikt skulle oppstå.

Manglende forekomst av rasistiske hendelser er ofte lagenes forklaring på hvorfor det ikke er utarbeidet noen retningslinjer eller klare tiltak for håndtering av rasisme, det har så langt ikke vært behov for det. En klubb har imidlertid en holdningsavtale som er kalt *Klar Tale*

FUNN: Alle særforbundene har etiske retningslinjer, skrevne eller uskrevne, knyttet til alkohol og doping.

... holdningsavtalen der forteller noe om hvordan vi skal oppføre oss mot hverandre [...] vi aksepterer selvfølgelig ikke rasisme på noe som helst ... altså, det er uaktuelt. For rasisme er jo aktuelt [...] vi tar det opp hvis vi tror at det kan være det som ligger til grunn altså.

En klubb forteller om rasistiske holdninger blant foreldre som et større problem enn blant sine utøvere:

For jeg fikk en telefon en dag fra en norsk mor som hadde reagert på "disse her" som hun kalte de. Så hun lurte på om ikke det gikk an å ha en egen trening for dem. Og da ble jo jeg litt provosert og så sa jeg "Ja, hvorfor det?". "Nei fordi de blir lissom mange" unnskyldte hun seg. Ja men det klarer vi jo å hankses med, sa jeg. Nei for det hadde nok vært bedre om det hadde vært en egen trening. Men så sier jeg "Da kan kanskje du ta på deg å ha den jobben da, å være trener for de for det at vi er to trenere og vi er nødt til å være to. Og hvis du kan stille som trener så kan vi kanskje se om vi kan gjøre noe". Jeg viste jo at det ikke ville gå, ikke sant. Nei det kunne ikke hun. Så sa jeg at hvis det er problemer for dine barn, eller for deg; så får du bare la være å komme sa jeg.

7.4 Etske retningslinjer

Alle særforbundene har etiske retningslinjer, skrevne eller uskrevne, knyttet til alkohol og doping.

Hvordan reglementet sanksjoneres varierer noe. Doping er som regel en del av konkurransereglementet og her er det nulltoleranse. I tillegg har både Norges Hundekjøringsforbund og Norges Rytterforbund retningslinjer knyttet til doping av dyr.

I tillegg til noen av de kampanjene som er nevnt tidligere, foregår det en rekke holdningsskapende tiltak i norsk idrett⁸².

I det følgende omtales noen av kampanjene som kan være forebyggende i forhold til ulike typer av trakassering:

7.4.1 Retningslinjer for oppførsel

Fotballforbundet har en kampanje om *Fair Play* som retter seg mot alle som er involvert i fotball⁸³.

Trenernes og spillernes holdninger til medspillere, motspillere og ikke minst dommere, må preges av respekt og forståelse i alle sammenhenger. Alle tilknyttet toppfotballen må være seg sitt ansvar bevisst som forbilder for barn og ungdom. Alle har også et ansvar for å endre og/eller påvirke holdninger der en opplever episoder preget av manglende respekt og toleranse.

En del av *Fair Play* omfatter foreldrevettregler, som retter fokus mot foresatte og deres atferd knyttet til egne og andres barn i kampsituasjon.

Ishockeyforbundet har utarbeidet retningslinjer for oppførsel på landslaget, som gjennomgås første gang spillerne er involvert i landslagsvirksomhet, men påpeker at;

Arbeidet med å få forankret gode holdninger er en kontinuerlig prosess, som må pågå i alle ledd i organisasjonen. Vi synes at det begynner å hjelpe på mange plan, men det er særlig de som driver rundt de aldersbestemte klassene som må få gjennomslag. I dette arbeidet ligger mye ugjort og spesielt må fokus settes på trenere og øvrig ledelse. Det er de som har den største påvirkningsmuligheten både overfor spillere og foreldre. Det er utarbeidet et opplegg i holdningsarbeid, som klubbene skal kjøre før sesongstart i sine lag.

Tennisforbundet har trykket opp plakater om oppførsel og holdninger på og utenfor tennisbanen som sendes ut til alle klubbene. Norges Volleyballforbunds representant forteller at de benytter seg av to regelverk. Det ene er retningslinjer ved representasjon, og i tillegg har de

FUNN: I tillegg til noen av de kampanjene som er nevnt tidligere, foregår det en rekke holdningsskapende tiltak i norsk idrett⁸².

FUNN: Idrettslagsintervjuene avdekket at det foregår mye holdningsskapende arbeid i lagene. Godt over halvparten av lagene har nedfelte og/eller klare holdninger knyttet til etiske retningslinjer.

FUNN: Noen lag har retningslinjer som fokuserer på utøvere, andre fokuserer på trenere og andre igjen retter fokuset mot kommunikasjon trenere og utøvere imellom. Enkelte lag har også mer generelle retningslinjer som er gjeldene for klubben som helhet.

etiske retningslinjer, med et eget sanksjonsreglement, som gjelder for hele organisasjonen:

Men det er for norsk volleyball. Der er det beskrevet, ja, rett og slett en sanksjon, vi kaller det nok sanksjonsreglementet, på hvordan vi kan gå inn ved [...] Ja, rasisme for eksempel, trakassering, altså, trakassering i forhold til seksuell legning og så videre og så videre.

Idrettslagsintervjuene avdekket at det foregår mye holdningskapende arbeid i lagene. Godt over halvparten av lagene har nedfelte og/eller klare holdninger knyttet til etiske retningslinjer.

Resterende lag henviser til generell folkeskikk og de aller fleste lagene som ikke har klare etiske retningslinjer, gir uttrykk for holdninger og meninger som kan tolkes i retning av etiske retningslinjer.

Noen lag har retningslinjer som fokuserer på utøvere, andre fokuserer på trenere og andre igjen retter fokuset mot kommunikasjon trenere og utøvere imellom. Enkelte lag har også mer generelle retningslinjer som er gjeldene for klubben som helhet.

Fem lag har etisk kontrakt

Av alle de 39 idrettslagene vi intervjuet er det bare fem lag der utøvere og/eller trenere undertegner en etisk kontrakt. De har allikevel svært ulike innfallsvinkler. Her er et lag som har generelle retningslinjer som gjelder for alle medlemmer av klubben:

Ja. Vi har en, alle som deltar, i tillegg til å betale sin medlemskontingent og ordne forholdet sitt økonomisk og sånn til klubben, så skriver de under på et skjema eller et skriv hvor vi har listet opp en del som jeg vil kalle for etiske retningslinjer. Det er hvordan man oppfører seg i forhold til andre og ja, hvordan man skal opptre både på banen og utenfor banen. Ja, så det vil jeg jo si at vi har, etiske retningslinjer [...] Det er likt uansett om du er utøver på 7 år eller om du er en leder på 50.

Et annet lag har sett det nødvendig å utarbeide klare holdninger og etiske retningslinjer på grunn av at de har mange utøvere med spesielle behov. Utøvernes spesielle behov blir knyttet til alt fra spisevegringer, mobbing, til foreldres økonomi:

På mitt parti er det veldig mange med sånne veldig spesielle behov. Og da er det veldig viktig, vi har for eksempel en regel på at ingen på de her partiene hvor alle skal få være med, så får man ikke bruke siste motetreningsklær. De får ikke gå på [...] å kjøpe seg treningsklær og ha det på seg her. De får ikke vise navlen, de får ikke begynne med singlet og sånn her, det

skal være treningsklær som er behagelig å trene i og man får ikke være halvnaken når man trener.

Fokus rettes også mot språkbruk, atferd på trening og utøvelse av treningsopplegg som inkluderer og imøtekommer barn med ulike behov eller ulik etnisk opprinnelse. Eksempelvis er det ikke lov med tilskuere på trening. Det er trenerne som sanksjonerer regelverket og må derfor selv undertegne en etisk kontrakt med klubben:

Ja, vi har en ganske sånn lang kontrakt som de må signere og der er vi enda strengere på det med klær og sånn, at ikke vi på en måte skal være noe sånn, skape et eller annet sånn image at unger bruker masse penger på klær og sånn. Det er vi veldig nøye på, med trenerne. Derfor har vi også kjøpt sånne fleecejakker som vi kjøper til alle trenerne så de kan bruke. [...] Og så må de skrive under på at de ikke skal bruke sånne klær, og så har vi også en sånn greie om spisevegring som de må skrive under på. At man ikke kaller noen for feit eller tykk eller noe sånn der, fordi at vi har hatt en del med spisevegring

Et annet lag har en holdningskontrakt og jobber mye med holdninger, språkbruk og atferd blant alle utøvere i klubben – uansett alderstinn, og poengterer at dette har å gjøre med trivsel:

Altså klarer vi å gi de spillerne, utøverne og trenerne et visst minimum av etiske regler å forholde seg til, så vil det også smitte på trivselen innad i laget. Og vi ønsker å gi, vi ønsker ikke at noen skal falle ut på grunn av verken mobbing eller den typen ting. Det, kommer vi over den typen, kan ikke egentlig huske at det har vært noe problem fordi at vi har, vi slår ganske hardt ned på det direkte. Vi tar det som regel i starten. Og, ja, særlig språkbruk da på banen, men også dette med småslossing, altså at man. Når vi er i klubbregi så oppfører vi oss. Det, jeg tror det har egentlig en veldig positiv effekt på alle lagene. Det handler om å skape lagfølelse, klubbfølelse, vi-følelse. Det er oss.

Et annet lag opererer med to ulike retningslinjer: En for konkurransedeltagelse (primært utøvere og trenere) og en for stevnedeltagelse (ofte voksne som deltar på festivaler, ikke konkurransepreget). De er ganske like. Retningslinjer for konkurransedeltagelse omhandler alkoholkonsum, atferd, munnbruk og må signeres av både foresatte og utøvere:

... fordi på den ene her så står det blant annet at hvis ikke utøverne innfinner seg i våre retningslinjer, ikke oppfører seg, så kan de bli sendt hjem. På foreldrenes regning.

Foreldre kan tydeligvis være et problem og et lag har sett det nødvendig å innføre holdningsavtaler for å *roe ned rabiate foreldre* som skremmer bort og gjør det vanskelig å rekruttere dommere til laget: ... *det tar vi veldig alvorlig i klubben. Vi har foreldremøter, vi har innført en holdningsavtale som den enkelte spiller skal skrive under på ... og foreldre.*

Resterende lag med nedfelte og/eller klare holdninger knyttet til etiske retningslinjer, har som nevnt ingen etisk kontraktsignering. Følgende idrettslag er et godt eksempel på nettopp dette:

... retningslinjer og samarbeid mellom klubbens utøvere og foreldre har vi. Her går det på klubbens ansvar, utøvers ansvar, foreldres ansvar, det er litt kjøreregler. Og krav til deltakere på samlinger, krav til deltakere i konkurranser, ja, den har vi laget i år. [...] Vi har diskutert om det skal være signering, eller ikke-signering. Vi har valgt at det ikke skal være signering og det er på en måte ment for å regulere forholdet mellom klubb, utøver og foreldre. For vi ser at det er et behov jo større vi blir, at alle blir behandlet likt [...] at alle har de samme rettighetene, alle har de samme forpliktelsene. Og [...] det er noen spilleregler som vi vil at skal være gjennomgående som vi vil at folk skal kjenne til.

De to kampsportklubbene i datasamlingen, har ingen egne nedfelte etiske retningslinjer, men henviser til idrettsgrenens grunnprinsipper. Sitater fra den ene illustrerer dette:

Vi har jo det. [...] det går jo innenfor selve grunnprinsippene [...] Så vi har jo veldig mye der. Altså, det er jo ingen toleranse på mobbing, for eksempel, sant. Og da er det, vi har faktisk kastet ut folk på grunn av det [...] Og det er høflighet og iherdighet og [...] det er prinsippene våre, enkelt og greit. Og det må de følge. Sånn er det.

Begge klubbene er veldig opptatt av at utøverne skal opptre behersket både i treningssituasjon og i samfunnet generelt. De forteller om et *image* utad, knyttet til disiplin og selvkontroll, som kan forstås som en motvekt til samfunnets generelle holdninger knyttet til kampsport og dens utøvere.

7.5 Sammendrag

Svar på spørsmålet om det arbeides med forebygging av seksuell trakassering, er at nesten alle særforbund har kjennskap til NIFs retningslinjer i den forstand at de visste om dem, men de hadde lite kunnskap om innholdet. De fleste særforbund har heller ikke spesielle retningslinjer og/eller prosedyrer for behandling av anklager om kjønns- og seksuell trakassering. Fotballforbundet er det eneste forbundet som har en varslingstelefon. Det virker heller ikke som om temaet tas opp i trener- og lederutdanningen.

Også kretsene har god kjennskap til de sentrale retningslinjene, men har i varierende grad engasjert seg når det gjelder forebygging. Kunnskap om retningslinjene om seksuell trakassering har imidlertid ikke nedfelt seg på samme måte på grasrota i organisasjonen, idet over halvparten av lagene ikke har hørt om NIFs retningslinjer. Ingen av lagene hadde klare retningslinjer eller rutiner for håndtering av seksuell trakassering.

Når det gjelder svar på spørsmålet om forebygging av homofobi, synes dette på mange måter å være et ikke-tema i idretten. Homohets er ikke noe som tas opp i utdanningene, men Hordaland idrettskrets og Bergen Kommune har lagt temaet inn i sine handlingsplaner, og kretsen er positiv til å stille opp i debatter om homofobi og homohets.

Prosjektet *Med Idretten Mot Homohets* var lite kjent på grasrota våren 2008 da lagsintervjuene ble foretatt, noe som nok har sammenheng med at prosjektet nettopp hadde startet.

Det generelle bilde, selv om det også her er unntak, uavhengig av nivå i organisasjonen, er at det er lite åpenhet rundt homofili og at det gjøres relativt lite for å forebygge homohets. En holdning om at man vil vente med "å gjøre noe" inntil man har en sak, synes å gjøre seg gjeldene både når det gjelder seksuell trakassering og homofobi.

Vedrørende forebygging av rasisme er det store variasjoner særforbund imellom. Noen jobber veldig aktivt med dette, mens for andre har det

aldri vært noe tema. Måten temaet tas opp, er i forhold til holdninger og verdier generelt, ofte i forbindelse med fair play. Som eget tema synes det sjeldent å være tatt opp i trener- og leder utdanningen.

Blant idrettslagene som ble intervjuet har nesten ingen lag verken opplevd rasisme eller er forberedt på å håndtere det hvis slikt skulle oppstå.

Generelt synes det å være mange flere tiltak når det gjelder å forebygge rasisme enn når det gjelder forebygging av seksuell trakassering og/eller homofobi.

Alle særforbundene har etiske retningslinjer, skrevne eller uskrevne, knyttet til alkohol og doping, men det finner også sted en rekke holdningsskapende tiltak i norsk idrett, ikke minst i lagene. Eksempler på kampanjer i regi av særforbund er *Shut up and Play* (Basketballforbundet) og *Fargerik fotball* (Fotballforbundet).

Godt over halvparten av lagene har nedfelte og/eller klare holdninger knyttet til etiske retningslinjer. Noen lag har retningslinjer som fokuserer på utøvere, andre fokuserer på trenere og andre igjen retter fokuset mot kommunikasjon trenere og utøvere imellom. Enkelte lag har også mer generelle retningslinjer som er gjeldene for klubben som helhet. I mange tilfeller må utøvere og trenere undertegne skriftlige kontrakter.

Flere lag synes å være seg bevisst det samfunnsansvaret som ligger i å arbeide med barn og unge, og at etikk er viktig. Et av lagene uttalte det slik:

... man må drive idrett for de aldersbestemte, for vi er oppdragere. Det er viktig. Vi skal ikke vinne noe verdensmesterskap. Vi er oppdragere i et lokalsamfunn. Vi er den største sosiale institusjonen i kommunen. Det er hvert idrettslag. Det finnes ikke noen større sosial institusjon i en kommune enn idretten. Men vi har ikke, ikke alle får tilskudd etter det. Det er veldig lett å gi penger til kultur, finkultur, til musikk og alle ting, men ikke til oss. Men det er klart, alle anlegg som vi får koster jo penger, så skal du fordele det på hoder, så får vi nok.

Referanseliste

Eidheim (1998). *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Eng, H. (2003). *Sporting sex/uality: doing sex and sexuality in a Norwegian sports context*. Oslo: Norwegian University of Sport and Physical Education. PhD.

Fasting, K. (1984). Idrett – hvilke hindringer møter kvinner. I *Kvinner og Idrett*. Rapport fra likestillingsrådets konferanse 9.5.1984. Oslo: Likestillingsrådet, 7–21.

Fasting, K. & Skou (1994). *Developing equity for women in The Norwegian Confederation of sports*. Oslo: Norwegian Confederation of Sports.

Fasting, K. (1996). *Hvor Går kvinneidretten?* Rapportserie utarbeidet i samarbeid mellom Norges Idrettsforbund og Norges idrettshøgskole

Fasting, K. (1998). Homofobi i toppidretten. I Loland, S. (red) *Toppidrettens pris – En debattbok*. Oslo: Universitetsforlaget, 137–152

Fasting, K. & Sisjord, M. K. (2000). Kjønn og idrett. I Imsen, Gunn (red.): *Kjønn og likestilling i grunnskolen*. Oslo: Gyldendal, 123–135.

Fasting, K. og Sungot-Borgen, J. (2000). *Kvinner, eliteidrett og seksuell trakassering*. Oslo: Olympiatoppen.

Fasting, K. (2003): Small country – big results: Women's football in Norway. *Soccer & Society*, 4 (2/3), 149–161.

Fasting, K (2005): Idrettspolitik og kvinnepolitikk. I Hanstad, D. V. & Goksøyr, M. (red) *Fred er ei det beste – Festskrift Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal, 209–219.

Fasting, K., Roberts, G. & Sisjord, M.K. (2008) *Bullying in youth sport*. Paper presentert på invitert symposium på ECSS konferanse i Estoril, Portugal, 9–13 juli 2008.

Hovden, J. (2000). *Makt, motstand og ambivalens: betydningar av kjønn i idretten*. Tromsø: Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø. PhD.

Hovden, J. (2006): The Gender Order as a Policy Issue in Sport – A study of Norwegian sports organizations. *Nordic Journal of Women's Studies*, 14 (1).

Lov om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven). Barne- og likestillingsdepartementet. Sist endret 01.01.2006

NIF (1985). *Mer idrettslig aktivitet for flere kvinner – Forslag til Handlingsplan 1985 –1987*. Oslo: NIF Idrettslig avdeling

NIF (2003). *Idrettspolitisk dokument 2003–2007*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske komité.

NIF (2007). *Idrettspolitisk dokument 2007–2011*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske komité

NIF (2008a). *Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité – 2008 Lovhefte*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité.

NIF (2008b). *Protokoll fra Idrettstyrets møte nr. 15, 27. august*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité.

NIF (2008c). *Årsrapport 2007*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité.

NIF (2008d). *Innhenting og håndtering av politiattester – Veileder for idrettslag i Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komité.

Norges Friidrettsforbund (2007): *Tingdokumenter Friidrettstinget 2007 Haugesund 24.–25. Mars*. Oslo: Norges Friidrettsforbund.

Norges Fotballforbund (2004). *Norges Fotballforbund Handlingsplan 2004–2007*. Oslo: Norges Fotballforbund.

Norges Fotballforbund (2005a). *Fotballutdanning på 1–2–3 – En oversikt over alle NFFs tilbud*. Oslo: Norges Fotballforbund.

Norges Fotballforbund (2005b). *Fargerik fotball – mer enn en fotballturnering*. Oslo: Norges Fotballforbund.

Norges Fotballforbund (2007). *Norges Fotballforbunds Årsrapport 2006*. Oslo: Norges Fotballforbund.

Norges Golfforbund (2006): *Årsrapport 2006*. Oslo: Norges Golfforbund.

Norges Golfforbund (2006) *Jentegolfprosjektet*. Oslo: Norges Golfforbund.

Norges Kickboxingforbund (2007). *Beretninger og rapporter 2006*. Oslo: Norges Kickboxingforbund.

Norges Klatreforbund (2004). *Norges Klatreforbunds handlingsplan 2004-2006*. Oslo: Norges Klatreforbund.

Norges Klatreforbund (2008): *Rapport – Tingperioden 2006-2008*. Oslo: Norges Klatreforbund.

Norges Tennisforbund (2001): *Å trene jenter*. Oslo: Norges Tennisforbund

Norges Tennisforbund (2006). *Jenter og Tennis prosjekt – Avslutningsrapport*. Oslo: Norges Tennisforbund.

Norges Tennisforbund (2005). *NTFs Handlingsplan 2005-2008*. Oslo: Norges Tennisforbund.

Strandbu, Å (2006): *Idrett, kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjenters møte med norsk idrett*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA Rapport 10/2006.

Strandbu, Å. og Bakken, A. (2007). *Aktiv Oslo-ungdom: en studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA Rapport 2/2007.

Sørensen, M., Kahrs, N., Aamodt, I. L. & Holand Strand, G. (2003). *Evalueringen av integreringsprosessen i norsk idrett*. Rapport 2: 1999-2003: Sammendrag. Oslo: Norges idrettshøgskole.

Ulseth Bakken, A-L. (2007). Mellom tradisjon og nydannelse. Analyser av fysisk aktivitet blant voksne i Norge. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Walseth, K. (2006). *Sport and integration: the experience of young Muslim women*. Oslo: Norwegian School of Sport Sciences. PhD.

Internett:

www.basket.no

<http://www.basket.no/t2.asp?p=40627>

Dato hentet: 5.10.07

www.fotball.no

<http://www.fotball.no/t2.aspx?p=62740&cat=51833>

Dato hentet: 05.10.08

www.golf.no

<http://www.golf.no/wip4/detail.epl?cat=10999>

Dato hentet: 16.10.08

www.handball.no

<http://www.handball.no/p1.asp?p=17234>

Dato hentet: 04.10.08

www.idrett.no
<http://www.idrett.no/t2.aspx?p=75191>
Dato hentet: 14.10.08

www.norgessprekeste.no
www.norgessprekeste.no
Dato hentet: 14.10.08

www.orientering.no
<http://www.orientering.no/tzd.asp?p=66181>
Dato hentet: 05.10.08

Fotnoter

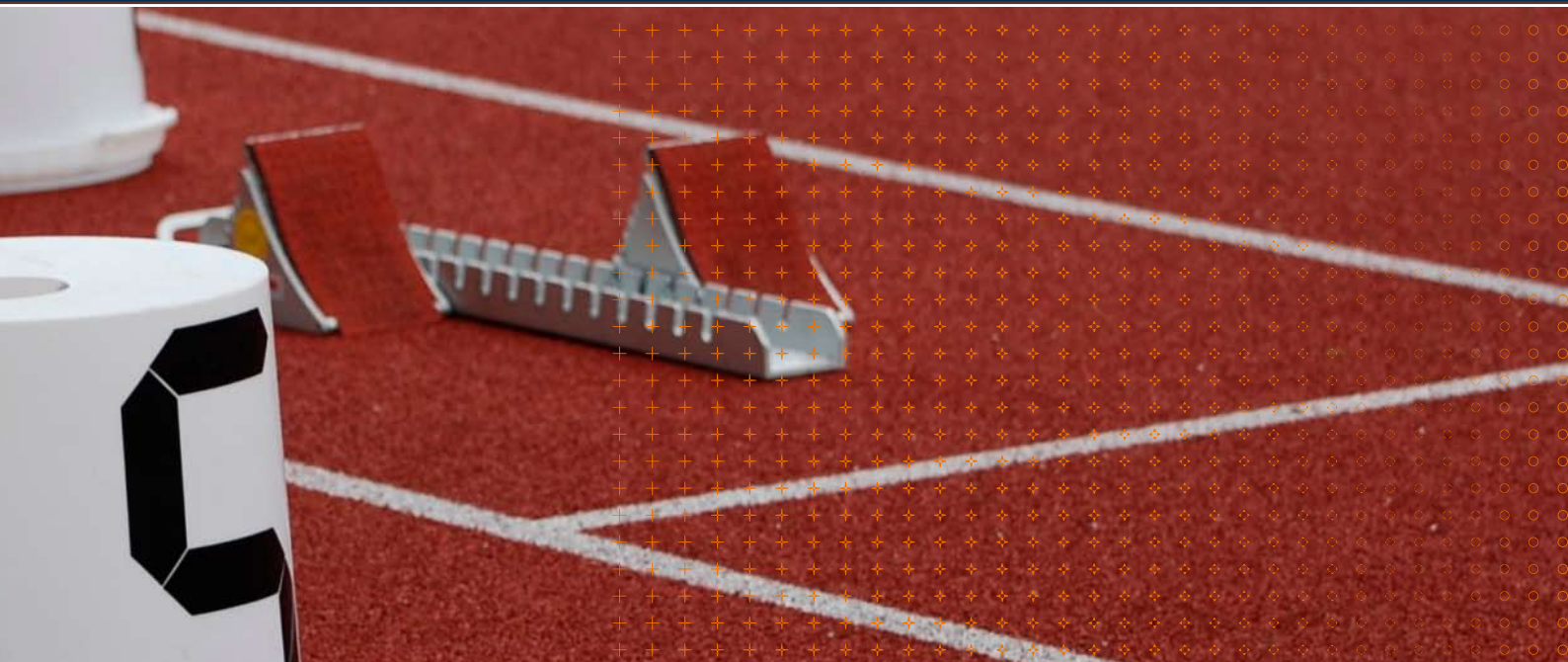
- 1 I dag er Norges idrettsforbunds offisielle navn: Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske komite. Forkortelsen NIF brukes imidlertid i resten av rapporten.
- 2 NIF 1985
- 3 NIF 1985, s 4
- 4 Fasting 2005
- 5 Fasting 1996
- 6 Olympiatoppens kvinne-prosjekt ble gjennomført i perioden 1995–2000. Dette var et prosjekt som ble iverksatt for å øke andelen av kvinnelige ledere, trenere og utøvere i norsk toppidrett, og omfattet derfor ikke breddeidretten.
- 7 Hovden 2000, s 21
- 8 NIF 2003
- 9 Høsten 2006 ble Kvinneløftet startet. Det er en tverridrettslig kvinnesatsing i Olympiatoppens arbeid med optimalisering av toppidrettssatsingen i prioriterte kvinnelandslag frem til 2012.
- 10 NIF 2008a
- 11 Eng 2003, Fasting og Sundgot Borgen 2000, Fasting 1998, Fasting et al 2008
- 12 Fasting og Skou 1994, Fasting og Sisjord 2000
- 13 Hovden 2000, 2006
- 14 Strandbu 2006
- 15 Walseth 2006, Strandbu 2006
- 16 www.idrett.no
- 17 NIF 2007, s 3
- 18 NIF 2007, s 7
- 19 NIF 2007
- 20 Siden den første datainnsamlingen ble foretatt høsten 2007 har vi på forbunds nivå intervjuet om året 2006, og også analysert årsplaner og langtidsplaner etc. som innbefatter dette året. Vi har imidlertid i andre sammenheng benyttet tall fra den siste idrettsregistreringen dvs. 2007. Når det gjelder styremedlemmer og ledere har vi i tillegg via telefonintervju og nettsider samlet inn data for 2008.
- 21 Intervjuene ble transkribert og analysert med tekstanalyseprogrammet MAXQdata. De fleste sitatene fra intervjuene som presenteres i rapporten er anonymisert. Der hvor sitatene er knyttet til idrettens egenart og spesielle tiltak er det referert til navnet på forbund, krets og idrettslag.
- 22 Vi valgte å bruke statistikk for aktive medlemmer (aktivitetstall) fra Idrettsregistreringen 2006 for utvalgelse av kommuner og idrettslag, fordi det gir den mest presise beskrivelsen av et idrettslag sin aktivitet når det gjelder utøvere, trenere, ledere og dommere.
- 23 Dette var 3 særforbund med mindre enn 1000 aktive medlemmer (Norges Ake-, Bob- og Skeletonforbund, Norges Softball- og Baseball Forbund og Norges Frisbeeforbund) pr 31.12.2006, 1 særforbund som var oppløst (Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund) og 2 særforbund som organisasjonsmessig skiller seg fra de andre (Norges Studentidrettsforbund og Norges Bedrift- og Mosjonsidrettsforbund).
- 24 4 av særforbundene overlapper slik at det er totalt 6 særforbund med i denne kategorien.

- 25 For tall som omfatter trenere engasjert av særforbund, medlemmer av komiteer og utvalg (2006) og styremedlemmer og ledere av særforbund, + valgkomite (2006 og 2008) har vi samlet inn data fra offfffl* særforbund. De forbund som ikke ble intervjuet har gitt oss opplysninger enten per telefon, e-mail eller vi har fått informasjon via nettsidene.
- 26 (1) *Primærnæringskommuner*, (2) *Blandede landbruks- og industrikommuner* og (4) *Mindre sentrale, Blandede tjenesteytings- og industrikommuner* ble slått i sammen til kategorien *Landkommuner*. (3) *Industrikommuner*, (5) *Sentrale, Blandede tjenesteytings- og industrikommuner*, (6) *Mindre sentrale tjenesteytingskommuner* og (7) *Sentrale tjenesteytingskommuner* ble slått i sammen til kategorien *Bykommuner*
- 27 Idrettslagenes *aktivitetstall* fra *Idrettsregistreringen 2006* danner utgangspunkt for de enkelte særforbunds samlede *aktivitetstall* i statistikken, som var grunnlag for utvelgelse av de 25 særforbundene i del 1 av prosjektet. Derfor ble det også brukt *aktivitetstall* for utvelgelse av kommuner og idrettslag.
- 28 Allianseidrettslag ble utelatt. Det enkelte idrettslag som er med i et allianseidrettslag registreres som selvstendig idrettslag i idrettsregistreringen. Alle lag registrert som 4H-volleyball ble utelatt da deres *aktivitetstall* beskriver hele 4H-aktiviteten og ikke kun idrett (volleyball).
- 29 Hol i Buskerud hadde bare 2 idrettslag med *aktivitetstall* over hundre, hvor en da kun valgte ut disse to.
- 30 N = 3573 (2007)
- 31 Når aktivitetsprosentene er så høye, har dette sammenheng med at de aktiviteter som både kvinner og menn driver mest med, ikke er tradisjonelle særidretter, men "fotturer i skog og mark," "skitur i skog og fjell", "fotturer på fjell og vidde", og "sykling til jobb og på tur".
- 32 Strandbu og Bakken 2007. Minoritetsungdom forutsetter at ungdommene har to utenlandsfødte foreldre. Utenlandsadopterte og alle med minst en norskfødt foreldre regnes i denne undersøkelsen til majoritetsbefolkningen. Undersøkelsen omfatter skoleungdom i niende og tiende klasse på ungdomstrinnet og første klassesetrinn i videregående skole, og omfatter 11519 elever
- 33 Når det gjelder voksne kvinner med ikke-vestlig etnisk bakgrunn har vi ikke funnet noen data om disse, da de undersøkelser som er gjort omfatter ungdom.
- 34 Eidheim, 1998
- 35 Fasting 2003
- 36 Norges Fleridrettsforbund organiserer følgende idretter: boccia, petanque, teppecurling og Friskis & Svettis
- 37 Med samlingsdøgn menes døgn hvor landslaget/representasjonsutøvere er sammen for å trene. Som oftest er dette i forbindelse med landskamper/ internasjonale konkurranser og mesterskap
- 38 Tall fra regnskap for 2006.
- 39 Ulseth Bakken 2007
- 40 Resultatene er basert på data fra 52 særforbund. Bedrift, Student og NFI er ikke med i tabellen
- 41 Fasting 1984
- 42 NIF 2008b, s 9
- 43 NIF 2008b, s 129-140
- 44 Norges Friidrettsforbund 2007, s 37
- 45 Resultatene fra 2006 og 2008 er basert på henholdsvis 55 (av 55) Og 56 (av 56) særforbund
- 46 Denne statistikken er basert på opplysninger fra alle 55 særforbund i 2006
- 47 Informasjon fra henholdsvis 55 av 55 (2006) og 53 av 56 særforbund (2008).
- 48 Tall for 36 av 39 lag.
- 49 Tall for 38 av 39 lag.

- 50 Tall for 39 av 39 lag.
51 Norges Golfforbund 2006, s 4
52 www.golf.no
53 Norges Tennisforbund 2006
54 Norges Tennisforbund 2005, s 3
55 Norges Fotballforbund 2004, s 21
56 Norges Fotballforbund 2004, s 22
57 Norges Basketballforbund 2005, s 12
58 Norges Kickboxingforbund 2007 s 21
59 Norges Fotballforbund 2004, s 15
60 Norges Fotballforbund 2004, s 13
61 Norges Fotballforbund 2007, s 20
62 Norges Fotballforbund 2005a, s 10
63 Norges Klatreforbund 2006, s 11
64 Norges Fotballforbund 2007, s 106
65 Norges Klatreforbund 2008, s 13
66 Norges Klatreforbund8, s 13
67 Norges Fotballforbund 2007 s 24
68 Norges Fotballforbund 2004, s 6
69 Norges Fotballforbund 2005a, s 10.
70 Sjørensen et al 2003
71 NIF 2008c
72 Norges Fotballforbund 2004, s 24
73 www.fotball.no
- 74 www.orientering.no
75 Norges Golfforbund 2006
76 www.norgessprekeste.no
77 Fasting og Sundgot-Borgen 2000
78 Lov om likestilling mellom kjønnene 2006
79 NIF 2008d
80 www.basket.no
81 Norges Fotballforbund 2005b, s 1
82 Et annet eksempel er Fair Play Håndball. Det viktigste i Håndballforbundets kampanje er respekt: Respekt for dommeren, respekt på banen og respekt i hallen. Slagord er blant annet – *Det handler om respekt, ikke sant? Og Vil du ha respekt, må du vise respekt* . (www.håndball.no)
83 www.fotball.no

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Grensen 5
Postboks 8048 Dep
N-0031 OSLO

Telefon: 24 05 59 50
Telefaks: 24 05 59 60
E-post: post@ldo.no

www.LDO.no

ISBN 978-82-92852-23-1

